

biuletyn informacyjny

81
2005

TEOLOGIA W POLSCE

ISSN 1732-4572

W NUMERZE:

Artykuły:

KLAUZA O dwóch płucach 3
NAPIÓRKOWSKI O III FTEŚW 5
PAWŁOWSKI O spotkaniu nad
FTEŚW 8
SZUMIŁ O recepcji myśli Granata 10
BATOR O ikonie w liturgii 25

Recenzje:

KULCZYCKA O „Niepokalanej Matce
Chrystusa” 28

Doktoraty:

KMIECIK 33
BAJOREK 38

Nowości wydawnicze:

SOLARZ 43; Personalizm
(kwartalnik) 44; MARIOLOGIA
Courtha 45; Eucharystia
w perspektywie ekumenicznej 47;
OZOROWSKI 48; Salvatoris Mater
48; Kiedy gromadzi się cały Kościół
50; JURA 50; Filozofia
franciszkanów 52

Poczta 47, 49, 61

Spotkania:

VI Zjazd Gnieźnieński 54
Międzynarodowa Konferencja
Personalistów 59

Nuovo Dizionario di Mariologia 2

SEKCJA DOGMATYCZNA TEOLOGÓW POLSKICH 2005

“NUOVO DIZIONARIO DI MARIOLOGIA” A SPRAWA POLSKA

Ks. dr hab. Bogusław Kochaniewicz OP, który niedawno zrobił habilitację z mariologii na UKSW a wykłada w ANGELICUM i od lutego 2002 roku jest członkiem 13-osobowej międzynarodowej Rady *Pontificia Academia Mariana Internationalis*, stwierdził z niepokojem, że w przygotowywanym nowym wydaniu *NUOVO DIZIONARIO DI MARIOLOGIA* (red. Stefano De Fiores i Salvatore Meo, Edizioni Paoline, wyd. I: 1986) „wyciszono” i tak nieznacznie obecność Polski, jej autorów i tematyki. W tym kontekście trzeba czytać jego list skierowany do odpowiedzialnych za nowe wydanie.

SCN

Roma, 24 agosto 2005

Gentili Curatori del Nuovo Dizionario di Mariologia,

Grazie alla gentilezza e disponibilità di Colleghi che sono stati invitati, ho ricevuto le bozze del progetto della nuova edizione del Nuovo Dizionario di Mariologia. Leggendo attentamente il testo ho notato che nella parte conclusiva il Comitato Editoriale richiede di inviare eventuali suggerimenti che riguardano il contenuto. Basandosi su questo invito mi permetto di scrivere a Voi questa lettera, presentando i suggerimenti, che, a mio parere, potrebbero arricchire il contenuto del Dizionario.

Nel progetto del NDM manca la voce: Jasna Góra-Częstochowa. Vorrei notare che, secondo le statistiche dell'anno scorso, il santuario mariano a Jasna Góra si collocava al terzo posto (dopo Guadalupe e Lourdes) per quanto riguarda il numero dei pellegrini che hanno visitato questo luogo. Inoltre questo Santuario svolge un ruolo importante nella vita religiosa e culturale della nazione polacca. Penso, che la mancanza di questa voce in nel NDM (mentre era presente nella quarta edizione del Dizionario del 1996) sia una grossa lacuna.

La voce Jasna Góra-Częstochowa potrebbe essere preparata molto bene dal Padre Zachariasz Szczepan Jabłoński OSPPE, professore di mariologia a Radom e rappresentante dell'Ordine di San Paolo Eremita. (Il suo e-mail: szczepan_jablonski@poczta.onet.pl)

Gli studi e le ricerche della Cattedra di Mariologia dell'Università Cattolica di Lublino dimostrano che esiste una vera e propria mariologia dell'Europa Centrale e Orientale che si distingue da quella Occidentale. Penso che sarebbe interessante dedicare una voce a questo argomento. La voce Europa Centrale e Orientale può essere preparata dal Padre Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv, professore di mariologia presso l'Università Cattolica di Lublino. (Il suo e-mail: mariolog.data@home.pl).

L'enciclica “Redemptoris Mater” di Giovanni Paolo II (n. 48) tratta dell'esperienza religiosa delle persone e delle comunità cristiane. Questo argomento aveva trovato in Polonia grande risonanza: è stato oggetto sia delle pubblicazioni che di un convegno teologico, intitolato “Esperienza religiosa delle persone e comunità cristiane come locus theologicus”. Penso che questo argomento possa arricchire il Nuovo Dizionario di Mariologia. La voce potrebbe essere preparata dal prof. Krzysztof Kowalik e prof. S. C. Napiorkowski OFMConv.

Un ruolo importante nella devozione mariana polacca occupa la Peregrinatio dell'Icona di Maria da Jasna Gora. Questa peregrinazione che aveva luogo negli anni 1957-1980 in tutte le diocesi della Polonia, aveva portato dati molto interessanti. Questa voce può prepararla Don Teofil Siudy, Preside della Società Mariologica Polacca e Professore di Mariologia presso Università di Stefan kard. Wyszyński a Varsavia. (Il suo e-mail: ptm@niedziela.pl)

Spero che le mie osservazioni e suggerimenti possano arricchire il contenuto e valore dell'opera che sicuramente verrà diffusa non solo in Italia.

Con i miei cordiali saluti,

Boguslaw Kochaniewicz, O.P.
Professore di Mariologia
Pontificia Università San Tommaso d'Aquino “Angelicum”
Roma

Dwa płuca w kontekście Ukrainy

Przemiany społeczno-polityczne 2004/2005 r. stały się możliwe dzięki wcześniej dokonującym się (nie bez wpływu Jana Pawła II) zmianom w mentalności Ukraińców. Poszukiwanie więzi spajającej dwie wyraźnie zaznaczające się opcje kulturowe – ukraińskojęzyczną w zachodniej części tego rozległego kraju i rosyjskojęzyczną w części wschodniej – dotyczy także wymiaru religijnego. Chrześcijaństwo w swej bizantyjskiej i moskiewskiej tradycji dopełnione relikami porobiorowej obecności polskiego Kościoła rzymsko-katolickiego, wyznacza u progu XXI w. bogatą i dynamiczną mozaikę wspólnot eklezjalnych. Najsilniejszy związek z uświadamianą podmiotowością religijno-społeczną posiada Ukraiński Kościół Greko-Katolicki (UGKC). Ku niemu zwracają się nadzieje na zachowanie suwerenności kulturowej, rozwój postaw patriotycznych i całej gamy inicjatyw duszpasterskich (Caritas, duszpasterstwo rodzin, opieka nad młodzieżą i inne), służących umacnianiu postsowieckiego trendu społecznego.

Od ponad 10 lat Wydział Teologii KUL umożliwia wiernym tego Kościoła odbudowę własnego środowiska teologicznego. Inicjatywa ta uzupełnia wkład własnych programów kształcenia, którego wymownym symbolem może być powołanie do życia w 2003 r. Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie na bazie istniejącej tam Akademii Teologicznej powołanej do życia przez metropolitę Sługę Bożego Andrzeja Szeptyckiego w 1929 r. Programy te uwzględniały kształcenie duchowieństwa i świeckich jako kadr dla seminariów duchownych, akademii (oprócz lwowskiej działa na Ukrainie także Akademia założona przez bł. bp Hrihirija Chomyszyna w Stanisławowie (obecnie Iwano-Frankowsku), Wyższa Szkoła Teologiczna w Użhorodzie). Po wojnie dla ocalałych instytucji akademickich kształcono kadry w Rzymie w Instytucie św. Klemensa, na Papieskiej Akademii Studiów Wschodnich oraz na wydziałach teologicznych w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Niemczech i Anglii. Od momentu założenia Akademii Lwowskiej organem publicystycznym teologów ukraińskich tego Kościoła był biuletyn „Bogosłowie”. Z czasem dołączył do niego wydawany we Lwowie „Kowczeg”.

Wkład WT KUL to prawie trzystu magistrów, 80 licencjuszy z teologii pastoralnej, moralnej a ostatnio i dogmatyki. Obecnie pierwsi absolwenci KUL bronią rozprawy doktorskie. Wśród absolwentów są biskupi, księża, kandydaci do kapłaństwa, zakonnicy i świeccy. Wśród tych

ostatnich najwięcej jest nauczycieli (wykładających najczęściej etykę w szkołach publicznych i katechezę w kilku szkołach kościelnych. Oprócz nich są redaktorzy, wydawcy, ludzie mediów.

Kontakty KULowskich wykładowców ze studentami owocują refleksjami wykraczającymi poza bezpośrednią problematykę badawczą z zakresu biblistyki, teologii systematycznej, historii Kościoła i nauk o rodzinie. Poniższe zapiski są świadectwem takich właśnie refleksji podejmowanych w atmosferze wspólnych przeżyć liturgicznych, spotkań akademickich, osobistych rozmów i lektury współczesnych publikacji drążących problematykę roli Kościoła w przemianach na Ukrainie.

1. Wierność tradycji rzymskiej Kołomyja

Gdy w 2000 r. rozpoczynałem zajęcia z dogmatyki z naszymi studentami (głównie księża) w Eparchii Kołomyjsko-Czerniowieckiej, doznałem kilku znaczących wrażeń za sprawą jej ordynariusza, ś.p. władzyki Pawła Wasyłyka. Przeszedł on przez doświadczenia Kościoła-podziemia, by w momencie regulacji stosunków wyznaniowych w suwerennej Ukrainie stać się z woli Jana Pawła II pierwszym biskupem rezydującym w Kołomyi. Stąd blisko do huculskich gór, na ulicach pod odpadającymi tynkami ujawniają się polskie napisy a sam biskup świetnie mówiący po polsku poinformował mnie, że nauczył się tego języka w obozie pracy. Kiedy referowałem mu problematykę i „ekumeniczne” ujęcie wykładów z dogmatyki, na moją uwagę o uwzględnianiu specyfiki wschodnich interpretacji powiedział z naciskiem: „Proszę wyklądać dogmatykę tak samo jakby to miało miejsce w Rzymie”. To stwierdzenie wypowiedziane pod olbrzymim portretem władzyki i Jana Pawła II przekonało mnie, jak bardzo ważny dla tożsamości ludzi tego Kościoła jest związek nie tylko z prawem kanonicznym Rzymu ale także z nauczaniem, które na dobrą sprawę w Rzymie ostatnich dziesięcioleci znamionuje coraz szerszy pluralizm. Niemniej intuicję władzyki Wasyłyka realizowałem z należytą sumiennością, której bliżej było do Denzingera i Ratzingera niż Fortego.

Odessa

Latem 2004 r. rozpoczęły się w Egzarchacie Odesko-Krymskim zajęcia Instytutu Wyższej Kultury Religijnej. Na wykład z zakresu ikonologii teologicznej przybyli przedstawiciele Kościoła katolickiego, prawosławni z ukraińskiego patriarchatu kijowskiego, protestanci z miejscowego Uniwersytetu Narodowego a nawet muzułmanie z odeskiego centrum kulturalnego w tym mieście.

Konkluzją pierwszego spotkania było stwierdzenie wyrażone przez egzarchę, władkę Wołodymyra Iwasiuka: „Potrzebujemy waszej współczesnej refleksji teologicznej, by uświadomić sobie naszą tożsamość i rozwinąć przestrzeń dla wspólnej refleksji teologicznej – nie tylko nad ikonami”.

Luck

Zajęcia z dogmatyki w Instytucie Nauk o Rodzinie KUL zgromadziły studentów z wielu rejonów Zachodniej Ukrainy i różnych wyznań chrześcijańskich. Wykłady prowadzone są w sali teatralnej („Widowiskiem staliśmy się dla świata aniołów i ludzi”) miejscowej Biblioteki Publicznej. To wyraz współdziałania samorządu lokalnego, władz instytucji kulturalnych i Ukraińskiego Kościoła Greko-Katolickiego. Pluralizm wyznaniowy daje o sobie znać podczas wykładów. Co jakiś czas trzeba podejmować tradycyjną argumentację wobec studentów z prawosławia, różnych odcieni Kościołów reformowanych. Do głosu dochodzi też argumentacja zasłyszana przez studentów podczas kontaktów z sektami, których coraz więcej i coraz silniejszych (zwłaszcza latem). Obiektem specjalnej troski wszystkich studentów jest niepełnosprawny Paweł, któremu choroba nie pozwala uczestniczyć w zajęciach. Solidarnie więc dostarczają mu nagrań wykładów, jeżdżą czytać lektury obowiązkowe i przepytują z tez. Ambicją roku jest, by wszyscy – łącznie z Pawłem, zaliczyli studia. Ich punktem odniesienia pozostaje zachodnia teologia, ale publicznie poddawana wielowyznaniowym analizom.

Tarnopol

Tu teologię akademicką uprawiało się w surowych, zimnych katakumbach budującej się osiedlowej cerkwi pw. św. Jozafata Kuncewicza. To nie tylko ukraiński ale i polski akcent, także gdy chodzi o atmosferę „ustawicznej budowy”. Specyfiką tego środowiska naszych studentów stało się spożytkowanie studiów dla działań duszpasterskich już po zakończeniu studiów. M.in. w duszpasterstwie rodzin nawiązano współpracę z europejskimi, w tym i polskimi organizacjami prorodzinnymi. Dzisiaj kształt tego duszpasterstwa, uznawanego przez władze lokalne, ma postać znaną nam z praktyki Kościoła zachodniego, choć w praktyce wykorzystującą doświadczenia typowo ukraińskie.

Iwano-Frankowsk

Po przyjętej przez Ojca Świętego Benedykta XVI rezygnacji władzy eparchii Iwano-Frankowskiej (czwartej co do ważności po Kijowie, Lwowie i Przemysłu), Sofrona Mudrogo, rządu uroczyście objął doktorant Wydziału Teologii KUL, władka Wołodymyr Wijtyczyn. Osobiście zabiegał o obecność na uroczystej liturgii przedstawicieli Wydziału. Wiele mówiący okazał się adres

gratulacyjny wygłoszony w imieniu Akademii Teologicznej w Iwano-Frankowsku przez jednego z profesorów w pięknej cycerońskiej łacinie świadczącej o bogactwie retorycznych zwrotów i biegłości w posługiwaniu się językiem Rzymu, nawet w Kościele nad Wisłą coraz bardziej zanikającym.

2. Umiłowanie tradycji unickiej

Tradycja unii brzeskiej ma bogatą literaturę. Współczesność nadaje jej jednak nowe wymiary. Gorzka świadomość bycia „pomiędzy” Rzymem i Moskwą tylko w części pozwala się tłumaczyć adagium wziętym z nauczania metropolity Andrzeja Szeptyckiego, że powołaniem tego Kościoła jest być jak most – wiecznie deptany, ale w ten właśnie sposób spełniający swą rolę, mianowicie umożliwiający przejście i spotkanie tym, co żyją na przeciwnych brzegach. Radują nieliczne gesty Rzymu uznające tę specyfikę. Cieszą inicjatywy instytucji Kościoła zachodniego wspomagające trwanie i rozwój UGKC ale boją przemilczane i nierozwiązane do końca bolesne fakty z przeszłości, ryzykowne stają się nowe wyzwania po obu stronach, niepokoi sztuczna ekspansja patriarchy moskiewskiej i bogate środki różnych sekt. W tej sytuacji, na fali patriotycznych przemian „pomarańczowej” Ukrainy UGKC jawi się jako kulturowy zwornik wzniosłej nadziei, szczytnych dążeń i owoc wyniesiony z lat prześladowań. Z takich wartości się nie rezygnuje – wręcz przeciwnie – rozwija się je, koncentrując wokół nich inne działania ze sfery kultury i praktyki społecznej.

Zagrożeniem dla nich stają się więc sztucznie rozniecane roszczenia, próby wniesienia alternatywnych form życia religijnego, a wreszcie składanie na ołtarzu dialogu Rzymu i Moskwy doświadczeń i męczeństwa UGKC ostatniego półwiecza. I nie chodzi tylko o polonizację obecności Kościoła katolickiego, bo tu przyjęte rozwiązanie (m.in. trudne kulturowe wprowadzenie do liturgii języka ukraińskiego w miejsce polskiego) liczą się z realiami historycznymi. Chodzi o kierunek wschodniej wizji Kościoła ze strukturami UGKC jako imponderabiliami kulturowymi. Soborowa inkulturacja wymaga uwzględnienia wpływu czterech wieków obecności unitów i ich wpływu na ducha narodowego. Wnieśli oni wartość męczeństwa za tę właśnie rolę w historii Kościoła (Jozafat Kuncewicz, Męczennicy czasu II wojny światowej) jaką przyszło im pełnić na terenach Rusi Kijowskiej i Zachodniej Ukrainy. Dali Kościołowi światło postaci wielkich hierarchów, by wymienić tylko ostatnich: Andrzeja i bł. Klemensa Szeptyckich, Józefa Slipyja, Mirosława Lubaczińskiego. Wytworzyli na gruncie Akademii Teologicznej we Lwowie, Instytutu św. Klemensa w Rzymie, Akademii Teologicznej w Stanisławowie

(Iwano-Frankowsku) własne środowisko teologiczne – dopracowują się specyficznych inicjatyw pastoralnych. A wszystko to z uwzględnieniem języka ukraińskiego, rodzimej literatury, muzyki, malarstwa i architektury.

Uzasadnianie obecności innych tradycji, w tym także łacińskiej, domaga się uwzględnienia tych przesłanek, raczej w postawie wielopłaszczyznowego dialogu, niż skłonności do izolacji i postawy roszczeniowej po obu stronach. Mówił na ten temat m.in. Jan Paweł II 27 czerwca 2001 r. we Lwowie: „Jedynym sposobem oczyszczenia drogi jest zapomnienie przeszłości, prośba o wzajemne przebaczenie i przebaczenie sobie zadanych i otrzymanych ran i bezgraniczna ufność w odnowieńcze działanie Ducha Świętego”. Wszystko to zaś ma urzeczywistniać swoisty ideał jedności chrześcijaństwa, który Ojciec Święty, zwracając się do Ukraińców 25 czerwca w Kijowie, tak określił wskazując przy tym na okoliczność obecności kard. Lubomyra Huzara Arcybiskupa Większego UGKC i kard. Mariana Jaworskiego, arcybiskupa Lwowa dla łacinników: „nasze współistnienie w miłości winno być wzorem jedności istniejącej w ramach zasadnego pluralizmu i mającej swoją gwarancję w Biskupie Rzymu, Następcy Piotra”. Potwierdza to zasadę dialogu wskazaną dzień wcześniej na spotkaniu z hierarchami obu obrządków: „Niechaj wszędzie katolicy okazują się zgodni, gotowi do dialogu i do wzajemnej służby”. Ów dialog może prowadzić w niektórych sprawach do postaw w duchu „Ja mam się umniejszać, by On mógł wzrastać”. To nie jest kwestia „terytorium kanonicznego” ani „racji

historycznych” czy „narodowej racji stanu” – tym mniej kwestia straży nad pomnikami historii – to działanie w oparciu o kryterium wzrostu Chrystusa w duszach tych, dla których kultura narodowa jawi się jako służba dziedzictwu nie podzielonego, choć różnorodnego chrześcijaństwa.

3. Zamiast wniosków

„Tutaj [na Ukrainie – K.K.] Kościół oddycha dwoma płucami tradycji wschodniej i zachodniej. Tutaj w braterskim dialogu spotykają się ci, którzy czerpią ze źródeł duchowości bizantyjskiej, a także ci, którzy żyją duchowością łacińską. [...] Życie i przynależność do jedynego Kościoła z poszanowaniem różnych tradycji obrzędowych daje wam wielką możliwość tworzenia ważnego «laboratorium kościelnego» celem budowania różności w jednorodności. Jest to najodpowiedniejsza droga odpowiedzi na liczne i złożone wyzwania duszpasterskie chwili obecnej.” [Jan Paweł II, Kijów 24 czerwca 2001 r.]

VII Kongres Teologów Polskich z 2004 r., kontynuując sugestie poprzedniego Kongresu, organizowanego przy wydatnym wkładzie kard. Mariana Jaworskiego, przyjął deklarację poparcia teologów i Kościoła Greko-Katolickiego, wskazując w niej na kwestię patriarchy. Suwerenność polityczna wywalczona w wyniku spektakularnych wydarzeń na kijowskim Majdanie, zakończonych modlitwą pod ikoną Bożej Mądrości w muzealnych wnętrzach Ławry Peczerskiej czeka na eklezjalne dopełnienie w perspektywie Unii Europejskiej, którą Jan Paweł II widział poszerzoną o Ukrainę.

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv

Zamysł III Forum Teologów Europy Środkowej i Wschodniej

Fragment przemówienia na otwarcie spotkania w Odessie

Zebrałiśmy się w Odessie na III Forum teologów Europy Środkowej i Wschodniej, otrzymaliśmy program, zostaliśmy serdecznie powitani przez Gospodarza miejsca. Nie wszystko jednak jest w pełni jasne. W powietrzu wiszą pytania: KTO I CO ZA TYM STOI? oraz O CO TU CHODZI?

W dalekim tle stoi za tym międzynarodowa grupa przyjaciół = teologów z Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie. Nauczyciele i ich studenci. Nauczyciele to ks. dr hab. Andrzej Czaja, ks. prof. Leonard Górka, pan prof. Karol Klauza i mówiący te słowa. Studenci tworzyli wspólnotę z wielu narodów: ks. Walerian Bugiel z Czech, pani Jana Moricowa i ks. Anton Adam ze Słowacji, Aleksander (Sasza)

Dobrojer z Ukrainy, ks. Sławomir Pawłowski z Polski. Ostatnio młodzi poszli w górę: Jana i Anton zrobili habilitację, Bugel po nią sięga, Pawłowski ostro startuje, Dobrojer szaleje w Odessie i nie ma czasu na „bawienie się” w akademickie awanse.

Tych ludzi łączyła i łączy przyjaźń, która przetrwała rozstania związane z zakończeniem studiów. W tym środowisku dojrzewały dwie myśli: **myśl buntownicza i myśl poszukująca.**

Myśl buntownicza dziwiła się, że my tutaj w Europie Środkowej i Wschodniej uczymy się teologii zachodniej; że tam produkcja, a u nas konsumpcja, że tam wielcy nauczyciele, a tu wciąż

mali zacząć, że oni jaśnie oświeceni, a my wciąż oświeceni przez jaśnie oświeconych, że oni piszą podręczniki teologiczne, a my je kupujemy, by formować się na ich formacji. Myśl buntownicza buntowała się przeciwko tej sytuacji zachodniego eksportu i odwiecznego importu w tym regionie Europy. Dziwieniu się towarzyszyła gorycz i rodził się protest. Było w tym nieco urażonej dumy słowiańskiej (i nie tylko), prawdopodobnie dochodził do głosu także swoisty kompleks niższości wobec zachodniej myśli teologicznej, nie wyjaśniał on jednak wszystkiego w naszym zdegustowaniu. Podnosiliśmy „niedostatki” (nędze) zachodniej teologii, np. konstruowanie tzw. „Teologii śmierci Boga”, entuzjastyczne wprowadzanie marksizmu-leninizmu do teologicznej antropologii czy tzw. antyrzymski afekt, który deprecjonował nauczycielski urząd Kościoła (magisterium Ecclesiae).

Myśli buntowniczej towarzyszyła **myśl poszukująca**. Dyskutowaliśmy, jak zacząć budować teologię która byłaby bardziej nasza, bardziej własna, bliższa naszych dziejów, naszego serca, naszych doświadczeń, naszego kulturowego i teologicznego dziedzictwa, bliższa naszym problemom, wrażliwsza na nasze bóle i poranienia, zapalająca światło na miarę naszych ciemności. Czy my, słowianie, Litwini, Rumuni, Węgrzy – musimy się karmić Karlem Rahnerem, Hansem Küngiem i Hansem Ursem von Balthasarem, Johaniem Baptistą Metzem itd., wielkimi prorokami teologii Zachodu? Czy – bez lekceważenia tamtych – nie moglibyśmy z pożytkiem rozejrzeć się za naszymi prorokami? Czy nie z większym pożytkiem moglibyśmy wsłuchiwać się w mądrość np. Aleksandra Mienia spod Moskwy, Andrzeja Szeptyckiego ze Lwowa, Stefana Wyszyńskiego z Gniezna i Warszawy, Josefa Zvěřiny z Pragi Czeskiej, Jerzego Matulewicza-Matulaitisa z Litwy, Maksymiliana Kolbe z Niepokalanowa, Franciszka Blachnickiego z Krościenka i Lublina, Faustyny Kowalskiej z Wilna, Wiaczesława Iwanowicza Iwanowa, ojca idei „dwóch płuc”, Jozsefa Mindszentego z Węgier, Grzegorza Łakoty z Przemyśla i Workuty, Dmitrija Michajłowicza Panina i Sołżenicyna z Rosji itd.

Buntowniczo-poszukujące myślenie potężnie wsparł nasz człowiek z Krakowa, Lublina i Rzymu, słowiański Papież Jan Paweł II. W sierpniu 1991 roku odbywał się w Lublinie Kongres Teologów nt. Świadectwo Kościoła katolickiego w systemie totalitarnym Europy Środkowo-Wschodniej. Ludzie z krajów sowieckiego totalitaryzmu opowiadali o straszliwej czerwonej nocy sowietyzmu, o heroicznych czasach, o wielkich świadkach Ewangelii..., duchownych i świeckich, mężczyznach i kobietach, rzymskich i greckich

katolikach, protestantach i prawosławnych... Jan Paweł II był wtedy na Jasnej Górze, gdzie miał wielkie spotkanie z młodzieżą całego świata. Znalazł czas także dla nas i przyjął kongresmenów z Lublina. Powiedział im wtedy coś, co pozostaje potężnym wiatrem w skrzydła naszej małej grupy:

1° dla teologii w naszym regionie Europy znaczącą rolę odegrali **św. Cyryl i Metody**; ich dziedzictwo nas zobowiązuje (wiemy, że chodzi o głęboki szacunek dla kultur ludów ewangelizowanych, o przyjazną bliskość, o życzliwe słuchanie tych, którym zamierzamy zwiastować Chrystusa – problemy inkulturacji);

2° dla teologii naszego regionu, a właściwie na całym świecie olbrzymią rolę mają **świadectwa chrześcijan** głęboko wierzących, którzy również w **ekstremalnych warunkach** umieli żyć Ewangelią. Jan Paweł II zachęcał, by zbierać takie świadectwa, ocalać je, mówić o nich i pisać; mówił, że one są ważne nie tylko dla historii, ale także dla teologii...; heroiczni świadkowie głęboko przeżyli tajemnicę Chrystusa, doświadczyli jej potęgi, odsłaniają prawdę o człowieku i prawdę o potędze łaski, która się w nich objawiła. Papież powiedział, że te świadectwa objawiają człowieka człowiekowi (wyraźne nawiązanie do słów Soboru Watykańskiego II, z konst. *Gaudium et spes*, 22). Świadectwa te są swoistym źródłem teologii. One ułatwiają nam poprawnie rozumieć ewangeliczne świadectwo o człowieku. – Jan Paweł II dodał jeszcze, że na naszych obszarach ukształtowała się swoista postać teologii wyzwolenia – zwycięskiej, chociaż stosowaliśmy środki ubogie.

Postanowiliśmy podjąć działania w tym kierunku. Poparła nas Rada Wydziału Teologii KUL, poparł rektor Uniwersytetu, Ks. Prof. Andrzej Szostek, dawny współpracownik doc. Karola Wojtyły w Katedrze Etyki KUL. Zorganizowaliśmy dwa wielkie międzynarodowe konferencje teologów Europy Środkowej i Wschodniej pod nazwą I FORUM i II FORUM TEOLOGÓW EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ. Na I FORUM (30 listopada – 1 grudnia 2001) dokonaliśmy przeglądu sytuacji teologii w krajach naszego regionu Europy. W czasie II Forum (6-8 maja 2003) odkrywaliśmy ludzi głębokiej wiary, którzy składali jej świadectwo w tamtych antyludzkich warunkach. Nazwaliśmy ich prorokami. Podziwialiśmy chrześcijan różnych wyznań i Kościołów, a także kilku wspaniałych głęboko wierzących żydów. Materiały I i II Forum zostały opublikowane pt. *Więksi i mniejsi prorocy Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*¹.

¹ Wydawnictwo KUL, Lublin 2003, 804 s., ul. Zbożowa 61, 20-872 Lublin, e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl

2 lata temu Odessa przeżywała niezwykłą uroczystość. 23 sierpnia 2003 roku powracali uroczyście do katedry obraz Wniebowzięcia Matki Bożej. Otrzymałem piękną łaskę wygłoszenia z tej okazji dwu wykładów, a 25 sierpnia trzeciego wykładu – tym razem na temat usprawiedliwienia. Doszło do interesującego i braterskiego spotkania z ewangelickimi profesorami z Chrześcijańskiego Uniwersytetu w Odessie.

W dniach 18-23 października 2004 w Odessie miało miejsce spotkanie Roboczego Zespołu przygotowującego III FORUM TEOLOGÓW EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ. Do znanej już grupy (ks. Anton Adam, Jana Moricova, ks. Walerian Bugel, ks. Andrzej Czaja, ks. Leonard Górka, ks. Sławomir Pawłowski, Aleksander Dobrojer i mówiący te słowa) dołączyli nowi: Andrzej Krot z Pińska (grekokatolik), grekokatolicki archimandryta z Białorusi ojciec Sergiusz Gajek, a także Taras Szmanek, grekokatolik z Ukrainy; dołączał niekiedy przełożony odeskiej wspólnoty pallotynów, ks. Walenty Siciński. Zastanawialiśmy się nad metodą pracy. Stanowczo opowiedzieliśmy się za solidarną współpracą w tworzeniu bardziej naszej, własnej teologii.

Kto więc stoi i co stoi za tym, co dzisiaj otwieramy?

Nie stoi za tym ten czy inny Kościół, ten czy inny kraj, nie jakaś wielka struktura, nie jakiś mały czy wielki biznes.

Stoi za tym mała garstka starszych, młodszych i młodych teologów zatroskanych o człowieka, nie tyle o człowieka w ogólności, co o człowieka w tym regionie Europy.

Stoi za tym przekonanie, że owocne zwiastowanie Ewangelii potrzebuje inkulturacji, a więc rozpoznania ziemi, w którą wsiewa się ziarno Bożego Słowa, głębokiego szacunku dla kultur, przed którymi staje zwiastun Ewangelii.

Stoi za tym niepokój, by bezkrytycznie nie importować teologicznych pomysłów z Zachodu, a podjąć poważną i odważną próbę konstruowania naszej teologii.

Stoi za tym świadomość, że teologia nie tylko czyta Słowo Boże, ale także interpretuje to słowo mając na uwadze konkretnych ludzi, ich specyficzne potrzeby, możliwości i niemożliwości, poranienia i zakodowane sposoby reakcji, specyficzne potrzeby naszych ludzi; a zatem tęsknota za dostosowaniem teologii do potrzeb.

Stoi za tym miłość do ludzi naszych ojczyzn, ludzi, którzy stali się ofiarami antyludzkiej czerwonej ideologii, która niszczyła człowieka, zdewastowała go również od wewnątrz, odarła go z wiary, wypaliła go i spustoszyła do tego stopnia,

że miliony braci i siostr nie wie, skąd wyszły, dokąd zdążają i którą drogą.

Cóż możemy uczynić dla tego regionu Europy, który został nam dany i zadany? Jakie możemy podjąć działania, by leczyć ciężko poranionego i chromego?

Możemy uczynić coś niesłychanie znaczącego, zasadniczego, wprost nieodzownego: możemy i chcemy otwierać ludziom oczy na cudowną prawdę o człowieku; co to znaczy być człowiekiem... Chcemy zagubionym z winy ideologii odsłaniać prawdę o nich samych. Odsłaniać pokornie lecz zdecydowanie i z radością. Chrystus wkłada nam w ręce pochodnię i posyła, by rozpraszać ciemności, które pozostały jako tragiczne dziedzictwo, tragiczniejsze niż ekonomiczna nędza milionów. Światła Chrystusa potrzebujemy tu jak zdrowego powietrza, by stanąć na nogi. Nie da się zbudować godnej normalności przy niegodnych człowieka teoriach człowieka. Zdrowa antropologia leży u samych fundamentów nawet zdrowej ekonomii. Jeśli człowieka nie będziemy postrzegali w jego prawdzie, nie zbudujemy zdrowego społeczeństwa.

Prowadziłem rekolekcje wielkopostne w Charkowie. Omawiałem m.in. prostą prawdę o człowieku: „Więcej wart jest człowiek przez to, czy on jest, niż przez to, co powiada”. Po konferencji podeszła dyrektorka szkoły, prosząc, by przyjść do jej dzieci i młodzieży i powtórzyć im to, co powiedziałem. Poszedłem, ale one już to wiedziały. Pani dyrektor nie wytrzymała i sama już im to powtórzyła. Była olśniona. Zachwycona. Musiała się tym natychmiast podzielić. Bo rzeczywiście, my, chrześcijanie, mamy porwijącą wizję człowieka, która kryje w sobie wewnętrzną moc przemiany jednostek, rodzin i społeczeństw.

Chrześcijaństwo ma olbrzymią misję do spełnienia w tym regionie Europy. Chrześcijaństwo jest najbardziej potrzebną firmą budowlaną do odbudowy postkomunistycznych rumowisk. Mądrości chrześcijańskiej potrzeba tu jako podstawowego budulca.

Nie jest najistotniejsze, w jakim opakowaniu przyjdzie ta mądrość: prawosławnym, metodystycznym, baptystycznym, grekokatolickim, rzymskokatolickim... Najważniejsze jest to, by Chrystus tutaj zwiastował swoje słowo; by zagubiony homo sovieticus i postsovieticus – człowiek sowiecki i postsowiecki – miał szansę uczyć się prawdy o sobie.

W pokornym poczuciu wezwania do takiej służby przystępujemy do pracy według przygotowanego programu.

Robocze spotkanie grupy inicjatywnej FORUM TEOLOGÓW EUROPY ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ

Robocze spotkanie „grupy inicjatywnej” Forum Teologów Europy Środkowej i Wschodniej miało miejsce w Odessie, w dniach 18-23 października 2004, w odeskim domu wspólnoty Księży Pallotyńców. Udział w nim wzięli: prof. Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv, dr hab. Leonard Górka SVD, ks. dr hab. Andrzej Czaja, dr Sergiusz Gajek MIC, ks. dr Walerian Bugel (Czechy), dr Jana Moricova (Słowacja), ks. dr Anton Adam (Słowacja), dr Aleksander Dobroyer (Ukraina), Andrej Krot (Białoruś), dr Sławomir Pawłowski SAC.

Merytoryczny dorobek spotkania oraz omówione zagadnienia ująć można według następującego schematu (bez wyszczególniania nazwisk poszczególnych prelegentów i pomysłodawców oraz dni odbycia spotkań):

I. Samorefleksja FTESW

1. Przypomnienie genezy FTESW

1991 VIII: Kongres *Ut non evacuetur crux* (Lublin)

1991 VIII: Jan Paweł II do teologów (Częstochowa)

2001 30 XI- 1 XII: I Forum

2002: projekt statutu

2003 6-8 V: II Forum

2. Perspektywa dalszych działań i refleksja nad tożsamością FTESW

3. Kwestia pisma FTESW

- należy utworzyć pismo Forum,
- kwestia formy pisma: czy z wersjami językowymi jak *Communio*? czy „podczepić się” pod istniejące pisma? w których językach?,
- zostanie zrobiona ulotka,
- na stronach www trzeba umieszczać linki, wiadomości, książki,
- korzystać z możliwości współpracy z www.teolog.pl

II. Teologia, której potrzebujemy i którą możemy się dzielić

1. Teologia powinna służyć wierze Kościoła i człowiekowi, dlatego powinna pochylić się nad jego terażniejszością. Potrzebujemy zatem:

- teologii mistagogicznej,
- odkrycia teologii Słowa Bożego,
- stawienia czoła chrześcijaństwu dekoratywnemu.

2. Jakie doświadczenia teologiczne Polski mogą być darem dla Zachodu?

- odkrycie ważnej roli papieżstwa,
- bycie Kościoła z narodem,
- teologia nadziei i solidarności.

3. Na opracowanie czeka metodologia korzystania ze skarbicy „wielkich proroków” Europy Środkowej i Wschodniej; odczytywali oni znaki czasu (większość trafnie) z odpowiedzialnością i odwagą

4. Potrzeba inkulturacji:

- duszpasterze powinni się uczyć miejscowego języka, kultury; zła pewność siebie i brak *docibilitas* szkodzi teologii i duszpasterstwu,

- wymóg inkulturacji jest trudny w recepcji (np. wystrój kaplic); czy nie towarzyszy nam zbyt europejska lub polska wizja duszpasterstwa?,

- słowiański kontekst *cardiognosis* przewyższa rzeczowe ujęcie prawdy,

- należy objawiać człowieka człowiekowi przez Chrystusa; święci Cyryl i Metody poszli do Słowian z ideą „obrazu Bożego” w człowieku.

III. Tradycja cyrylometodiańska

1. Jej cechy:

- dostrzeżenie prawa ludów do inności (słowiańska teologia wyzwolenia?),

- podwaliny teologii Kościołów siostrzanych (*ante litteram*),

- „udomowienie Ewangelii” na Słowiańszczyźnie (inkulturacja),

- idea powszechności zbawienia (rys soteriologiczny, nie tylko kulturotwórczy),

- rys antropologiczny: *protoaksjoma* – „godność przodka” (Prarodzica).

2. Znaczenie Kongresów Welehradzkich

- przełamano inercję kontaktów Zachód-Wschód,
- partnerski dialog,
- podjęto problem prawdziwości Kościoła (także na Wschodzie – patrz ks. Urban),
- teologia liturgii (ks. Niechaj),
- problemy hermeneutyczne (istota depozytu/zewnętrzny wyraz),
- stypendia naukowe i pomoc materialna dla Kościołów (Apostolat Jednoty, Akademia Welehradzka),
- modlitwa,
- uwzględnienie protestantów,
- papież nie zakazywał tych kontaktów, najwyżej zachęcał do ostrożności.

3. Dalsze badania

- archiwa tradycji cyrylometodiańskiej znajdują się w Archiwum Państwowym w Ołomuńcu; czy jest jakiś pomysł na ocalenie tych zasobów?,

- o. L. Górka jest w posiadaniu spisu tych dokumentów. Warto go opublikować,

- Można wystąpić o międzynarodowy GRANT dla zbadania źródeł tradycji cyrylometodiańskiej.

IV. Pochylenie się nad Ukrainą

1. Ukraina jest ogromna i zróżnicowana

- istnieją 3 lub nawet 4 „Ukrainy”: zachodnia, centralna, wschodnia i południowa,

- Galicja = „ukraiński Piemont”,

- brak tożsamości lub podwójna tożsamość wielu obywateli,

- rola TV – dzięki TV wielu nauczyło się języka ukraińskiego,

- wielość kultur pomimo jednego języka (porównaj rosyjskojęzyczną Moskwę z Odessą),
- zderzenie się dwóch eklezjologii: uniwersalistycznej i lokalnej,
- wskazane jest eklezjotwórcze ryzyko „wędrujących” księży i świeckich; zwłaszcza stały diakonat,
- doskwiera brak przekładów tekstów liturgicznych starocerkiewno-słowiańskich na rosyjski,
- ważne, aby kościół rzymskokatolicki posługiwał się nie tylko językiem polskim, a grekokatolicki nie tylko ukraińskim.

2. Należy zająć się problemem relacji między Kościołami na Ukrainie. Sytuacja jest bardzo złożona; mamy 4 podmioty relacji:

- prawosławni „moskiewscy”,
- prawosławni „kijowscy”,
- grekokatolicy,
- rzymscy katolicy.

Istnieje zatem 6 możliwych relacji:

- prawosławni „moskiewscy” – prawosławni „kijowscy”,
- prawosławni „moskiewscy” – grekokatolicy,
- prawosławni „moskiewscy” – rzymskokatolicy,
- prawosławni „kijowscy” – grekokatolicy,
- prawosławni „kijowscy” – rzymskokatolicy,
- grekokatolicy – rzymskokatolicy.

Czy można utworzyć Komisję dla braterskiego omawiania problemów?

3. Ukraina potrzebuje:

- odpowiedzi na pytanie o tożsamość Kościołów,
- wydawania wspólnych ksiąg, modlitewników,
- języka teologicznego (tworzenia słowników!).

4. Sprawa słownika teologicznego dla Ukrainy

- tematycznego (300-400 ss.) i terminologicznego,
- coś od A do Z – językiem popularyzującym,
- małe leksykony: dogmatyczny, moralny itd.,
- w *Svyczado* możemy zamieszczać komunikaty,
- kwestia wydawcy.

V. Zespół ds. skryptów i podręczników teologicznych dla Europy Środkowej i Wschodniej

- trzeba informacji o już istniejących skryptach i podręcznikach (Czechy, Słowacja i Ukraina),
- w Polsce przyznaje się dużo punktów za wydanie podręczników w językach obcych,
- na Słowacji napisanie skryptu jest wymogiem do habilitacji,
- po rosyjsku ukazują się: *Amateca*, Ojcowie Kościoła,
- należy robić spis polskich skryptów,
- pomysł kursów internetowych ze skryptami: kształcenie „dystansowe” istnieje w Czechach i na Słowacji,
- jak przeciwdziałać kradzieży tekstów do magisterek?,
- KUL chętnie wydałby skrypty (do 100 stron),
- wydawanie zeszytów do ćwiczeń.

VI. Kolejne III Forum Teologów Europy Środkowej i Wschodniej

1. pomysły na temat/tematykę całości lub części sympozjum

- wezwania dla dzisiejszej teologii,
- słaby człowiek – zapomniany Bóg,
- zagubiony człowiek – oddalony Bóg,
- niezakorzeniony Kościół – nieodnaleziony dom,
- *Bogoczłowieczeństwo*,
- przebóstwienie,
- obraz Boży,
- zagubione podobieństwo,
- *Gdzie jesteś, Adamie?*,
- Chrystus objawia człowieka człowiekowi,
- świętowanie niedzieli,
- mieć a być,
- błogosławieństwo czy przekleństwo pracy?,
- korupcja,
- prawda jako źródło i granica wolności,
- głód sensu; antropologia egzystencjalnej pustki

(patrz idee Frankla).

2. przebieg

- warto zaprosić różne wyznania i różne języki,
- 2 bloki: diagnostyczny (ustalający) i proponujący (parenetyczny).

3. organizatorzy/sponsorzy (propozycje)

- Zespół Programowy FTEŚW,
- Włączyć różne fundacje,
- wykorzystać ideę Jałty (rok 2005 – sześćdziesięciolecie spotkania przywódców zwycięskich mocarstw w Jałcie),
- Krymski Wikariat Jałty jako gospodarz?

4. kto obejmie patronat honorowy?

5. wstępne ustalenia

- termin: wrzesień 2005; miejsce: Jałta
- w centrum znajdzie się człowiek:

Objawić człowieka człowiekowi Wyzwanie dla współczesnej teologii Europy Środkowej i Wschodniej

- propozycje tematyki:

- diagnoza *homo post-sovieticus*,
- ukazać antropologię biblijną i patrystyczną,
- idea „pre-ewangelizacji” na przykładzie V. Frankla,
- jaka filozofia nie służy człowiekowi?,
- może 2 sesje: filozoficzna i teologiczna?
- zaprosić przedstawicieli różnych wyznań, środowisk,
- zaprosić kogoś z psychologów społecznych,
- zwrócić uwagę na Sołowiowa, Bierdiajewa, Cyryla Turowskiego, Spidlika,
- poszukać finansów,
- połączyć to z sympozjum wydawców?

sprawozdanie opracował
Sławomir Pawłowski SAC

Halina Irena Szumił

Recepcja myśli filozoficznej i teologicznej ks. prof. Wincentego Granata na przykładzie prac dyplomowych (1972-2005)

Ksiądz Wincenty Granat, profesor (1952-1970) i rektor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1965-1970), Sługa Boży, znany jest nie tylko jako wybitny teolog, pisarz, autor wielu prac z dziedziny filozofii i teologii, znakomity wychowawca wielu kapłanów, sióstr zakonnych i studentów, ale również jako gorliwy kapłan, wnikliwy znawca duszy ludzkiej i wytrawny kierownik duchowy. Mówi się o nim: doktor Bożych tajemnic i doctor humanus – doktor ludzki.

W jego twórczości czołowe miejsce zajmuje wielotomowa *Dogmatyka katolicka* i dwutomowa praca: *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie* oraz publikacje: *Teodycea. Istnienie Boga i Jego natura*, *Osoba ludzka. Próba definicji*, *U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*. Poza tym opublikował wiele innych rozpraw i artykułów¹.

Ks. prof. Wincenty Granat wpisał się na trwałe nie tylko w historię diecezji sandomierskiej, ale i w polską myśl teologiczną XX wieku oraz w dorobek myśli teologicznej naszej epoki. Profesor współcześnie uważany jest za jednego „z najpłodniejszych i najwybitniejszych teologów polskich w skali tysiąclecia dziejów polskich”². Odmianą jego zasługą było przyswajanie na gruncie polskiej teologii Zachodu. Na długo przed Soborem Watykańskim II uprawiał teologię zaangażowaną, akcentował zawsze życiową wartość prawd objawionych, niemal przy każdej wyjaśnianej prawdzie Bożej ukazywał jej związek z codziennością ludzkiej egzystencji. Jego wykład teologii miał charakter przekazu wiedzy i wiary – był teologią żywą. Często mówił studentom: „koniec traktatu w wykładzie, ale jego dalszy ciąg macie stale w kaplicy”. Pragnął, aby teologia

przemieniała ludzi wiążąc ich głębiej z Bogiem. By „przechodziła ustawicznie od mówienia o Bogu do mówienia z Nim i do Niego” (bp Alfons Nossol).

Ksiądz Profesor był nie tylko najwyższej klasy teologiem ale też zatroskanym, rzetelnym duszpasterzem, wychowawcą osób świeckich i kapłanów (w tym przyszłych biskupów), i sióstr zakonnych.

Był człowiekiem wielkiej wiedzy, kultury osobistej i prawości. W swoim środowisku promieniował wiarą, mądrością i ojcowską dobrocią, prostotą i pokorą, skupieniem wewnętrznym i ładem.

Dnia 11 maja 1978 r., podczas Walnego Zebrania Towarzystwa Naukowego KUL z okazji wręczenia ks. prof. Wincentemu Granatowi nagrody im. Ks. Idziego Radziszewskiego³, za całokształt dorobku naukowego w duchu humanizmu chrześcijańskiego⁴, kard. Karol Wojtyła skierował do Laureata słowa: „uświadomiłem sobie przy tej okazji ten ogrom pracy twórczej, którą to pracą zasilili On naszą polską teologię, naszą polską chrześcijańską kulturę. Gratulując więc tej pracy, która ma swą własną wymowę, gratuluję przede wszystkim tego olbrzymiego dorobku, tej wspaniałej służby dla Kościoła, dla Ojczyzny, dla kultury chrześcijańskiej”⁵. Dalej Ksiądz Kardynał podkreślił, że „przyznanie nagrody imienia pierwszego rektora KUL-u dla rektora Uniwersytetu (ks. prof. Wincenty Granat był przecież rektorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego), jest szczególnym wyrazem żywej tradycji [...]. Nasz Laureat był tej właśnie tradycji świadkiem a zarazem twórcą, jednym z najwspanialszych,

¹ Zob. H. I. Szumił, *Deo et Ecclesiae. Życie i działalność ks. Wincentego Granata*, Opole 1993, s. 335-365 (bibliografia podmiotowa); tenże, *Bibliografia podmiotowa i przedmiotowa ks. prof. dra Wincentego Granata*, w: *Tajemnica człowieka. Wokół osoby i myśli ks. Wincentego Granata*, kom. red. Cz. Bartnik [i in.], Lublin 1985, s. 61-100; tenże, *Działalność naukowa ks. prof. Wincentego Granata*, Lublin 2005, s. 99-150 (bibliografia podmiotowa).

² J. Krasieński, *Teolog soborowych trendów*, „Studia Sandomierskie” 2(1981), s. 29; por. J. Hojnowski, *Profesor, pisarz, człowiek*, w: *Chrześcijaństwo*, red. B. Bejze, t. XI, Warszawa 1983, s. 103-105.

³ Ks. W. Granat otrzymał nagrodę w roku 60-lecia Uczelni i był pierwszym z pracowników naukowych KUL, któremu przyznano tę nagrodę. Przed nim otrzymali nagrodę: prof. Władysław Tatariewicz (1974), prof. Konrad Górski (1975), prof. Jakub Sawicki (1976), i prof. Stefania Skwarczyńska (1977).

⁴ Zob. *Przyznanie nagrody naukowej imienia Księdza Idziego Radziszewskiego Księdzu Pralutowi Wincentemu Granatowi*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 71(1978), s. 222-226.

⁵ *Przemówienie wygłoszone 11 V 1978 r. podczas wręczenia nagrody naukowej im. ks. Idziego Radziszewskiego ks. prof. Wincentemu Granatowi*, w: *Obecność. Karol Wojtyła w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, red. M. Filipiak, A. Szostek, Lublin 1987, s. 71.

najbardziej owocnych twórców tej tradycji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, która jest, jak słusznie podkreślił ks. rektor Krapiec, częścią polskiej kultury chrześcijańskiej, zwłaszcza w czasach dzisiejszych szczególnie odpowiedzialną za obecny i przyszły kształt tej kultury”⁶. Natomiast bp Alfons Nossol w laudacji podczas tej uroczystości stwierdził, że „nikomu chyba innemu z polskich teologów nie udało się tak głęboko, wszechstronnie i przekonująco ukazać na wskroś humanistycznych wymiarów tajemnicy Boga i jego zbawczych misterii w Jezusie Chrystusie, uobecnianych aż do skończenia czasów w Kościele”⁷.

Opublikowano już wiele rozpraw i artykułów w pracach zbiorowych i czasopismach, których przedmiotem była filozoficzna i teologiczna myśl ks. prof. Wincentego Granata, choć ona nie została jeszcze zbadana do końca⁸. Poza tym na podstawie jego bogatej spuścizny naukowej powstało także 106 prac dyplomowych (8 doktorskich, 5 licencjackich i 93 magisterskie) studentów różnych ośrodków naukowych na terenie kraju w latach 1972-2005. Dotychczas zarejestrowano prace napisane w następujących ośrodkach: w **Katowicach** (Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego – 1 magisterium), **Krakowie** (Papieska Akademia Teologiczna – 17 magisterium), **Lublinie** (Katolicki Uniwersytet Lubelski – 6 doktoratów, 3 licencjaty, 43 magisteria), **Opolu** (Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego – 1 doktorat, 6 magisterium), **Poznaniu** (Papieski Wydział Teologiczny, obecnie: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Adama Mickiewicza – 10 magisterium), **Warszawie** (Akademia Teologii Katolickiej, obecnie: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego – 1 doktorat, 7 magisterium oraz Papieski Wydział Teologiczny – 2 magisteria i 2 licencjaty przed magisterium) i we **Wrocławiu** (Papieski Wydział Teologiczny – 7 magisterium)⁹. Powstało 8 doktoratów (6 w Lublinie na KUL-u pod kierunkiem profesorów: ks. Waleriana Słomki, o. Stanisława C. Napiórkowskiego OFMConv, ks. Jerzego Misiurka, ks. Czesława S. Bartnika,

ks. Mariana Ruseckiego, 1 doktorat na Uniwersytecie Opolskim pod kierunkiem ks. prof. Piotra Jaskóły i 1 na UKSW w Warszawie pod kierunkiem ks. prof. Lucjana Baltera SAC), 3 licencjaty po magisterium (w Lublinie na KUL-u) i 2 przed magisterium na PWT w Warszawie oraz 93 magisteria (Katowice UŚ – 1, Kraków PAT – 17, Lublin KUL – 43, Opole UO – 6, Poznań UAM – 10, Warszawa UKSW – 7, Warszawa PWT – 2, Wrocław PWT – 7).

Prace te były pisane pod kierunkiem 51 profesorów. Najwięcej prac zostało napisanych na seminarium naukowym prowadzonym przez profesorów: ks. Czesława S. Bartnika (9 – 1 doktorat, 8 magisterium), ks. Józefa Krasieńskiego (8), ks. Tadeusza Doli (7) i ks. Jacka Jezińskiego (6). Po 4 prace powstały na seminarium ks. prof. Jerzego Misiurka (1 doktorat, 3 magisterium), o. Stanisława C. Napiórkowskiego OFMConv (1 doktorat i 3 magisterium) ks. prof. Romana Rogowskiego, ks. prof. Mariana Ruseckiego (1 doktorat, 3 magisterium), ks. prof. Waleriana Słomki (1 doktorat, 3 magisterium) oraz ks. prof. Teofila Wilskiego. Po 3 prace promotorami byli profesorowie: ks. Lucjan Balter SAC (1 doktorat, 2 magisterium), ks. Krzysztof Kowalik, bp Alfons Nossol, ks. Jerzy Szymik. U takich profesorów jak: ks. Krzysztof Gózdź, ks. Antoni Młotek, ks. Henryk Szmulewicz i Renata Wierna powstało po 2 prace dyplomowe. Pozostałe 33 prace zostały napisane już po jednej pod kierunkiem profesorów: Stanisław Bafia CSsR, ks. Józef Brudz, Stanisław Budzik, Jan Z. Celej, ks. Jan Chmist, bp Mieczysław Cisło, ks. Andrzej Czaja, ks. Tadeusz Czakański, ks. Zygfryd Glaeser, ks. Paweł Góralczyk, ks. Władysław Hładowski, ks. Grzegorz Iwiński, Romuald Jankiewicz, ks. Piotr Jaskóła, ks. Tadeusz Karkosz, ks. Konrad Keler, ks. Franciszek Knutelski, ks. Maciej Korczyński, ks. Krzysztof Kowalik, ks. Adam Kubiś, Gaudenty Kustos OFM, ks. Janusz Lekan, ks. Jerzy Lewandowski, ks. Michał Maciołka, ks. Jan Piątka, ks. Czesław Rychlicki, ks. Andrzej Santorski, ks. Teofil Siudy, ks. Franciszek Szulc, ks. Ireneusz Werbiński, ks. Wojciech Zawadzki, ks. Jerzy Zięba, ks. Wojciech Życiński.

Najwcześniejszą jest praca magisterska Władysława Domańskiego: *Analogia w poznaniu Boga z uwzględnieniem stanowiska ks. prof. W. Granata* napisana pod kierunkiem ks. Józefa Brudza i obroniona w 1972 r. na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

Chcąc scharakteryzować (naszkicować i pogrupować) recepcje myśli Profesora w oparciu o powstałe dotychczas prace dyplomowe należy objąć spojrzeniem 106 prac studentów z różnych

⁶ *Przyznanie nagrody naukowej imienia Księdza Idziego Radziszewskiego Księdzu Pralatu Wincentemu Granatowi*, s. 226.

⁷ A. Nossol, *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*, „Tygodnik Powszechny” 32(1978), nr 23, s. 1 oraz tenże, *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie. Laudacja ks. prof. Wincentego Granata*, „Summarium. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL” 7(27) (1978), [wyd.] 1981, s. 35-38.

⁸ Zob. Szumił, *Działalność naukowa ks. prof. Wincentego Granata*, s. 201-226 (bibliografia przedmiotowa).

⁹ Wykaz prac dyplomowych uwzględniający spis treści prac został zamieszczony w publikacji: Szumił, *Działalność naukowa ks. prof. Wincentego Granata*, s. 151-200.

ośrodków naukowych w kraju; sam zestaw mówi już bardzo wiele.

Przedmiotem prac dyplomowych z myśli ks. prof. Wincentego Granata były różne zagadnienia filozoficzne i teologiczne.

Ogromnym zainteresowaniem autorów prac dyplomowych cieszyła się problematyka dotycząca antropologii. Profesor rozpatrywał bowiem człowieka w różnych aspektach. Studenci w swych opracowaniach omawiali takie zagadnienia jak: idea osoby ludzkiej¹⁰ i jej godność¹¹, tajemnicę człowieka¹² i jego wolność¹³, elementy filozoficznej i teologicznej koncepcji człowieka¹⁴, teologię obrazu Bożego w człowieku¹⁵, ontologiczno-egzystencjalne konsekwencje obrazu Boga w człowieku¹⁶, kształtowanie osoby ludzkiej na gruncie wiary¹⁷, soteriologiczny wymiar

antropologii teologicznej¹⁸, wieczne trwanie duszy¹⁹, chrześcijanin jako nowy człowiek²⁰, humanizm chrześcijański²¹, chrześcijańskie rozumienie osoby ludzkiej²². Nadto podjęto refleksję nad personalistyczną koncepcją woli²³ i rozwojem stanowiska katolickiego odnośnie do ewolucji w porównując je z poglądami ks. Macieja Sieniatyckiego²⁴.

Tematem innych prac była nauka o istnieniu²⁵ i poznaniu Boga²⁶, o Duchu Świętym²⁷, Opatrzności Bożej²⁸, o Bogu miłosiernym²⁹, o Synu Bożym –

¹⁰ W. Artyszuk, *Osoba ludzka w teologii ks. Wincentego Granata*, Warszawa 1995 (doktorat – UKSW); V. Kovalkovskyy, *Antropologia personalistyczna Wincentego Granata*, Lublin 2002 (doktorat – KUL); R. Andruszkiewicz, *Nauka o człowieku w myśli teologicznej ks. Wincentego Granata*, Płock-Warszawa 1978 (magisterium – UKSW); M. Witczak, *Filozoficzno-teologiczna idea osoby ludzkiej w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Wrocław 1987 (magisterium – PWT); G. Domański, *Koncepcja osoby ludzkiej według ks. Wincentego Granata*, Warszawa 1996 (magisterium – PWT); .

¹¹ A. Rusek, *Godność człowieka w świetle soteriologii ks. prof. Wincentego Granata*, Lublin 1988 (magisterium – KUL); B. Barszcz, *Godność osoby ludzkiej w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Warszawa 1990 (magisterium – UKSW), K. Marcyński, *Prawda o człowieku podstawą jego afirmacji w myśli teologicznej Wincentego Granata*, Warszawa 1991 (magisterium – UKSW).

¹² Zob. L. Stefanik, *Tajemnica człowieka w świetle protologii ks. prof. Wincentego Granata*, Opole 2003 (doktorat – UO); E. Duma, *Człowiek w świetle protologii ks. Wincentego Granata*, Lublin 1993 (magisterium – KUL).

¹³ Zob. Z. Targoński, *Wolność jako zasada rozumienia osoby ludzkiej i jej rozwoju*, Lublin 1989 (doktorat – KUL); G. Sęk, *Prawda a wolność w życiu osoby ludzkiej*, Kielce-Kraków 2003 (magisterium – PAT).

¹⁴ T. Wyrzycki, *Elementy filozoficznej koncepcji człowieka w pismach księdza Wincentego Granata*, Lublin 1987 (magisterium – KUL); J. Węgrzycki, *Antropologia teologiczna w pismach księdza Wincentego Granata*, Warszawa 1986 (magisterium – PWT).

¹⁵ J. Druszcz, *Teologia obrazu Bożego w człowieku według księdza Wincentego Granata*, Kraków 1996 (magisterium – PAT).

¹⁶ T. Kałuża, *Ontologiczno-egzystencjalne konsekwencje obrazu Boga w człowieku w teologii Wincentego Granata*, Opole 1996 (magisterium – UO).

¹⁷ P. Sobania, *Kształtowanie osoby ludzkiej na gruncie wiary w ujęciu Sługi Bożego ks. Wincentego Granata*, Lublin 2001 (magisterium – KUL).

¹⁸ A. Grusiecka, *Soteriologiczny wymiar antropologii teologicznej w nauczaniu ks. Wincentego Granata*, Lublin 2004 (magisterium – KUL).

¹⁹ Z. Karbowniczek, *Wieczne trwanie duszy według ks. Wincentego Granata*, Lublin 1994 (magisterium – KUL).

²⁰ A. Kowalski, *Chrześcijanin jako nowy człowiek w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Kraków 1984 (magisterium – PAT).

²¹ A. Salamon, *Humanizm chrześcijański w pismach księdza profesora Wincentego Granata*, Lublin 1982 (magisterium – KUL).

²² M. Ziaja, *Chrześcijańskie rozumienie osoby ludzkiej według W. Granata*, Lublin 1987 (licencjat – KUL).

²³ M. T. Lubelski, *Personalistyczna koncepcja woli u Wincentego Granata*, Lublin 1995 (magisterium – KUL).

²⁴ S. Połomski, *Rozwój stanowiska katolickiego odnośnie do ewolucji na przykładzie ks. Macieja Sieniatyckiego i ks. Wincentego Granata*, Lublin 1985 (magisterium – KUL).

²⁵ Zob. A. Turbański, *Nauka o Bogu w myśli teodycealnej ks. Wincentego Granata*, Warszawa 2003 (magisterium – UKSW); J. Cieśliski, *Antropologiczne dowody na istnienie Boga według Wincentego Granata*, Lublin 1992 (magisterium – KUL).

²⁶ W. Domański, *Analogia w poznaniu Boga z uwzględnieniem stanowiska ks. prof. W. Granata*, Tarnów-Kraków 1972 (magisterium – PAT); A. Malinowski, *Intuicyjne poznanie Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Wrocław 1977 (magisterium – PTW); S. Gregorczyk, *Rola intuicji w filozoficznym poznaniu istnienia Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Lublin 1988 (magisterium – KUL); W. Rusin, *Naturalne poznanie Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Wrocław 1989 (magisterium – PWT); E. Wojtal, *Dyskursywne i intuicyjne poznanie Boga według ks. Wincentego Granata*, Poznań 1989 (magisterium – UAM); A. Bratek, *Poznanie Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Lublin 1992 (magisterium – KUL); J. Bunar, *Religijna a filozoficzna afirmacja Boga według Wincentego Granata*, Tuchów-Kraków 1992 (magisterium – PAT).

²⁷ K. Grabska, *Duch Święty w życiu chrześcijanina w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Warszawa 1982 (magisterium – UKSW); Cz. Uliński, *Osoba i posłannictwo Ducha Świętego według teologii ks. Wincentego Granata*, Gniezno-Poznań 1985 (magisterium – UAM).

²⁸ M. A. Olkowska, *Nauka o Opatrzności Bożej według księdza Wincentego Granata*, Olsztyn-Kraków 1993 (magisterium – PAT); M. Ł. Turowski, *Nauka o Opatrzności Bożej według księdza Wincentego Granata w świetle wykładu „Katechizmu Kościoła katolickiego”*, Lublin 2000 (magisterium – KUL).

Jezusie Chrystusie³⁰, o chrześcijaństwie³¹, Kościele³², wierze³³, nadziei³⁴, miłości³⁵, łasce³⁶,

grzechu pierwotnym³⁷, o sakramentach świętych w ogólności³⁸ i niektórych z nich w szczególności jak: chrzest i bierzmowanie³⁹, pokuta⁴⁰, Eucharystia⁴¹. Nadto powstały prace omawiające

²⁹ Zob. K. Puścizna, *Idea Boga sprawiedliwego i miłosiernego według ks. Wincentego Granata*, Poznań 1996 (magisterium – UAM); Z. Wojciechowski, *Kult Miłosierdzia Bożego w Sanktuarium Łagiewnickim*, Kraków 2002 (praca oparta na wypowiedziach ks. Michała Sopoćki i ks. Wincentego Granata – magisterium – PAT) oraz zagadnienie miłosierdzia Bożego potraktowane porównawczo w pracach: R. Kobiela, *Miłosierdzie Boże w ujęciu księdza Antoniego Słomkowskiego i księdza Wincentego Granata*, Włocławek-Lublin 1994 (magisterium – KUL); E. Okulewicz, *Miłosierdzie jako przymiot Boga według o. Jacka Woronieckiego, ks. Wincentego Granata oraz Jana Pawła II*, Kraków 1994, magisterium – PAT).

³⁰ M. Holaj, „Mysterium unitas Christi” w pismach Wincentego Granata, Lublin 2002 (doktorat – KUL); J. Koster, *Argumentacja skryptyrystyczna ks. Wincentego Granata za bóstwem Jezusa Chrystusa w świetle prac biblistów*, Kraków 1979 (magisterium – PAT); T. Czarna, *Wcielenie jako boska aprobata człowieczeństwa w teologii Wincentego Granata*, Opole 1995 (magisterium – UO); K. Galińska, *Wzorcowy charakter człowieczeństwa Jezusa Chrystusa w teologii W. Granata*, Opole 1997 (magisterium – UO); K. Mikołajczyk, *Chrystocentryzm teologii ks. Wincentego Granata*, Kraków 1997 (magisterium – PAT); E. Orzechowska, *Wincentego Granata interpretacja Wcielenia*, Wrocław 1997 (magisterium – PWT); M. A. Goliszewska, *Jezus Chrystus jako epifania Bożej Opatrzności w ujęciu Wincentego Granata*, Lublin 1998 (magisterium – KUL); G. Mazgaj, *Cielesne zmartwychwstanie Chrystusa u podstaw cielesnego zmartwychwstania umarłych*, Tarnów-Kraków 2002 (magisterium – PAT); A. Szczygieł, *Człowieczeństwo Jezusa Chrystusa według Wincentego Granata*, Lublin 2002 (magisterium – KUL); D. Dubiel, *Chrystocentryczna koncepcja życia moralnego w podręcznikach dogmatyki księdza Wincentego Granata*, Gorzów Wlkp.-Wrocław 1997 (magisterium – PWT).

³¹ M. Puchała, *Kulturotwórczy wymiar chrześcijaństwa jako motyw jego wiarygodności w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Lublin 2002 (doktorat – KUL); A. Chibowski, *Wartości humanistyczne chrześcijaństwa według ks. Wincentego Granata*, Lublin 1985 (magisterium – KUL); R. Jakubiec, *Wartości moralne chrześcijaństwa jako motyw jego wiarygodności według ks. Wincentego Granata*, Lublin 1987 (magisterium – KUL).

³² B. Czarna, *Prymat biskupa Rzymu w dziełach ks. Wincentego Granata*, Olsztyn-Kraków 1993 (magisterium – PAT); G. Krzyżostaniak, *Hierarchiczno-charakterystyczny wymiar Kościoła w ujęciu księdza Wincentego Granata*, Olsztyn-Poznań 1997 (magisterium – UAM); T. Tomasik, *Pojęcie Kościoła w pismach księdza Wincentego Granata*, Lublin 1997 (magisterium – KUL).

³³ E. Wójcik, *Personalizm wiary w ujęciu księdza Wincentego Granata*, Poznań 1986 (magisterium – UAM); P. Dybko, *Rola wiary chrześcijańskiej w kształtowaniu postaw ludzkich według księdza Wincentego Granata*, Lublin 1992 (magisterium – KUL); P. Jozko, *Chrystologiczny wymiar aktu wiary w teologii Wincentego Granata*, Opole 1995 (magisterium – UO); R. Śmieczak, *Wiara w pismach księdza Wincentego Granata*, Gorzów Wlkp.-Wrocław 1998 (magisterium – PWT); B. Sajnok,

Personalistyczny aspekt wiary w pismach ks. prof. W. Granata, Warszawa 2002 (magisterium – UKSW).

³⁴ P. Lizakowski, *Personalistyczny charakter nadziei według księdza Wincentego Granata*, Lublin 1985 (magisterium – KUL); M. Niedźwiecki, *Rola nadziei chrześcijańskiej w kształtowaniu postaw ludzkich według ks. Wincentego Granata*, Lublin 1992 (magisterium – KUL).

³⁵ W. Nazarczuk, *Rola miłości chrześcijańskiej w kształtowaniu postaw ludzkich według księdza Wincentego Granata*, Lublin 1993 (magisterium – KUL); W. Mazurek, *Miłość jako podstawa humanizmu chrześcijańskiego w teologii Wincentego Granata*, Opole 1995 (magisterium – UO).

³⁶ A. Adam, *K personalistickemu chapaniu milosti. Studium nad charytologią Wincentego Granata (Ku personalistycznemu rozumieniu łaski. Studium nad charytologią Wincentego Granata)*, Lublin 1996 (doktorat – KUL); D. T. Patałag, *Łaska w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Katowice-Kraków 1988 (magisterium – PAT); J. Boradyn, *Relacja: natura – łaska w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Katowice-Kraków 1989 (magisterium – PAT); J. Tomczek, *Opis tajemnicy łaski w nauczaniu dogmatycznym ks. prof. Wincentego Granata*, Opole-Lublin 1991 (licencjat – KUL); W. Rzeszowski, *Personalistyczny charakter łaski Bożej w ujęciu ks. Wincentego Granata*, Gniezno-Poznań 1992 (magisterium – UAM); E. Olech, *Rzecz o tomistycznej koncepcji łaski w teologii Wincentego Granata*, Opole-Lublin 1993 (licencjat – KUL).

³⁷ M. Blicharz, *Nauka o grzechu pierwotnym w personalizmie księdza Wincentego Granata*, Lublin 1999 (magisterium – KUL); M. Krupska, *Historiozbawczy wymiar grzechu pierwotnego w ujęciu Wincentego Granata*, Opole 1999 (magisterium – UO); J. Sprutta, *Problem „unde malum” w ujęciu W. Granata*, Lublin 2000 (magisterium – KUL).

³⁸ Z. Zenke, *Wspólnotowy charakter sakramentów świętych w myśli teologicznej Wincentego Granata*, Warszawa 1998 (magisterium – UKSW); oraz porównawczo w pracy: E. Kujawa, *Ustanowienie sakramentów świętych według ks. Macieja Sieniatyckiego i ks. Wincentego Granata*, Olsztyn-Kraków 1999 (magisterium – PAT).

³⁹ H. Pawłowska, *Uświęcająca rola sakramentów chrztu i bierzmowania w ujęciu księdza Wincentego Granata*, Lublin 1997 (magisterium – KUL).

⁴⁰ K. Brodaczewski, *Sakrament pojednania według Wincentego Granata*, Lublin 1992 (magisterium – KUL) oraz porównawczo: M. B. Ulman, *Starożytna praktyka sakramentu pokuty według pism księdza Macieja Sieniatyckiego i księdza Wincentego Granata*, Kraków 1996 (magisterium – PAT).

⁴¹ Z. Pałubska, *Uświęcająca rola Eucharystii w myśli teologicznej księdza Wincentego Granata*, Lublin 1996 (magisterium – KUL); M. Oszcudłowski, *Eklezjalny wymiar Eucharystii w myśli teologicznej ks. Wincentego Granata*, Lublin 2002 (magisterium – KUL); M. Błaszkowski, *Eucharystia jako sakrament życia według Wincentego Granata*, Lublin 2004 (magisterium – KUL); D. Kaczor, *Ofiara Eucharystyczna a ofiara w życiu ludzkim w pismach księdza Wincentego Granata*, Lublin 2004 (magisterium – KUL); E. M. Czajkowska, *Wychowawcza wartość Mszy*

rzeczy ostateczne człowieka w ogólności⁴² oraz naukę o czyścicu⁴³, piekle⁴⁴ i dogmat świętych obcowania⁴⁵. Podjęto się także opracowania zagadnień mariologicznych⁴⁶, omówiono również angelologię⁴⁷. Poza tym poddano refleksji naukowej takie zagadnienia jak: personalistyczny wymiar dogmatu chrześcijańskiego⁴⁸, problem ateizmu⁴⁹, modlitwę⁵⁰, wzór osobowy katechety⁵¹ oraz realizację postanowień II Soboru Watykańskiego wobec teologii dogmatycznej⁵².

świętej w nauczaniu Sługi Bożego ks. Wincentego Granata, Warszawa 2005 (licencjat – PWT).

⁴² Tutaj należy wymienić prace: R. Kristman, *Eschatologia w ujęciu Wincentego Granata*, Wrocław 1984 (magisterium – PWT); E. Gajowiak, *Ksiądz Wincentego Granata (1900-1979) chrystologiczna interpretacja eschatologii*, Lublin (magisterium – KUL); M. Płucienniczak, *Związek między eschatologią antropologiczną a kosmologiczną według Wincentego Granata*, Lublin 1999 (magisterium – KUL). Nadto podjęto opracowanie porównawcze: K. Sowa, *Dialog wiary i rozumu w dogmacie o „przyszłym świecie” na podstawie opracowań ks. W. Granata i ks. M. Ziółkowskiego*, Tarnów-Kraków 1998 (magisterium – PAT); P. Wątroba, *Kosmos w eschatologii polskich teologów XX wieku*, Lublin 1995 (magisterium – KUL).

⁴³ B. Zgraja, *Nauka o czyścicu w polskich podręcznikach dogmatyki*, Lublin 1990 (magisterium – KUL); M. Sobociński, *Nowe elementy w tradycyjnej nauce o czyścicu. Porównanie nauki księdza Wincentego Granata z niektórymi próbami nowego wyjaśnienia dogmatu*, Gniezno-Poznań 1995 (magisterium – UAM).

⁴⁴ J. Woźnica, *Nauka o piekle w oparciu o nowsze polskie podręczniki dogmatyki*, Lublin 1985 (magisterium – KUL).

⁴⁵ L. Serowa, *Dogmat Świętych Obcowania w świetle nauczania księdza Wincentego Granata*, Gniezno-Poznań 1997 (magisterium – UAM).

⁴⁶ Zob. S. Chmielewski, *Recepcja mariologii Soboru watykańskiego II na przykładzie [teologii] ks. Wincentego Granata*, Lublin 1988 (magisterium – KUL); T. Lis, *Mariologia w ujęciu księdza Wincentego Granata*, Lublin 2000 (magisterium – KUL); U. Bartosiak, *Rola Maryi w zbawczym dziele Jezusa Chrystusa w pismach Wincentego Granata*, Lublin 2001 (magisterium – KUL).

⁴⁷ J. Niesyto, *Angelologia w dziełach dogmatycznych Wincentego Granata*, Poznań 1998 (magisterium – UAM); P. Sulicki, *Angelologia w pismach dogmatycznych księdza Wincentego Granata*, Lublin 2005 (magisterium – KUL).

⁴⁸ K. Rusin, *Personalistyczny wymiar dogmatu chrześcijańskiego według ks. W. Granata*, Opole-Lublin 1990 (magisterium – KUL).

⁴⁹ I. Głowacki, *Problem ateizmu w nauce ks. Wincentego Granata*, Lublin 1987 (magisterium – KUL).

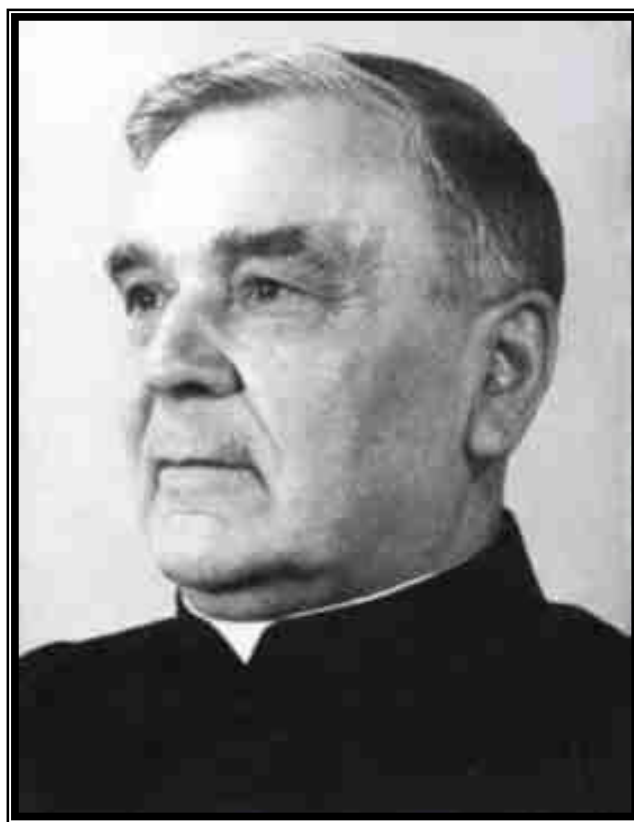
⁵⁰ G. Pachla, *Koncepcja modlitwy w świetle pism ks. prof. Wincentego Granata*, Lublin 1995 (magisterium – KUL).

⁵¹ A. Perzanowska, *Wzór osobowy katechety w okresie międzywojennym na podstawie działalności katechetycznej Sługi Bożego ks. Wincentego Granata*, Warszawa 2003 (licencjat – PWT).

⁵² J. Krokos, *Próba realizacji postanowień Vaticanum II wobec teologii dogmatycznej na przykładzie nauki o Bogu w podręczniku ks. Wincentego Granata pod tytułem „Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie”*, Gniezno-Poznań 1976 (magisterium – UAM).

Opracowano także duchowość ks. Wincentego Granata w oparciu o pisma naukowe opublikowane w formie artykułów i książek oraz wspomnieniach osób, które się z nim zetknęły w jakimś okresie jego życia⁵³.

Książk prof. Wincenty Granat był teologiem, który się ciągle doskonalił. Choć był otwarty na wszystko, co nowe, nie przyjmował tego bezkrytycznie. Nic więc dziwnego, że treść jego nauki stanowi ciągle przedmiot zainteresowań wielu. Warto w tym miejscu przytoczyć słowa jego ucznia biskupa Edwarda Ozorowskiego, który napisał o nim, że potrafił „umiejętnie to co obce uczynić własnym, a to co minione – aktualnym”⁵⁴.

*Ks. Wincenty Granat
(1 kwietnia 1900 – 11 grudnia 1979)*

⁵³ Z. Pałubska, *Duchowość Sługi Bożego ks. Wincentego Granata. Studium teologiczno-źródłoznawcze*, Lublin 2001 (doktorat – KUL).

⁵⁴ *Źródła teologii Wincentego Granata. Przyczynek do metodologii teologii*, w: *Tajemnica człowieka, Wokół osoby i myśli ks. Wincentego Granata*, kom. red. Cz. Bartnik [i in.], Lublin 1985, s. 167.

Tabela autorów prac dyplomowych

Lp.	Nazwisko i imię	Uczelnia	Rok	Rodzaj pracy			Nr ¹
1.	Adam Anton CM	Lublin – KUL	1996	dr			20
2.	Andruszkiewicz Romuald	Warszawa – UKSW	1978			mgr	89
3.	Artyszuk Włodzimierz	Warszawa – UKSW	1995	dr			88
4.	Barszcz Benedykt SAC	Warszawa – UKSW	1990			mgr	91
5.	Bartosiak Urszuka	Lublin – KUL	2001			mgr	63
6.	Blicharz Małgorzata	Lublin – KUL	1999			mgr	58
7.	Błaszko Marek	Lublin – KUL	2004			mgr	67
8.	Baradyn Jan	Kraków – PAT	1989			mgr	6
9.	Bratek Adam	Lublin – KUL	1992			mgr	41
10.	Brodaczewski Krzysztof	Lublin – KUL	1992			mgr	42
11.	Bunar Józef CSsR	Kraków – PAT	1992			mgr	7
12.	Chibowski Andrzej	Lublin – KUL	1985			mgr	29
13.	Chmielewski Stanisław	Lublin – KUL	1988			mgr	36
14.	Cieśliski Jerzy	Lublin – KUL	1992			mgr	43
15.	Czajkowska Eliza Maria	Warszawa – PWT	2005		lic ²		99
16.	Czarnecka Teresa	Opole – UO	1995			mgr	73
17.	Czarnocka Bożena	Kraków – PAT	1993			mgr	8
18.	Domański Grzegorz	Warszawa – PWT	1996			mgr	97
19.	Domański Władysław	Kraków – PAT	1972			mgr	2
20.	Druszcz Janina	Kraków – PAT	1996			mgr	11
21.	Dubiel Danuta	Wrocław – PWT	1997			mgr	104
22.	Duma Edward	Lublin – KUL	1993			mgr	47
23.	Dybko Piotr	Lublin – KUL	1992			mgr	44
24.	Gajowiak Elżbieta	Lublin – KUL	1992			mgr	45
25.	Galińska Krystyna	Opole – UO	1997			mgr	76
26.	Głowacki Ireneusz	Lublin – KUL	1987			mgr	33
27.	Goliszevska Monika A.	Lublin – KUL	1998			mgr	57
28.	Grabska Krystyna	Warszawa – UKSW	1982			mgr	90
29.	Gregorczyk Sławomir	Lublin – KUL	1988			mgr	37
30.	Grusiecka Anna	Lublin – KUL	2004			mgr	68
31.	Hołaj Marcin	Lublin – KUL	2002	dr			22
32.	Jakubiec Ryszard	Lublin – KUL	1987			mgr	34
33.	Joszek Piotr	Opole – UO	1995			mgr	74
34.	Kaczor Dariusz	Lublin – KUL	2004			mgr	69
35.	Kałuża Teresa	Opole – UO	1996			mgr	75
36.	Karbowniczek Zbigniew	Lublin – KUL	1994			mgr	49
37.	Kobiela Radosław	Lublin – KUL	1994			mgr	50
38.	Koster Jan	Kraków – PAT	1979			mgr	3
39.	Kovalkovskyy Volodynyr	Lublin – KUL	2002	dr			23
40.	Kowalski Alojzy	Kraków – PAT	1984			mgr	4
41.	Kristman Robert	Wrocław – PWT	1984			mgr	101
42.	Krokos Jan	Poznań – UAM	1976			mgr	78
43.	Krupska Maria	Opole – UO	1997			mgr	77
44.	Krzyżostaniak Grzegorz	Poznań – UAM	1997			mgr	86

45.	Kujawa Elżbieta	Kraków – PAT	1999			mgr	15
46.	Lis Tomasz	Lublin – KUL	2000			mgr	60
47.	Lizakowski Piotr	Lublin – KUL	1985			mgr	30
48.	Lubelski Marek T.	Lublin – KUL	1995			mgr	51
49.	Malinowski Andrzej	Wrocław – PWT	1977			mgr	100
50.	Marcyński Krzysztof	Warszawa – UKSW	1991			mgr	92
51.	Mazgaj Grażyna	Kraków – PAT	2002			mgr	17
52.	Mazurek Wioletta	Opole – UO	1995			mgr	72
53.	Mikołajczyk Krzysztof	Kraków – PAT	1997			mgr	13
54.	Nazarczuk Waldemar	Lublin – KUL	1993			mgr	48
55.	Niedźwiecki Marek	Lublin – KUL	1992			mgr	46
56.	Okulewicz Elżbieta	Kraków – PAT	1994			mgr	10
57.	Olech Edward OP	Lublin – KUL	1993		lic ³		27
58.	Olkowska Maria A.	Kraków – PAT	1993			mgr	9
59.	Orzechowska Elżbieta	Wrocław – PWT	1997			mgr	105
60.	Oszczudłowski Michał	Lublin – KUL	2002			mgr	65
61.	Niesyto Jacek	Poznań – UAM	1998			mgr	87
62.	Pachla Grzegorz	Lublin – KUL	1995			mgr	53
63.	Pałubska Zofia	Lublin – KUL	1996			mgr	54
64.	Pałubska Zofia	Lublin – KUL	2001	dr			21
65.	Patałag Daniel F. OFM	Kraków – PAT	1988			mgr	5
66.	Pawłowska Halina	Lublin – KUL	1997			mgr	55
67.	Perzanowska Agnieszka	Warszawa – PWT	2003		lic ²		98
68.	Plucienniczak Marek	Lublin – KUL	1999			mgr	59
69.	Połomski Stanisław	Lublin – KUL	1985			mgr	31
70.	Puchała Marian	Lublin – KUL	2002	dr			24
71.	Puścizna Katarzyna	Poznań – UAM	1996			mgr	84
72.	Rusek Anna	Lublin – KUL	1988			mgr	38
73.	Rusin Krzysztof	Lublin – KUL	1990			mgr	39
74.	Rusin Wiesław	Wrocław – PWT	1989			mgr	103
75.	Rzeszowski Wojciech	Poznań – UAM	1992			mgr	82
76.	Sajnok Bogumiła	Warszawa – UKSW	2003			mgr	94
77.	Salamon Anna	Lublin – KUL	1982			mgr	28
78.	Serowa Liliana	Poznań – UAM	1997			mgr	85
79.	Sęk Grzegorz	Kraków – PAT	2003			mgr	18
80.	Sobania Paweł	Lublin – KUL	2001			mgr	64
81.	Sobociński Marek	Poznań – UAM	1995			mgr	83
82.	Sowa Katarzyna	Kraków – PAT	1998			mgr	14
83.	Sprutta Justyna	Lublin – KUL	2000			mgr	61
84.	Stefanik Lesław	Opole – UO	2003	dr			71
85.	Sulicki Paweł	Lublin – KUL	2005			mgr	70
86.	Szczygieł Anna	Lublin – KUL	2002			mgr	66
87.	Szweter Sławomir	Katowice – UŚ	1999			mgr	1
88.	Śmieczak Regina	Wrocław – PWT	1998			mgr	106
89.	Tomasik Teresa	Lublin – KUL	1997			mgr	56
90.	Tomeczek Jerzy	Lublin – KUL	1991		lic ³		26

91.	Turbański Adam	Warszawa – UKSW	2003			mgr	95
92.	Turoś Maria Łucja	Lublin – KUL	2000			mgr	62
93.	Uliński Czesław	Poznań – UAM	1985			mgr	79
94.	Ulman Marianna Barbara	Kraków – PAT	1996			mgr	12
95.	Targoński Zbigniew	Lublin – KUL	1989	dr			19
96.	Wątroba Piotr	Lublin – KUL	1995			mgr	52
97.	Węgrzycki Janusz	Warszawa – PWT	1986			mgr	96
98.	Witczak Mariusz	Wrocław – PWT	1987			mgr	102
99.	Wojciechowski Zbigniew	Kraków – PAT	2002			mgr	16
100.	Wojtal Emil	Poznań – UAM	1989			mgr	81
101.	Woźnica Jacek	Lublin – KUL	1985			mgr	32
102.	Wójcik Ewa	Poznań – UAM	1986			mgr	80
103.	Wyrzycki Tomasz	Lublin – KUL	1987			mgr	35
104.	Zenke Zofia	Warszawa – UKSW	1998			mgr	93
105.	Zgraja Brunon	Lublin – KUL	1990			mgr	40
106.	Ziaja Marek	Lublin – KUL	1987		lic ³		25

¹ Nr pracy według załączonego na końcu opracowania wykazu prac dyplomowych.

² Licencjat przed magisterium.

³ Licencjat po magisterium.

Tabela promotorów prac dyplomowych

Lp.	Nazwisko i imię	Uczelnia	Rok	Rodzaj pracy		Nr ¹
1.	Bafia Stanisław	Kraków – PAT	1992		mgr	7
2.	Balter Lucjan	Warszawa – UKSW	1982		mgr	90
		Warszawa – UKSW	1990		mgr	91
		Warszawa – UKSW	1995	dr		88
3.	Bartnik Czesław S.	Lublin – KUL	1985		mgr	30
		Lublin – KUL	1987		lic ²	25
		Lublin – KUL	1987		mgr	33
		Lublin – KUL	1992		mgr	42
		Lublin – KUL	1992		Mgr	43
		Lublin – KUL	1994		mgr	49
		Lublin – KUL	1995		mgr	51
		Lublin – KUL	1999		mgr	59
		Lublin – KUL	2002	dr		23
4.	Brudz Józef	Kraków – PAT	1972		mgr	2
5.	Budzik Stanisław	Kraków – PAT	1997		mgr	13
6.	Celej Jan Z.	Warszawa – PWT	1996		mgr	97
7.	Chmist Jan	Poznań – UAM	1997		mgr	86
8.	Cisło Mieczysław	Lublin – KUL	1993		mgr	47
9.	Czaja Andrzej	Lublin – KUL	2000		mgr	62
10.	Czekański Tadeusz	Katowice – UŚ	1999		mgr	1
11.	Dola Tadeusz	Lublin – KUL	1990		mg	39
		Lublin – KUL	1990		mgr	40
		Opole – UO	1995		mgr	72

		Opole – UO	1995		mgr	73
		Opole – UO	1995		mgr	74
		Opole – UO	1996		mgr	75
		Opole – UO	1997		mgr	76
12	Glaeser Zygfryd	Opole – UO	1999		mgr	77
13.	Góralczyk Paweł	Warszawa – UKSW	1991		mgr	92
14.	Gózdź Krzysztof	Lublin – KUL	2004		mgr	67
		Lublin – KUL	2004		mgr	68
15.	Hładowski Władysław	Lublin – KUL	1985		mgr	29
16.	Iwiński Grzegorz	Poznań – UAM	1997		mgr	85
17.	Jankiewicz Romuald	Poznań – UAM	1996		mgr	84
18.	Jaskóła Piotr	Opole – UO	2003	dr		71
19.	Jeziński Jacek	Kraków – PAT	1993		mgr	8
		Kraków – PAT	1993		mgr	9
		Kraków – PAT	1994		mgr	10
		Kraków – PAT	1996		mgr	11
		Kraków – PAT	1996		mgr	12
		Kraków – PAT	1999		mgr	15
20.	Karkosz Tadeusz	Poznań – UAM	1998		mgr	87
21.	Keler Konrad	Lublin – KUL	1985		mgr	31
22.	Knutelski Franciszek	Poznań – UAM	1989		mgr	81
23.	Korczyński Maciej	Lublin – KUL	2001		mgr	63
24.	Kowalczyk Stanisław	Lublin – KUL	1982		mgr	28
		Lublin – KUL	1987		mgr	35
		Lublin – KUL	1988		mgr	37
25.	Kowalik Krzysztof	Lublin – KUL	1999		mgr	58
26.	Kraśński Józef	Lublin – KUL	1988		mgr	36
		Lublin – KUL	1995			52
		Lublin – KUL	2000			60
		Lublin – KUL	2001			64
		Lublin – KUL	2002			65
		Lublin – KUL	2204			69
		Lublin – KUL	2005			70
		Warszawa – UKSW	2003		mgr	95
27.	Kubiś Adam	Kraków – PAT	1979		mgr	3
28.	Kustos Gaudenty	Kraków – PAT	1988		mgr	5
29.	Lekan Janusz	Lublin – KUL	2002		mgr	66
30.	Lewandowski Jerzy	Wrocław – PWT	1997		mgr	105
31.	Maciółka Michał	Poznań – UAM	1986		mgr	80
32.	Misiurek Jerzy	Lublin – KUL	1995		mgr	53
		Lublin – KUL	1996		mgr	54
		Lublin – KUL	1997		mgr	55
		Lublin – KUL	2001	dr		21
33.	Młotek Antoni	Wrocław – PWT	1997		mgr	104
		Wrocław – PWT	1998		mgr	106
34.	Napiórkowski Stanisław C.	Lublin – KUL	1985		mgr	31

		Lublin – KUL	1988		mgr	38
		Lublin – KUL	1992		mgr	45
		Lublin – KUL	1996	dr		20
35.	Nossol Alfons	Lublin – KUL	1985		mgr	32
		Lublin – KUL	1991		lic ²	26
		Lublin – KUL	1993		lic ²	27
36.	Piątka Jan	Kraków – PAT	2003		mgr	18
37.	Rogowski Marian	Wrocław – PWT	1977		mgr	100
		Wrocław – PWT	1984		mgr	101
		Wrocław – PWT	1987		mgr	102
		Wrocław – PWT	1989		mgr	103
38.	Rusecki Marian	Lublin – KUL	1987			34
		Lublin – KUL	1992			41
		Lublin – KUL	1997			56
		Lublin – KUL	2002	dr		24
39.	Rychlicki Czesław	Warszawa – UKSW	1978		mgr	89
40.	Santorski Andrzej	Warszawa – PWT	1986		mgr	96
41.	Siudy Teofil	Kraków – PAT	1984		mgr	4
42.	Słomka Walerian	Lublin – KUL	1989	dr		19
		Lublin – KUL	1992		mgr	44
		Lublin – KUL	1992		mgr	46
		Lublin – KUL	1993		mgr	48
43.	Szmulewicz Henryk	Kraków – PAT	1998		mgr	14
		Kraków – PAT	2002		mgr	17
44.	Szulc Franciszek	Kraków – PAT	1989		mgr	6
45.	Szymik Jerzy	Lublin – KUL	1998		mgr	57
		Lublin – KUL	2000		mgr	61
		Lublin – KUL	2002	dr		22
46.	Werbiński Ireneusz	Lublin – KUL	1994		mgr	50
47.	Wierna Renata	Warszawa – PWT	2003		lic ³	98
		Warszawa – PWT	2005		lic ³	99
48.	Wilski Teofi	Poznań – UAM	1976		mgr	78
		Poznań – UAM	1985		mgr	79
		Poznań – UAM	1992		mgr	82
		Poznań – UAM	1995		mgr	83
49.	Zawadzki Wojciech	Warszawa – UKSW	1998		mgr	93
50.	Zięba Jerzy	Warszawa – UKSW	2002		mgr	94
51.	Życiński Wojciech	Kraków – PAT	2002		mgr	16

¹ Nr pracy według załączonego na końcu opracowania wykazu prac dyplomowych.

² Licencjat po magisterium.

³ Licencjat przed magisterium.

Wykaz prac dyplomowych z myśli ks. Wincentego Granata⁵⁵

KATOWICE

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego

Praca magisterska:

1. Sławomir SZWETER, Rozwój kultu Miłosierdzia Bożego na przykładzie sanktuarium w Krakowie-Łagiewnikach (studium pastoralne), Katowice 1999, ss. 125, mps Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego, sygn. A: 01670 3000000989913. Promotor ks. Tadeusz Czakański.

KRAKÓW

Papieska Akademia Teologiczna

Prace magisterskie:

2. Władysław DOMAŃSKI, Analogia w poznaniu Boga z uwzględnieniem stanowiska ks. prof. W. Granata, Tarnów-Kraków 1972, mps Archiwum PAT. Promotor ks. Józef Brudz.

3. Jan KOSTER, Argumentacja skrypturystyczna ks. Wincentego Granata za bóstwem Jezusa Chrystusa w świetle prac biblistów, Kraków 1979, ss. II, 58, mps Archiwum PAT, sygn. 750. Promotor: ks. Adam Kubiś.

4. Aleksy KOWALSKI, Chrześcijanin jako nowy człowiek w ujęciu ks. Wincentego Granata, Kraków 1984, ss. 67, mps Archiwum PAT, sygn. 1497. Promotor: ks. Teofil Siudy.

5. Daniel Tadeusz PATAŁĄG OFM, Łaska w ujęciu ks. Wincentego Granata, Katowice-Kraków 1988, ss. 122, mps Archiwum PAT, sygn. 2492. Promotor: ks. Gaudenty Kustosze OFM.

6. Jan BORADYN, Relacja: natura – łaska w ujęciu ks. Wincentego Granata, Katowice-Kraków 1989, ss. VII, 41, mps Archiwum PAT, sygn. T-75. Promotor: ks. Franciszek Szulc.

7. Józef BUNAR CSsR, Religijna a filozoficzna afirmacja Boga według Wincentego Granata, Tuchów-Kraków 1992, ss. V, 127, mps Archiwum PAT, sygn. T-899. Promotor: Stanisław Bafia CSsR.

8. Bożena CZARNOCKA, Prymat biskupa Rzymu w dziełach ks. Wincentego Granata, Olsztyn-Kraków 1993, ss. 73, mps Archiwum PAT, sygn. T-1324. Promotor: ks. Jacek Jezierski.

9. Maria Agnieszka OLKOWSKA, Nauka o Opatrzności Bożej według Księdza Wincentego

Granata, Olsztyn-Kraków 1993, ss. 120, mps Archiwum PAT, sygn. T-1334. Promotor: ks. Jacek Jezierski.

10. Elżbieta OKULEWICZ, Miłosierdzie jako przymiot Boga według o. Jacka Woronieckiego, ks. Wincentego Granata oraz Jana Pawła II, Kraków 1994, ss. 68, Archiwum PAT, sygn. T-2140. Promotor: bp Jacek Jezierski.

11. Janina DRUSZCZ, Teologia obrazu Bożego w człowieku według księdza Wincentego Granata, Kraków 1996, ss. 59, Archiwum PAT, sygn. T-3042. Promotor: bp Jacek Jezierski.

12. S. M. Marianna Barbara ULMAN CSC, Starożytna praktyka sakramentu pokuty według pism księdza Macieja Sieniatyckiego i księdza Wincentego Granata, Kraków 1996, ss. 95, Archiwum PAT, sygn. T-3077. Promotor: bp Jacek Jezierski.

13. Krzysztof MIKOŁAJCZYK, Chrystocentryzm teologii ks. Wincentego Granata, Kraków 1997, ss. 76, mps Archiwum PAT, sygn. T-3641. Promotor: ks. Stanisław Budzik.

14. Katarzyna SOWA, Dialog wiary i rozumu w dogmacie o „przyszłym świecie” na podstawie opracowań ks. W. Granata i ks. M. Ziółkowskiego, Tarnów-Kraków 1998, ss. 124, mps Archiwum PAT, sygn. %-4428. Promotor ks. Henryk Szmilewicz.

15. Elżbieta KUJAWA, Ustanowienie sakramentów świętych według ks. Macieja Sieniatyckiego i ks. Wincentego Granata, Olsztyn 1999, ss. 69, mps Archiwum PAT, sygn. T-4974. Promotor: bp Jacek Jezierski.

16. Zbigniew WOJCIECHOWSKI SDB, Kult Miłosierdzia Bożego w Sanktuarium Łagiewnickim, Kraków 2002, ss. 97, mps Archiwum PAT, sygn. T-6842. Promotor: ks. Wojciech Życiński.

17. Grażyna MAZGAJ, Cieleśne zmartwychwstanie Chrystusa u podstaw cieleśnego zmartwychwstania umarłych, Tarnów-Kraków 2002, ss. 91, mps Archiwum PAT, sygn. T-6942. Promotor: ks. Henryk Szmulewicz.

⁵⁵ Wykaz został ułożony alfabetycznie według miast, w których znajdują się uczelnie i chronologicznie w ramach ośrodka naukowego.

18. Grzegorz SĘK, Prawda a wolność w życiu osoby ludzkiej, Kielce-Kraków 2003, ss.78, mps Archiwum PAT, sygn. T-7323. Promotor ks. Jan Piątka.

LUBLIN

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Prace doktorskie:

19. Zbigniew TARGOŃSKI, Wolność jako zasada rozumienia osoby ludzkiej i jej rozwoju według ks. Wincentego Granata, Lublin 1989, ss. XXXIV, 318, mps AUKUL, sygn. Td 572. Promotor: ks. Walerian Słomka.

20. Anton ADAM CM, K personalistickemu chapaniu milosti. Studium nad charytologią Wincenta Granata (Ku personalistycznemu rozumieniu łaski. Studium nad charytologią Wincentego Granata), Lublin 1996, ss. XXX, 256, AUKUL, sygn. Td 753. Promotor: Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv.

21. Zofia PAŁUBSKA, Duchowość Sługi Bożego ks. Wincentego Granata. Studium teologiczno-źródłoznawcze, Lublin 2001, ss. 269, AUKUL, sygn. Td 31950. Promotor: Jerzy Misiurek.

22. Ks. Marcin HOŁAJ, *Mysterium unitatis Christi* w pismach Wincentego Granata, Lublin 2002, ss. 264, AUKUL, sygn. Td 63029. Promotor: ks. Jerzy Szymik.

23. Volodynyr KOVALKOVSKYY (Wołodymyr KOWAŁKOWSKYY), Antropologia personalistyczna Wincentego Granata, Lublin 2002, ss. 428, Archiwum KUL, sygn. Td 43654. Promotor ks. Czesław Stanisław Bartnik.

24. Ks. Marian PUCHAŁA OMI, Kulturotwórczy wymiar chrześcijaństwa jako motyw jego wiarygodności w ujęciu ks. Wincentego Granata, Lublin 2002, ss. 229, mps AUKUL, sygn. Td 32496. Promotor: ks. Marian Rusecki.

Prace licencjackie:

25. Marek ZIAJA, Chrześcijańskie rozumienie osoby ludzkiej według W. Granata, Lublin 1987, ss. 56, mps AUKUL, sygn. Tlic 852. Promotor: ks. Czesław Stanisław Bartnik.

26. Jerzy TOMECZEK, Opis tajemnicy łaski w nauczaniu dogmatycznym ks. prof. Wincentego Granata, Opole-Lublin 1991, ss. XI, 115, mps AUKUL, sygn. Tlic 966. Promotor: bp Alfons Nossol.

27. Edward OLECH OP, Rozwój tomistycznej koncepcji łaski w teologii Wincentego Granata, Opole-Lublin 1993, ss. X, 82, mps AUKUL, sygn. Tlic 1004. Promotor: bp Alfons Nossol.

Prace magisterskie:

28. Anna SALAMON, Humanizm chrześcijański w pismach księdza profesora Wincentego Granata, Lublin 1982, ss. 116, mps

AUKUL, sygn. Tm 2204. Promotor: ks. Stanisław Kowaczyk.

29. Andrzej CHIBOWSKI, Wartości humanistyczne chrześcijaństwa według ks. Wincentego Granata, Lublin 1985, ss. XI, 90, mps AUKUL, sygn. Tm 2531. Promotor: ks. Władysław Hładowski.

30. Piotr LIZAKOWSKI, Personalistyczny charakter nadziei według księdza Wincentego Granata, Lublin 1985, ss. 93, mps AUKUL, sygn. Tm 2763. Promotor: ks. Czesław Stanisław Bartnik.

31. Stanisław POŁOMSKI SVD, Rozwój stanowiska katolickiego odnośnie do ewolucji na przykładzie ks. Macieja Sieniatyckiego i ks. Wincentego Granata, Pieniężno-Lublin 1985, ss. 90, mps AUKUL, sygn. Tm 2670. Promotor: ks. Konrad Keler i Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv.

32. Jacek WOŹNICA, Nauka o piekle w oparciu o nowsze polskie podręczniki dogmatyki, Lublin 1985, ss. VI, 129, mps AUKUL, sygn. Tm 2729. Promotor: bp Alfons Nossol.

33. Ireneusz GŁOWACKI, Problem ateizmu w nauce ks. Wincentego Granata, Lublin 1987, ss. 73, mps AUKUL, sygn. Tm 3433. Promotor: ks. Czesław Stanisław Bartnik.

34. Ryszard JAKUBIEC, Wartości moralne chrześcijaństwa jako motyw jego wiarygodności według ks. Wincentego Granata, Lublin 1987, ss. 108, mps AUKUL, sygn. Tm 3531. Promotor: ks. Marian Rusecki.

35. Tomasz WYRZYCKI, Elementy filozoficznej koncepcji człowieka w pismach księdza Wincentego Granata, Lublin 1987, ss. VII, 80, mps AUKUL, sygn. Tm 3693. Promotor: ks. Stanisław Kowalczyk.

36. Stanisław CHMIELEWSKI, Recepja mariologii Soboru Watykańskiego II na przykładzie [teologii] ks. Wincentego Granata, Lublin 1988, ss. 97, mps AUKUL, sygn. Tm 4141. Promotor ks. Józef Krasiński.

37. Sławomir GREGORCZYK, Rola intuicji w filozoficznym poznaniu istnienia Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata, Lublin 1988, ss. VII, 71, mps AUKUL, sygn. Tm 3388. Promotor: ks. Stanisław Kowalczyk.

38. Anna RUSEK, Godność człowieka w świetle soteriologii ks. prof. Wincentego Granata, Lublin 1988, ss. X, 79, mps AUKUL, sygn. Tm 3640. Promotor: ks. Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv.

39. Krzysztof RUSIN, Personalistyczny wymiar dogmatu chrześcijańskiego według ks. W[incentego] Granata, Opole-Lublin 1990, ss. 86, mps AUKUL, sygn. Tm 4393. Promotor: ks. Tadeusz Dola.

40. Brunon ZGRAJA, Nauka o czyściu w polskich podręcznikach dogmatyki, Lublin 1990, ss. VI, 92, mps AUKUL, sygn. Tm 4458. Promotor: ks. Tadeusz Dola.

41. Adam BRATEK, Poznanie Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata, Lublin 1992, ss. 76, mps AUKUL, sygn. Tm. Promotor ks. Marian Rusecki.

42. Krzysztof BRODACZEWSKI, Sakrament pojednania według Wincentego Granata, Lublin 1992, ss. 71, mps AUKUL, sygn. Tm 5218. Promotor: ks. Czesław Stanisław Bartnik.

43. Jerzy CIEŚLICKI, Antropologiczne dowody na istnienie Boga według Wincentego Granata, Lublin 1992, ss. 91, AUKUL, sygn. Tm 5158. Promotor: ks. Czesław Stanisław Bartnik.

44. Piotr DYBKO, Rola wiary chrześcijańskiej w kształtowaniu postaw ludzkich według księdza Wincentego Granata, Lublin 1992, ss. IX, 76, mps AUKUL, sygn. Tm 5178. Promotor: ks. Walerian Słomka.

45. Elżbieta GAJOWIAK, Księdza Wincentego Granata (1900-1979) chrystologiczna interpretacja eschatologii, Lublin 1992, ss. 147, mps AUKUL, sygn. Tm 5293. Promotor: Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv.

46. Ks. Marek NIEDŹWIECKI, Rola nadziei chrześcijańskiej w kształtowaniu postaw ludzkich według ks. Wincentego Granata, Lublin 1992, ss. IX, 64, mps AUKUL, sygn. Tm 5039. Promotor: ks. Walerian Słomka.

47. Edward DUMA, Człowiek w świetle protologii ks. Wincentego Granata, Lublin 1993, ss. 71, mps AUKUL, sygn. Tm 5589. Promotor: ks. Mieczysław Cisło.

48. Waldemar NAZARCZUK, Rola miłości chrześcijańskiej w kształtowaniu postaw ludzkich według księdza Wincentego Granata, Lublin 1993, ss. 74, mps AUKUL, sygn. Tm 5328. Promotor: ks. Walerian Słomka.

49. Zbigniew KARBOWNICZEK, Wieczne trwanie duszy według ks. Wincentego Granata, Lublin 1994, ss. 75, mps AUKUL, sygn. Tm 5881. Promotor: ks. Czesław Stanisław Bartnik.

50. Radosław KOBIELA, Miłosierdzie Boże w ujęciu księdza Antoniego Słomkowskiego i księdza Wincentego Granata, Włocławek-Lublin 1994, ss. 88, mps AUKUL, sygn. Tm 5906. Promotor: ks. Ireneusz Werbiński.

51. Marek T. LUBELSKI, Personalistyczna koncepcja woli u Wincentego Granata, Lublin 1995, ss. VII, 76, AUKUL, sygn. Tm 6262. Promotor ks. Czesław Stanisław Bartnik.

52. Piotr WĄTROBA, Kosmos w eschatologii polskich teologów XX wieku, Lublin 1995, ss. 174, AUKUL, sygn. Tm 6378. Promotor: ks. Józef Krasiński.

53. Grzegorz PACHLA, Koncepcja modlitwy w świetle pism ks. prof. Wincentego Granata, Lublin 1995, mps AUKUL, sygn. Tm 6452. Promotor ks. Jerzy Misiurek.

54. Zofia PALUBSKA, Uświęcająca rola Eucharystii w myśli teologicznej księdza Wincentego Granata, Lublin 1996, ss. 133, mps AUKUL, Tm 6715. Promotor: ks. Jerzy Misiurek.

55. S. Halina PAWŁOWSKA, Uświęcająca rola sakramentów chrztu i bierzmowania w ujęciu księdza Wincentego Granata, Lublin 1997, ss. 92, mps AUKUL, sygn. Tm 25854. Promotor: ks. Jerzy Misiurek.

56. Teresa TOMASIK, Pojęcie Kościoła w pismach księdza Wincentego Granata, Lublin 1997, ss. 90, mps AUKUL, sygn. Tm 41254. Promotor: ks. Marian Rusecki.

57. Monika Amadea GOLISZEWSKA, Jezus Chrystus jako epifania Bożej Opatrzności w ujęciu Wincentego Granata, Lublin 1998, ss. 118, AUKUL, sygn. Tm 45124. Promotor: ks. Jerzy Szymik.

58. Małgorzata Blicharz, Nauka o grzechu pierwotnym w personalizmie księdza Wincentego Granata, Lublin 1999, ss. 79, AUKUL, sygn. Tm 63174. Promotor ks. Krzysztof Kowalik.

59. Marek PŁUCIENNICZAK, Związek między eschatologią antropologiczną a kosmologiczną według Wincentego Granata, Lublin 1999, ss. 97, mps AUKUL, sygn. Tm 38399. Promotor: ks. Czesław Stanisław Bartnik.

60. Tomasz LIS, Mariologia w ujęciu księdza Wincentego Granata, Lublin 2000, ss. 198, mps AUKUL, sygn. Tm 46010. Promotor: ks. Józef Krasiński.

61. Justyna SPRUTTA, Problem *unde malum* w ujęciu W. Granata, Lublin 2000, ss. 141, mps AUKUL, sygn. Tm 45500. Promotor: ks. Jerzy Szymik.

62. S. Maria Łucja TUROS, Nauka o opatrzności Bożej według księdza Wincentego Granata w świetle wykładu „Katechizmu Kościoła katolickiego”, Lublin 2000, ss. 122, mps AUKUL, sygn. Tm 63214. Promotor: ks. Andrzej Czaja.

63. Urszula BARTOSIAK, Rola Maryi w zbawczym dziele Jezusa Chrystusa w pismach Wincentego Granata, Lublin 2001, ss. 86, mps AUKUL, sygn. Tm 45744. Promotor: ks. Maciej Korczyński.

64. Paweł SOBANIA, Kształtowanie osoby ludzkiej na gruncie wiary w ujęciu Sługi Bożego ks. Wincentego Granata, Lublin 2001, ss. 125, mps AUKUL, sygn. Tm 50620. Promotor: ks. Józef Krasiński.

65. Michał OSZCZUDŁOWSKI, Eklezjalny wymiar Eucharystii w myśli teologicznej

ks. Wincentego Granata, Lublin 2002, ss. 108, AUKUL, sygn. 57686. Promotor ks. Józef Krasiński.

66. Anna SZCZYGIEL, Człowieczeństwo Jezusa Chrystusa według Wincentego Granata, Lublin 2002, ss. 106, AUKUL sygn. 78407. Promotor: ks. Janusz Lekan.

67. Marek BŁASZKO, Eucharystia jako sakrament życia według Wincentego Granata, Lublin 2004, ss. 183, AUKUL sygn. 45560. Promot: ks. Krzysztof Gózdź.

68. Anna GRUSIECKA, Soteriologiczny wymiar antropologii teologicznej w nauczaniu ks. Wincentego Granata, Lublin 2004, ss. 78, AUKUL sygn. 69519. Promotor ks. Krzysztof Gózdź.

69. Dariusz KACZOR, Ofiara Eucharystyczna a ofiara w życiu ludzkim w pismach księdza Wincentego Granata, Lublin 2004, ss. 107. AUKUL sygn. 78396. Promotor: ks. Józef Krasiński.

70. Paweł SULICKI, Angelologia w pismach dogmatycznych księdza Wincentego Granata, Lublin 2005, ss. 133, mps AUKUL, sygn. Tm 62823. Promotor ks. Józef Krasiński.

OPOLE

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego
Prace doktorskie:

71. Lesław STEFANIK, Tajemnica człowieka w świetle protologii ks. prof. Wincentego Granata, Opole 2003, ss. 273, mps Archiwum Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Promotor ks. Piotr Jaskóła.

Prace magisterskie:

72. Wioletta MAZUREK, Miłość jako podstawa humanizmu chrześcijańskiego w teologii Wincentego Granata, Opole 1995, ss. 71, mps Archiwum Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, sygn.20/9/1995. Promotor ks. Tadeusz Dola.

73. Teresa CZARNECKA, Wcielenie jako boska aprobata człowieczeństwa w teologii Wincentego Granata, Opole 1995, ss. 106, mps Archiwum Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 9/9/1995. Promotor ks. Tadeusz Dola.

74. Piotr JOSZKO, Chrystologiczny wymiar aktu wiary w teologii Wincentego Granata, Opole 1995, ss. 62, mps Archiwum Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 13/9/1995. Promotor ks. Tadeusz Dola.

75. S. Teresa KALUŻA, Ontologiczno-egzystencjalne konsekwencje obrazu Boga w człowieku w teologii Wincentego Granata, Opole 1996, ss. 63, mps Archiwum Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 10/10/1996. Promotor ks. Tadeusz Dola.

76. Krystyna GALIŃSKA, Wzorcowy charakter człowieczeństwa Jezusa Chrystusa w teologii

W. Granata, Opole 1997, ss. 90, mps Archiwum Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 10/11/1997. Promotor ks. Tadeusz Dola.

77. Maria KRUPSKA, Historiozbawczy wymiar grzechu pierworodnego w ujęciu Wincentego Granata, Opole 1999, ss. 88, mps Archiwum Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, sygn. 6/26/1999. Promotor ks. Zygfryd Glaeser.

POZNAŃ

Wydział Teologiczny
Uniwersytetu Adama Mickiewicza
Prace magisterskie:

78. Jan KROKOS, Próba realizacji postanowień Vaticanum II wobec teologii dogmatycznej na przykładzie nauki o Bogu w podręczniku ks. Wincentego Granata pod tytułem „Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie”, Gniezno-Poznań 1976, ss. VI, 97, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 92. Promotor: ks. Teofil Wilski.

79. Czesław ULIŃSKI, Osoba i posłannictwo Ducha Świętego według teologii ks. Wincentego Granata, Gniezno-Poznań 1985, ss. IX, 68, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 577. Promotor: ks. Teofil Wilski.

80. Ewa WÓJCIK, Personalizm wiary w ujęciu księdza Wincentego Granata, Poznań 1986, ss. V, 95, mps Gniezno-Poznań 1976, ss. VI, 97, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 705. Promotor: ks. Michał Maciołka.

81. Ks. Emil WOJTAL, Dyskursywne i intuicyjne poznanie istnienia Boga według ks. Wincentego Granata, Poznań 1989, ss. 94, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 941. Promotor: ks. Franciszek Knutelski.

82. Wojciech RZESZOWSKI, Personalistyczny charakter łaski Bożej w ujęciu ks. Wincentego Granata, Gniezno-[Poznań] 1992, ss. 66, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 1251. Promotor: ks. Teofil Wilski.

83. Marek SOBOCIŃSKI, Nowe elementy w tradycyjnej nauce o czystcu. Porównanie nauki Księdza Wincentego Granata z niektórymi próbami nowego wyjaśnienia dogmatu, Gniezno-[Poznań] 1995, ss. 123, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 1660. Promotor: ks. Teofil Wilski.

84. Katarzyna PUŚCIZNA, Idea Boga sprawiedliwego i miłosiernego według ks. Wincentego Granata, Poznań 1996, ss. 80, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 1983. Promotor: ks. Romuald Jankiewicz.

85. Liliana SEROWA, Dogmat Świętych Obcowania w świetle nauczania Księdza Wincentego Granata, Gniezno-[Poznań] 1997, ss. 71, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 2113. Promotor: ks. Grzegorz Iwiński.

86. Grzegorz KRZYŻOSTANIAK OMI, Hierarchiczno-charyzma-tyczny wymiar Kościoła w ujęciu księdza Wincentego Granata, Odra-[Poznań] 1997, ss. 95, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 2167. Promotor: ks. Jan Chmista OMI.

87. Jacek NIESYTO CO, Angelologia w dziełach dogmatycznych Wincentego Granata, Poznań 1998, ss. 69, mps Biblioteka Wydziału Teologicznego UAM, sygn. 2334. Promotor: ks. Tadeusz Karkosz.

WARSZAWA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Praca doktorska:

88. Włodzimierz ARTYSZUK, Osoba ludzka w teologii ks. Wincentego Granata, Warszawa 1995, ss. 174, 2 nlb., Biblioteka Główna UKSW, sygn. D. 348. Promotor ks. Lucjan Balter.

Prace magisterskie:

89. Ks. Romuald ANDRUSZKIEWICZ, Nauka o człowieku w myśli teologicznej ks. Wincentego Granata, Płock-Warszawa 1978, ss. 163, mps Biblioteka Główna UKSW, sygn. WA0392: 113077. Promotor: ks. Czesław Rychlicki.

90. Krystyna GRABSKA, Duch Święty w życiu chrześcijanina w ujęciu ks. Wincentego Granata, Warszawa 1982, ss. 110, mps Biblioteka Główna UKSW, sygn. WA0392: 113683. Promotor: ks. Lucjan Balter.

91. Benedykt BARSZCZ SAC, Godność osoby ludzkiej w ujęciu ks. Wincentego Granata, Warszawa 1990, ss. 89, mps Biblioteka Główna UKSW, sygn. WA0392: 111598. Promotor: ks. Lucjan Balter.

92. Krzysztof MARCYŃSKI SAC, Prawda o człowieku podstawą jego afirmacji w myśli teologicznej Wincentego Granata, Warszawa 1991, ss. 75, mps Biblioteka Główna UKSW, sygn. WA0392: 111984. Promotor: ks. Paweł Góralczyk.

93. Zofia ZENKE, Wspólnotowy charakter sakramentów świętych w myśli teologicznej Wincentego Granata, Warszawa 1998, ss. 122, mps Biblioteka Główna UKSW, sygn. 117078. Promotor: ks. Wojciech Zawadzki.

94. Bogumiła SAJNOK, Personalistyczny aspekt wiary w pismach ks. prof. W. Granata, Warszawa 2002, ss. 82, mps Archiwum UKSW, sygn. 3/19. Promotor: ks. Jerzy Zięba.

95. Adam TURBAŃSKI, Nauka o Bogu w myśli teodycealnej ks. Wincentego Granata, Warszawa 2003, ss. 110, mps Archiwum UKSW, sygn. 4/399. Promotor: ks. Józef Krasiński.

Papieski Wydział Teologiczny

Prace magisterskie:

96. Janusz WĘGRZYCKI, Antropologia teologiczna w pismach księdza Wincentego

Granata, Warszawa 1986, ss. 112, mps Archiwum PWT Warszawa, sygn. BL/SD: mk-199. Promotor: ks. Andrzej Santorski.

97. Grzegorz DOMAŃSKI, Koncepcja osoby ludzkiej według ks. Wincentego Granata, Warszawa 1996, ss. 129, mps Archiwum PWT Warszawa, sygn. BL/SD: mks-070. Promotor: ks. Jan Z. Celej.

Prace licencjackie:

98. Agnieszka PERZANOWSKA, Wzór osobowy katechety w okresie międzywojennym na podstawie działalności katechetycznej Sługi Bożego ks. Wincentego Granata, Warszawa 2003, ss. 50, mps Archiwum PWT Warszawa, sygn. SM lic. 204. Promotor Renata Wierna.

99. Eliza Maria CZAJKOWSKA, Wychowawcza wartość Mszy świętej w nauczaniu Sługi Bożego ks. Wincentego Granata, Warszawa 2005, ss. 37, mps Archiwum PWT Warszawa, sygn. SM lic. 218. Promotor Renata Wierna.

WROCLAW

Papieski Wydział Teologiczny

Prace magisterskie:

100. Andrzej MALINOWSKI, Intuicyjne poznanie Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata, Wrocław 1977, ss. IV, 70, mps Biblioteka PWT Wrocław, sygn. A-479: A-638. Promotor: ks. Roman Rogowski.

101. Robert KRISTMAN, Eschatologia w ujęciu Wincentego Granata, Wrocław 1984, ss. VI, 67, mps Biblioteka PWT Wrocław, sygn. A-916. Promotor: ks. Roman Rogowski.

102. Mariusz WITCZAK, Filozoficzno-teologiczna idea osoby ludzkiej w ujęciu ks. Wincentego Granata, Wrocław 1987, ss. XII, 132, mps Biblioteka PWT Wrocław, sygn. A-1 128. Promotor: ks. Roman Rogowski.

103. Wiesław RUSIN, Naturalne poznanie Boga w ujęciu ks. Wincentego Granata, Wrocław 1989, ss. V, 108, mps Biblioteka PWT Wrocław, sygn. A-1253. Promotor: ks. Roman Rogowski.

104. Danuta DUBIEL, Chrystocentryczna koncepcja życia moralnego w podręcznikach do dogmatyki księdza Wincentego Granata, Gorzów Wlkp.-Wrocław 1997, ss. V, 68, mps Biblioteka PWT Wrocław, sygn. A-2290. Promotor: ks. Antoni Młotek.

105. Elżbieta ORZECZOWSKA, Wincentego Granata interpretacja Wcielenia, Wrocław 1997, ss. VIII, 57, Biblioteka PWT Wrocław, sygn. A-2420. Promotor: ks. Jerzy Lewandowski.

106. Regina ŚMIEJCZAK, Wiara w pismach księdza Wincentego Granata, Gorzów Wlkp.-Wrocław 1998, ss. VII, 66, mps Biblioteka PWT Wrocław, sygn. A-2726. Promotor: ks. Antoni Młotek.

Problem ikony Chrystusa w liturgii

Święte wizerunki od początku pełniły ważną rolę w przekazywaniu zbawczego orędzia i jednocześnie budziły różne kontrowersje. Uznane przez Kościół za wyraz chrystologicznych dogmatów zostały jednak zakwestionowane przez obrazoburców, stając się przedmiotem sporów oraz powodem krwawych prześladowań. Sobór Nicejski II (787 r.) potępiając ikonoklazm, potwierdził starożytną chrześcijańską praktykę oddawania czci obrazom, wskazał na ich inkarnacyjny fundament oraz liturgiczne i duszpasterskie funkcje. Do tych wypowiedzi nawiązał Sobór Watykański II w *Konstytucji o liturgii świętej* przypominając, że obrazy służące kultowi stanowią symboliczne odbicie rzeczywistości nadziemskiej, przez co dusze ludzkie pobożnie zwracają ku Bogu¹. W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* ikonografia chrześcijańska została uznana za wizualny środek przekazywania orędzia ewangelicznego, służący potwierdzeniu prawdziwego Wcielenia Słowa Bożego, a kontemplacja obrazów, razem z medytacją Pisma Świętego oraz śpiewem hymnów, została włączona do „harmonii znaków celebracji”².

W świecie współczesnym, zdominowanym przez wizualne środki masowego przekazu, problem ikony liturgicznej nabiera szczególnego znaczenia. Nowe czasy stawiają nowe wymagania i domagają się poszukiwania odpowiednich środków przekazu Ewangelii. Brak doświadczenia *sacrum* w nowoczesnych świątyniach oraz popularność ikon wschodnich także u nas skłania do refleksji nad problemem ikony Chrystusa. Wizerunku, który ma nie tylko wyrażać prawdy wiary, lecz również pomagać w modlitwie oraz wprowadzać w transcendentny wymiar Bożej rzeczywistości.

1. Czy można namalować oblicze Boga – Człowieka?

Chrześcijanie pierwszych wieków nie dążyli do tworzenia portretów Chrystusa. Jego najwcześniejsze przedstawienia pojawiają się w katakumbach rzymskich w formie symbolicznej – baranka, znaku ryby oraz alegorycznego obrazu – Dobrego Pasterza. Również w cyklach i scenach ewangelicznych ukazywany był symbolicznie jako młodzieniec z nimbem wokół głowy. Początek portretowych przedstawień Chrystusa wielu uczonych wiąże z odnalezieniem w VI wieku edesskiego *Mandylionu*. W tym okresie powstały ikony *Pantokratora* – Wszechwładcy, zasiadającego na tronie³, ukazujące

Go z brodą i długimi włosami, opadającymi na ramiona. Najstarsze tego typu przedstawienie znane jest z Ewangeliarza Rabbuli (586 r.) oraz z malarstwa ściennego i mozaik, a najwcześniejsza ikona namalowana na desce zachowała się w klasztorze św. Katarzyny na Synaju.

Praktyka tworzenia obrazów Chrystusa w pierwszych wiekach chrześcijaństwa wyprzedziła znacznie myśl patrystyczną, jednak rozwijający się dynamicznie kult obrazów zrodził również refleksję teologiczną, którą zapoczątkował Sobór Trullański. Tematyka sztuki została na nim poruszona w trzech kanonach: w kan. 73 dotyczącym znaku krzyża, w kan. 100 wyrażającym dezaprobatę dla niewłaściwych obrazów, umieszczanych w świątyniach oraz w kan. 82, gdzie znalazło się polecenie, by symboliczny sposób przedstawiania Chrystusa zastępować Jego figuratywnymi wizerunkami⁴.

Decyzje Soboru Piąto-Szóstego (Trullańskiego), łączą się z ostatecznym rozstrzygnięciem sporów chrystologicznych na III Soborze Konstantynopolitańskim (680-681), który wyjaśnił doktrynę o osobowym zjednoczeniu dwóch natur w Jezusie Chrystusie – Bogu i Człowieku. Ustalenia dogmatyczne otworzyły drogę dla rozwoju ikonografii chrześcijańskiej, która wkrótce jednak została zanegowana przez ruch ikonoklastyczny.

Ikonoklaści uważali się za obrońców prawdziwej wiary w Bóstwo i Człowieczeństwo Chrystusa oraz dążyli do oczyszczenia kultu i usunięcia rzekomego bałwochwalstwa z Kościoła. Uważali, że malowanie obrazów Chrystusa i świętych jest niewłaściwe ze względu na brak możliwości wyrażenia w obrazie świętości przedstawianych postaci: „jakże mogą ci ludzie bezrozumni (...) oddzielać ciało, które zostało spojone z Boskością i ubóstwione, i próbować namalować [jego] obraz, tak jakby chodziło o zwyczajnego człowieka?”⁵. Za niewłaściwe uważali również przejęcie i stosowanie środków artystycznych pogańskiej sztuki do wyrażenia innej, transcendentnej rzeczywistości. „Jest bowiem

ewangeliarza. Na otwartych stronicach wypisane są zazwyczaj słowa: „Jam jest światłością świata” (J 8,12) lub „Jam jest drogą, prawdą i życiem” (J 14,6). Chrystus ubrany jest zwykle w szaty, których barwy symbolizują Jego Boską i ludzką naturę oraz królewskie panowanie. Złoty nimb krzyżowy i wpisane w nim greckie litery „Jam Jest, który Jest” (Wj 3,14), symbolizują Jego Boskość. W różnych wariantach tego przedstawienia Chrystus ukazany jest w postawie siedzącej lub stojącej, ujęty w całej postaci lub przedstawiony do pasa. E. Smykowska, *Ikona. Mały słownik*, Warszawa 2002, s. 61-62.

⁴ Zob. Uspienski, *Teologia ikony*, przeł. M. Żurowska, Poznań 1993, s. 65-67.

⁵ Mansi XIII, s. 248 E – 332 D.

¹ KL 122.

² KKK 1160, 1162.

³ Chrystus prawą ręką unosi w geście błogosławieństwa, w lewej ręce trzyma zwinięty *rotulus* lub księgę

bezprawną rzeczą, by chrześcijanie, którzy wierzą w Zmartwychwstanie, przyjmowali obyczaje czczących demony pogan i by przy pomocy martwej i niesławnej materii obrażali świętych, którzy zostaną otoczeni tak wielką chwałą”⁶.

Ikonoklaści wychodząc z założenia, że jeśli Osoba Chrystusa składa się z dwóch natur, a jednej z tych natur nie można obrazowo przedstawić, doszli do wniosku, że również Jego Osoby nie da się w pełni wyrazić przy pomocy środków malarskich. Z tego powodu malowanie wizerunków Chrystusa uważali za monofizyczną lub nestorianą herezję. Zatem obraz Chrystusa powinien ukazywać Go dokładnie takim, jaki jest, dlatego uważano, że jedynym obrazem Chrystusa może być tylko Eucharystia.

Jak wykazali obrońcy ikon, podstawowy błąd ikonoklastycznej argumentacji tkwił w błędnym rozumieniu hipostazy Chrystusa, na co jednak nie od razu zwrócono uwagę. Ikona nie opisuje ani Boskiej ani ludzkiej natury *Logosu*, lecz ukazuje oblicze Jego Bosko-ludzkiej Osoby.

Jan Damasceński (675-749) usprawiedliwienie dla istnienia i tworzenia świętych obrazów widział we wcieleniu Chrystusa. Kiedy Bóg objawił się na górze Horeb, lud nie widział żadnej Jego postaci i stąd wynikał zakaz zabraniający czynienia Jego podobizny. Wraz z przyjściem na świat Boga w widzialnej postaci starotestamentowy zakaz przestał obowiązywać. Obrazy stanowiąc świadectwo przyjścia na świat Boga w ciele, głoszą tę prawdę analogicznie do Ewangelii. Również patriarcha German (715-730) wcielenie Chrystusa uznawał za fundament chrześcijańskiej ikonografii, a ikony uważał za świadectwo tego zbawczego wydarzenia.

Nicefor, broniąc realizmu ludzkiej natury Chrystusa, wskazywał na Jego człowieczeństwo, które jest „opisywalne”, a więc wyrażalne w obrazie. Problem rozwinął Teodor, opat Studionu, twierdząc, że „Niewidzialny, staje się widzialny”⁷. Boska osoba Słowa Przedwiecznego stała się opisywalna „nie według bóstwa, którego nikt nie widział, lecz według człowieczeństwa, które w osobie (Słowa) stało się widzialne jako konkretny człowiek”⁸.

Dla obrońców ikon malowanie wizerunku Chrystusa było usprawiedliwione również faktem istnieniem ikony *acheiropoietos*, która powstała w wyniku zetknięcia płótna z twarzą Chrystusa. „Wizerunek nie sporządzony ludzką ręką” był uznawany za autentyczny obraz Boga, który stał się człowiekiem i niepodważalne świadectwo wcielenia.

2. Dlaczego ikonie Chrystusa należy oddawać cześć?

Na podstawie tekstów pisarzy wczesnochrześcijańskich można stwierdzić

istniejącą już IV wieku tradycję oddawania czci wizerunkom Chrystusa. Ważnym świadectwem w tej sprawie są listy papieża Grzegorza Wielkiego (540-604) do Sereniusa, biskupa Marysylvii. Potwierdzają one, że również w kościołach na Zachodzie istniały obrazy kultowe oraz inne, stanowiące środek duszpasterskiego działania.

Ojcowie Kościoła na Wschodzie nie ograniczali się do uznawania waleń pedagogicznych obrazów, lecz podkreślali ich związek z prototypem, w wyniku czego cześć oddawana obrazowi przechodzi na osobę przedstawianą. W tym duchu pisze Leoncjusz (VI w.) biskup Neapolis na Cyprze, który uważa, że obrazy pozwalają mu na bezpośredni kontakt z przedstawionymi osobami, nawet na przekazanie pocałunku Chrystusowi i męczennikom⁹. Uzasadnienie kultu ikon znajdujemy w piśmie Jana, biskupa Tessalonik, który wykazuje zasadnicze różnice pomiędzy kultem pogańskich bożków, a czcią okazywaną świętym za pośrednictwem ich obrazów¹⁰.

Ikonoklaści widzieli w tym jednak zabobon i herezję chrystologiczną, a zanegowane przez nich obrazy zostały zastąpione krzyżem. Cesarz, który w 726 roku nakazał usunąć z Bramy Chalcedońskiej w Konstantynopolu obraz Chrystusa, do zawieszonoego w jego miejsce krzyża dołączył następujący tekst: „Pan nie cierpi malowania obrazu Chrystusa, niemego i pozbawionego oddechu, z ziemskiej materii, którą (święte) Pisma mają w pogardzie. Leon i jego syn, nowy Konstantyn, umieszczają na tej królewskiej bramie po trzykroć święty znak krzyża, chlubę wiernych”¹¹.

Herezja ikonoklastyczna po długim okresie zacieklej sporów, krwawych walk i prześladowań została przezwyciężona. Sobór Nicejski II uprawomocnił kult obrazów stwierdzając, że „powinny być przedmiotem kultu nie tylko wizerunki drogocennego i ożywiającego Krzyża, ale tak samo czcigodne i święte obrazy (...) z wyobrażeniem Pana naszego Jezusa Chrystusa, Boga i Zbawcy”¹². Kult ten odnosi się bowiem do prawzoru i dlatego kto składa hołd wizerunkowi, ten składa go Osobie, która została na obrazie przedstawiona.

Z nauki soboru wynika, że obrazy mają prawo istnieć w Kościele i że przysługują im taka sama cześć jak krzyżowi i Ewangelii, gdyż obraz w takim samym stopniu jest wyrazem wiary w Chrystusa i w tajemnicę wcielenia. Zarówno słowo, jak i obraz pełnią funkcję przekazywania Bożego Objawienia oraz uświęcania wiernych. Oba te sposoby wzajemnie siebie potwierdzają i wzajemnie tłumaczą. To, co słowo przekazuje przez swoje

⁹ PG 98, 1600.

¹⁰ Jan, biskup Tessalonik, Mansi t. 13, s. 164-165.

¹¹ PG 99, 437 C.

¹² Mansi XIII, 377-380.

⁶ Tamże.

⁷ PG 99, 332A.

⁸ PG 401A.

brzmienie, obraz przekazuje milcząco. Za pomocą lektury i przez kontemplację obrazu, wierny może uczestniczyć w poznaniu tej samej rzeczywistości¹³.

3. Dlaczego została zapomniana ikona Chrystusa na Zachodzie?

Na dzieje malarstwa sakralnego na Zachodzie duży wpływ wywarły *Księgi karolińskie*, w których zostały zakwestionowane postanowienia soboru Nicejskiego II. Podobnie uczyniono na synodach we Frankfurcie (789 r., 794 r.), Akwizgranie (811 r.), Turs (813 r.), Mongucji (813 r.), Aix (816 r.). Wprawdzie dopuszczano malowanie obrazów przedstawiających Chrystusa, jednak uważano, że nie należy oddawać im czci. Wyrażano zgodę na używanie obrazów służących pouczeniu wiernych i ozdobie kościołów, ale nie przypisywano im żadnych liturgicznych funkcji. Karolińscy uczeni wyżej od malarstwa stawiali literaturę, ponieważ uważali, że słowa lepiej niż obraz zdolne są wyrazić rzeczywistość duchową. Utrzymywali, że ze względu na swoją niższość malarstwo religijne nadaje się jedynie dla ludzi mniej wykształconych i nie znających pisma, dlatego zakwalifikowano je jako *biblia pauperum*.

W państwie Karola Wielkiego sztuka została pozbawiona wymiaru sakralnego, upowszechniło się realistyczne malarstwo religijne, które było wytworem wyobraźni artysty, nie zaś za dziełem natchnionym, ukazującym i wprowadzającym wiernych w Bożą rzeczywistość. Na Soborze z roku 869/870 Kościół rzymski wprawdzie potwierdził sobór z 843 r.¹⁴, uznający równość Pisma i obrazu w funkcjach liturgicznych, jednak postawa pełna dystansu wobec świętych wizerunków na Zachodzie pozostała.

Sztuka sakralna w okresie średniowiecza znajdowała się jeszcze bardzo blisko wschodniej ikony. Figury świętych malowane były linearnie, płasko, jakby zastygłe w bezruchu, oderwane od otoczenia, na złotym tle. W Rzymie czczono ikony Matki Bożej, przywiezione z Bizancjum, a w przedstawieniach Chrystusa zachowywano dawne wzorce *Pantokratora* oraz *acheiropoietos*. W okresie renesansu sztuka zachodnia zerwała jednak z kanonami i zaczęła podążać własną, twórczą drogą, na której zapomniany został sakralny język symboli, a w przedstawieniach Chrystusa zaczęto dążyć do ukazania idealnego typu urody męskiej. W miejsce symbolicznego i schematycznego przedstawiania postaci, w sztuce zaczął dominować realizm, piękno estetyczne, narracja, portretowe podobieństwo. W miejsce dzieł o charakterze sakralnym, prowadzącym widza do duchowego dialogu z osobą przedstawianą, pojawiły się dzieła o tematyce religijnej.

¹³ Por. Uspienski, dz. cyt., s. 108-109.

¹⁴ Mansi XVI, 400.

W okresie, gdy wizerunek Chrystusa na Zachodzie zatracił swój związek ze starożytnymi wzorcami, w ikonografii zaczął dominować krzyż i malarskie przedstawienia Ukrzyżowanego. Ikona Pana została zastąpiona Najświętszym Sakramentem, z którym związana została praktyka procesji teoforycznych i adoracji. II Sobór Watykański przypomniał zwyczaj umieszczania wizerunków w kościołach dla oddawania im czci przez wiernych, a w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* zwraca się uwagę, że kult świętych wizerunków odnosić się powinien w pierwszej kolejności do wyobrażeń Chrystusa jako Syna Bożego¹⁵. W naszych kościołach i sanktuariach czczone są jednak głównie „słynące łaskami” obrazy Matki Bożej, a cześć im oddawana ogranicza się zwykle do modlitw i nabożeństw błagalnych. To, że wierni chętniej zwracają się z prośbami do Maryi, czy przez Jej wstawiennictwo, może wynikać z braku obrazów, ukazujących w sposób właściwy Chrystusa – naszego Brata i jedyne Pośrednika do Boga. Zgodnie z zaleceniami Soboru, dotyczącymi włączenia ikon w misterium liturgii, należałoby oprócz obrazów Matki Bożej i innych świętych, umieścić tam również odpowiednie wizerunki Chrystusa, które umożliwiałyby kontemplowanie Jego Oblicza oraz przyczyniałyby się do pełniejszego udziału wiernych w świętych misteriach.

Na problem ikony liturgicznej zwraca uwagę kard. J. Ratzinger¹⁶, sygnalizował go także Ojciec Święty Jan Paweł II w związku z 1200-setną rocznicą Soboru Nicejskiego II. „Od kilkudziesięciu lat obserwuje się wzrost zainteresowania teologiczną i duchową wymową wschodniej ikony. Świadczy to o rosnącym zapotrzebowaniu na uduchowiony język sztuki prawdziwie chrześcijańskiej. (...) Trzeba, aby również dzisiaj, podobnie jak w przeszłości, człowiek wierzący mógł odnajdować w dziełach, które ukazują całą tajemnicę, (...) pomoc dla swej modlitwy oraz wsparcie dla życia duchowego. (...) Rosnące zeświecczenie współczesnego społeczeństwa wskazuje na jego stopniowe oddalanie się od wartości duchowych, od tajemnicy naszego zbawienia w Jezusie Chrystusie. Nasza prawdziwie autentyczna tradycja, którą w pełni dzielimy z naszymi prawosławnymi braćmi, uczy nas, że język piękna oddany na służbę wiary zdolny jest dotrzeć do serca człowieka i umożliwić mu wewnętrzne poznanie Tego, którego ośmielamy się przedstawiać w obrazach. Jest Nim Jezus Chrystus, Syn Boży, który stał się człowiekiem: «wczoraj i dziś, ten sam także na wieki»”¹⁷.

¹⁵ Por. KKK 1159, 1161.

¹⁶ J. Ratzinger, *Duch liturgii*, Poznań 2002, s. 105-122.

¹⁷ List Apostolski *Duodecimum saeculum* Ojca Świętego Jana Pawła II z okazji 1200 rocznicy Soboru Nicejskiego II, w: *Listy pasterskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 483-485.

Anna Kulczycka

Recenzja

Niepokalana Matka Chrystusa. Materiały z sympozjum mariologicznego Lublin, 23-24 kwietnia 2004 roku, red. Krzysztof Kowalik SDB, Kazimierz Pek MIC, seria: Polskie Towarzystwo Mariologiczne. Biblioteka Mariologiczna. 7, Częstochowa-Lublin 2004, s. 279.

8 grudnia 2004 r. celebrowano 150. rocznicę ogłoszenia przez Piusa IX bullą *Ineffabilis Deus* dogmatu o Niepokalanym Poczęciu. W uroczyste obchody zaangażowały się środowiska teologiczne, czego wyrazem są sympozja odbyte w Kalwarii Zebrzydowskiej, Licheniu, Niepokalanowie, Lublinie, Łodzi-Łagiewnikach, Wrocławiu. Katedra Mariologii KUL i Polskie Towarzystwo Mariologiczne zorganizowały na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim sympozjum, które odbyło się w dniach 23-24 kwietnia 2004 r. Owocem spotkania jest zredagowana przez Krzysztofa Kowalika SDB i Kazimierza Peka MIC książka *Niepokalana Matka Chrystusa. Materiały z sympozjum mariologicznego Lublin, 23-24 kwietnia 2004 roku*, wydana w serii *Polskie Towarzystwo Mariologiczne. Biblioteka Mariologiczna* jako siódmy jej tom. Miejsce wydania to Częstochowa i Lublin, rok 2004, liczba stron 279. Pozycja jest dokładnym zapisem lubelskiego sympozjum. Chronologia zarówno referatów, jak i dyskusji podczas sympozjum, została zachowana w pozycji książkowej (w niniejszej recenzji najpierw przedstawione zostaną artykuły, a po nich omówione będą dyskusje). Czytelnik znajduje teksty trzynastu wygłoszonych referatów oraz trzech dyskusji panelowych a ponadto tekst bulli *Ineffabilis Deus* w języku łacińskim i polskim. Książkę otwierają dwa wprowadzenia. *Słowo na otwarcie sympozjum* wygłosił bowiem ks. Teofil Siudy, Przewodniczący PTM oraz ks. Krzysztof Kowalik, ówczesny Kierownik Katedry Mariologii KUL.

W słowie wprowadzającym w obrady ks. Siudy zapowiada, iż w referatach „zostanie zaprezentowana zarówno historia, jak i recepcja prawdy Niepokalanego Poczęcia w Kościele” (s. 5), a prace „będą przebiegać w świetle tego, co zostało zapisane w dokumencie Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej (Pontificia Academia Mariana Internationalis) noszącym tytuł *Matka Pana. Pamięć – obecność – nadzieja*” (s. 5-6). Dokument ten podkreśla niezmiennosc każdej ogłoszonej definicji dogmatycznej. Wskazuje jednak na fakt, iż sformułowanie definicji nigdy nie było wolne od kontekstu, w którym powstawało. Stąd też teologowie mają za zadanie podejmować wysiłek

w celu pogłębienia rozumienia dogmatu, w tym również proponować nowe formy lingwistyczne zrozumiałe dla każdej kultury, oczywiście, przy zachowaniu oryginalnego sensu dogmatu. Ten postulat PAMI przywołany przez T. Siudego stał się wyzwaniem dla teologów zgromadzonych na lubelskim sympozjum.

Pierwszy artykuł, autorstwa K. Kowalika, *‘Virgo Immaculata’ – historia dogmatu* (s. 9-26), jest wnikliwym spojrzeniem w dzieje kształtowania się w Kościele rozumienia nauki o Niepokalanym Poczęciu. Autor, korzystając z wypracowanego przez R. Laurentina (*Matka Pana. Krótki traktat teologii maryjnej. Wydanie integralne*, Warszawa 1989) schematu etapów rozwoju wiedzy o Maryi, śledzi rozwój maryjnego dogmatu. Kolejno są analizowane epoki: 1. Objawienie biblijne; 2. Okres patrystyczny do Soboru Efeskiego; 3. Od Efezu do reformy gregoriańskiej (1050 r.); 4. Od drugiej połowy XI w. do Tridentinum (1563 r.); 5. Okres potrydencki; 6. Epoka Vaticanum II. Tekst Kowalika jest cennym wykładem historii dogmatu Niepokalanego Poczęcia. Oprócz szczegółowego przytaczania faktów, Autor poddaje teologicznej ocenie czynniki kształtujące rozwój definicji, np. pobożność ludową, „która poprzedziła i rozstrzygająco wpłynęła na późniejszą definicję dogmatyczną [...] Trzeba przyznać, że niepokojąco często pobożność ludowa brała górę nad pobożnością liturgiczną. Praktycznie do dziś obserwujemy nierówną walkę obydwu, z wyraźną przewagą jej ludowej odmiany.” (s. 23).

Z. Jabłoński OSPPE jest autorem artykułu *Idee przewodnie Pierwszego Polskiego Kongresu Mariańskiego* (s. 27-47). Tekst został podzielony na następujące części: 1. Dogmat Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i rozwój kultu; 2. W perspektywie realizacji ślubów królewskich; 3. Sodaliczność mariańskie w służbie urzeczywistniania ślubów lwowskich. Omawiany kongres mariański odbył się w dniach 28-30 września 1904 r. we Lwowie. Autor stwierdza, iż „problematyka związana z dogmatem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny nie znalazła szerszej refleksji teologicznej w ramach kongresu.” (s. 30), natomiast dużo uwagi poświęcono rozwojowi czci Bożej Rodzicielki. Rodzi się zatem pytanie, czy

zasadne jest umieszczenie referatu Jabłońskiego w symposium poświęconym Niepokalanemu Poczęciu. Odpowiedź znajduje się pośrednio we wspomnianym słowie wprowadzającym T. Siudego, który zauważa, iż zorganizowane na KUL symposium nawiązuje do I Polskiego Kongresu Mariańskiego (s. 5). Jabłoński zauważa wielką troskę uczestników lwowskiego kongresu o właściwy rozwój czci maryjnej. Cenny w tej kwestii jest tekst ks. J. Siemińskiego pt. *O fałszywym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*. Jabłoński wskazuje na zawarte w referacie ostrzeżenie przed mariocentryzmem, krytykę ówczesnych niewłaściwości pobożności maryjnej i próby ich korygowania.

Maryja Niepokalana w teologii kazań koronacyjnych to artykuł autorstwa K. Stańka (s. 49-58). Tekst składa się z trzech części: 1. Panorama kazań koronacyjnych; 2. Maryja Niepokalana w kazaniach koronacyjnych; 3. Maryja Niepokalana w teologii kazań koronacyjnych. Autor zajmuje się okresem po II wojnie światowej. W trakcie lektury pierwszej części tekstu czytelnik dowiaduje się, niemalże przypadkiem, że w artykule będzie mowa o teologii polskich kazań koronacyjnych. Badaniom zostały poddane jedynie koronacje, na które uzyskano zezwalający dekret papieża. Ogólnie przeanalizowano sto czterdzieści jeden kazań. Z badań Stańka wynika, iż temat Niepokalanego Poczęcia nie cieszył się zainteresowaniem kaznodziejów koronacyjnych. Jednak przy nielicznych nawiązaniach do tego dogmatu, oddaje się tę prawdę zarówno w sposób negatywny, jak pozytywny. Mówi się więc o Niepokalanie Poczętej jako zachowanej od grzechu, ale także podkreśla się Jej świętość, pełnię łaski. Autor zauważa, iż brak tematu Niepokalanego Poczęcia w kazaniach koronacyjnych wynika z oddalenia tych uroczystości od liturgicznych obchodów 8 grudnia (koronacje najczęściej mają miejsce w miesiącach letnich). Również teksty biblijne czytań Mszy świętych koronacyjnych nie pomagają, zdaniem K. Stańka, w budowaniu nauczania o Niepokalanym Poczęciu. Trudno zgodzić się w pełni z tą opinią. Liturgia przewiduje następujące teksty: Protoewangelia, Zwiastowanie, Nawiedzenie św. Elżbiety, wesele w Kanie Galilejskiej, testament z Krzyża, oczekiwanie w Wieczerniku na Zesłanie Ducha Świętego, apokaliptyczna wizja Niewiasty. Wymienione czytania wskazują na Maryję jako Sługę zbawienia oraz pełną łaski Matkę Odkupiciela, a zatem są odpowiednim „materiałem” do przepowiadania prawdy o Niepokalanie Poczętej z zaakcentowaniem pozytywnego wykładu tej nauki. Szkoda, że w cennym artykule Stańka zabrakło wynikających

z przeprowadzonych badań wskazówek dla współczesnego kaznodziejstwa.

K. Pek MIC jest autorem artykułu *Ojca Stanisława Papczyńskiego wyjaśnienie misterium Niepokalanego Poczęcia* (s. 73-85). Papczyński (1631-1701) był zwolennikiem i propagatorem doktryny o Niepokalanym Poczęciu. Przedstawiając argumentację teologiczną Papczyńskiego, zwraca Pek uwagę na dwa stosowane przez niego argumenty: *ex consequentibus* oraz *praeservatio*, z czego pierwszy ma lepsze uzasadnienie biblijne i promuje ideę *imitatio*. Jest to dla myśli teologicznej i pobożności XVII w. niezwykle, gdyż wówczas akcentowano głównie *invocatio*.

Tajemnica Niepokalanego Poczęcia w doświadczeniu mistycznym bł. Marceliny Darowskiej to artykuł ks. M. Chmielewskiego (s. 87-100). Chociaż podmiotem w tytule jest tajemnica Niepokalanego Poczęcia, ma się w trakcie lektury wrażenie, że Autor bardziej koncentruje się na doświadczeniu mistycznym Darowskiej niż Niepokalanym Poczęciu w tymże doświadczeniu. Pięć stron tekstu poświęconych zostało przedstawieniu zarysu życia mistycznego bł. Marceliny (s. 88-92). Wiadomości na temat Niepokalanego Poczęcia znajduje czytelnik w punkcie zatytułowanym *Mistyczne uobecnienia Maryi*. Autor zauważa, iż najczęstszym określeniem Maryi u Darowskiej jest „Niepokalana Matka”. Natomiast opisy wizji Błogosławionej wskazują na połączenie prawd maryjnych z samym Bogiem: „rzadko Maryja Niepokalana pojawia się sama. Najczęściej towarzyszy swemu Synowi, albo jest obecna w tajemnicy Trójcy” (s. 96).

Kolejnym tekstem jest *Cześć Matki Bożej Niepokalanej w charyzmacie zgromadzeń honorackich* (s. 101-130) autorstwa Marii Kajdan. Autorka, przedstawiając na początku artykułu omawianą prawdę dogmatyczną w nauczaniu Koźmińskiego, wskazuje na duszpasterskie zaangażowanie bł. Honorata w szerzenie nauki o Niepokalanym Poczęciu. Ogłoszenie tego dogmatu uważał Koźmiński za fakt największej wagi w całym XIX w. Tajemnicę Niepokalanego Poczęcia ujmował integralnie, zarówno w aspekcie negatywnym, jak pozytywnym. Niepokalaną uważał za „znak nieskończonej miłości Boga, który wybrał każdego człowieka przed założeniem świata i znak świętości, jaką chce go obdarzyć” (s. 103). Autorka przedstawia następnie cześć Niepokalanej w zgromadzeniach honorackich. Zauważa, iż charakterystyczną cechą duchowości Koźmińskiego i założonych przez niego zgromadzeń jest chrystocentryzm oraz maryjność. Integralne ujęcie prawdy dogmatycznej przez Założyciela wpływa na podobne ujęcie Niepokalanego Poczęcia w pobożności maryjnej honorackich zgromadzeń.

Akcent położony jest w równej mierze na *adoratio* oraz *imitatio*.

Ks. W. Siwak to autor artykułu *Niepokalana w myśli maryjnej bł. Jana Balickiego* (s. 131-155). Po krótkim przedstawieniu biogramu Biskupa, Autor swoją wypowiedź dzieli na dwie główne części: *Teologiczne aspekty Niepokalanego Poczęcia* (s. 134-143) i *Cześć Maryi Niepokalanej* (s. 143-155). W pierwszej części zauważa, iż Balicki wielokrotnie obdarza Maryję tytułem Niepokalanie Poczętej, wykład o Niepokalanym Poczęciu łączy z Bożym Macierzyństwem Maryi, a w pismach akcentuje głównie pozytywny aspekt nauki o dogmatycznej prawdzie. Mówiąc o pełności łaski wskazuje na przekonanie Balickiego o nieustannym wzroście Maryi w łasce, spowodowanym żywym kontaktem z Jezusem oraz uczynkami płynącymi z wiary napełnionej miłością. W drugiej części artykułu Siwak przedstawia naukę Biskupa na temat czci Maryi, niestety bez szczególnego wskazania na Niepokalaną.

Niepokalaniem Poczęciu w myśli o. Kolbego jest poświęcony artykuł *Święty Maksymilian Kolbe jako promotor kultu Niepokalanej* (s. 157-168) autorstwa ks. T. Siudego. Podkreśla Siudy oryginalną myśl Kolbego o szczególnej relacji Maryi z Duchem Świętym. Dużo uwagi poświęca idei oddania się Matce Bożej za narzędzie. Wskazuje również na postulat Kolbego, aby pogłębiać studia dogmatyczne, historyczne, moralne, prawne itd. nad Niepokalanym Poczęciem. Przeprowadzona przez Autora analiza pism Świętego opiera się na założeniu, iż św. Maksymilian często nazywa Maryję imieniem Niepokalanej, stąd w zasadzie całe jego nauczanie dotyczy Maryi widzianej z perspektywy tego dogmatu, a zatem cały wykład Kolbego na temat Bożej Rodzicielki jest przez Siudego rozumiany jako nauczanie o Niepokalanie Poczętej.

Ks. R. Karwacki jest autorem artykułu *Miejsce Niepokalanej w posługiwaniu pasterskim biskupa Henryka Przeździeckiego* (s. 169-187). Autor zauważa, iż Przeździecki w swym nauczaniu o Maryi przedstawia Ją różnie, w zależności od kontekstu, w jakim mówi na Jej temat. W kontekście teologicznym ukazuje Maryję głównie jako Bożą Rodzicielkę, natomiast w narodowym jako Królową Polski. Niepokalanie Poczęta pojawia się w kontekście eklezjalnym. Przeździecki Niepokalane Poczęcie łączy nierozdzielnie z Bożym Macierzyństwem i wskazuje na konieczność praktycznego wymiaru wiary w te prawdy dogmatyczne.

Niepokalane Poczęcie w interpretacji ks. Franciszka Blachnickiego to artykuł S. C. Napiórkowskiego OFMConv. Zdaniem Autora rozwój nauczania Blachnickiego przebiegał na

trzech etapach i według tych etapów podzielony został tekst artykułu. W początkowym okresie Blachnicki mało zajmuje się tematem Niepokalanej. Wprawdzie w napisanym w dniu święceń subdiakonatu *Akcie ofiarowania się Niepokalanej Dziewicy Marii*, zwraca się do Niepokalanej w tytule aktu, jednak nie poświęca Jej uwagi w samym tekście. W drugim okresie „niepokalanowskim” (kontakt z Niepokalanowem), Blachnicki uważa tytuł „Niepokalana” za uprzywilejowany i interpretuje go w duchu św. Maksymiliana jako walkę ze złem. Nie łączy go z ideą wszechpośrednictwa maryjnego i nie uważa za centralny w mariologii. Trzeci etap, „lubelski” (studia na KUL), to ostateczne połączenie w jego myśli mariologii z eklezjologią i wprowadzenie hasła: *Mater Ecclesiae – Ecclesia Mater*. W tym kontekście „Niepokalana Matka Kościoła rozjaśnia misterium Kościoła jako komunii” (s. 186).

Jana Moricová jest autorką tekstu *Maryja Niepokalanie Poczęta w pobożności słowackiej* (s. 199-207). Zauważa, iż cześć maryjna należy do najbardziej charakterystycznych cech słowackiej pobożności, jednakże dominuje rys pasywny, stąd czczona jest Maryja Bolesna. Nabożeństwo do Maryi jako Niepokalanej szerzą ruchy i wspólnoty takie jak Rycerstwo Niepokalanej, Stowarzyszenie Młodzieży Maryjnej, czy Ruch Rodzina Niepokalanej. Moricová stwierdza, że choć temat Niepokalanego Poczęcia jest obecny w formach czci maryjnej na Słowacji, to jednak poświęca mu się najmniej uwagi w porównaniu z innymi prawdami maryjnymi. Brak jest modlitw akcentujących Niepokalane Poczęcie. Maryję jako Niepokalaną wspomina się w kontekście pobożności związanej z Lourdes, wskazując na wybranie Maryi przez Boga oraz zachowanie Jej od grzechu pierworodnego. Temat Niepokalanego Poczęcia jest z pewnością zauważany dwa razy w roku, 8 grudnia i 11 lutego. „Jednakże nawet w te wyjątkowe dni w liturgii nie pojawiają się jakieś specyficzne dla tych świąt nabożeństwa czy zwyczaje religijne.” (s. 206). Na zakończenie artykułu Moricová przedstawia propozycje dla rozwoju rozumienia omawianej prawdy dogmatycznej. Jej zdaniem przede wszystkim „konieczna jest głębsza refleksja teologiczna dotycząca ścisłego związku między Osobą Ducha Świętego a Maryją oraz zastosowanie zasady pneumatologicznej w praktykach pobożnościowych.” (s. 206-207).

Dogmat Niepokalanego Poczęcia Maryi w posoborowej teologii słowackiej (s. 209-219) to artykuł A. Adama CM. Już w pierwszym zdaniu Autor stwierdza: „Stosunkowo niewiele pozycji z zakresu posoborowej literatury słowackiej podejmuje temat Niepokalanego Poczęcia” (s. 209). Najczęściej zagadnienie jest ukazywane od strony

homiletycznej. Wśród opracowań akademickich temat podjęty został w jedynym skrypcie mariologii, gdzie dogmat wyjaśniany jest w ścisłej relacji do Chrystusa. Poza tym kwestia Niepokalanego Poczęcia jest obecna w dwóch ostatnio wydanych podręcznikach mariologii. Szkoda, że w swym artykule A. Adam, oprócz solidnego zreferowania stanu obecnego teologii słowackiej, nie wskazał na kierunki badań w teologii, a zwłaszcza mariologii słowackiej, których dostarcza nauka o Niepokalanym Poczęciu.

Ryszard Obarski jest autorem tekstu *Niepokalane Poczęcie w nauczaniu Grupy z Dombes* (s. 221-234), w którym przedstawia rozumienie dogmatu wypracowane w grupie prywatnego zespołu dialogu ekumenicznego. Teologowie Grupy z Dombes wskazują na trzy elementy mające istotne znaczenie dla rozwoju dogmatu o Niepokalanym Poczęciu: pobożność ludowa, liturgia i refleksja teologiczna, przy czym ta ostatnia jedynie towarzyszyła pozostałym. Podkreślają, że dla właściwego rozumienia prawd maryjnych konieczne jest stosowanie kryterium chrystologicznego. Obarski zwraca uwagę na charakterystyczny aspekt dialogu Grupy z Dombes, jakim jest wezwanie do nawrócenia Kościołów. W kwestii Niepokalanego Poczęcia Kościół katolicki mógłby odstąpić od warunku, który możliwość osiągnięcia pełnej komunii między Kościołami uzależnia od uprzedniego przyjęcia dogmatu. Natomiast warunkiem komunii mogłaby być postawa szacunku wobec jego treści. Kościoły ewangeliczne mogą z kolei odczytywać w nauce o Niepokalanym Poczęciu wartość symboliczną oraz uznać prawo katolików do uważania tej nauki za dogmat. Zdaniem teologów z Dombes możliwe jest „przywrócenie pełnej komunii w wierze przy zachowaniu wolności każdego z Kościołów, powiązanej ze wzajemnym szacunkiem dla odmiennych stanowisk” (s. 234).

Dużej wartości dodają omawianej pozycji zamieszczone teksty dyskusji mających miejsce podczas sympozjum. Dyskusjom zostały przez Redaktorów nadane tytuły oznaczające obszar poruszanych w nich zagadnień: 1. *Niepokalane Poczęcie w odnowionej teologii* (s. 59-71); 2. *Polska teologia Niepokalanego Poczęcia* (s. 189-198); 3. *Niepokalane poczęcie w dobie dialogu* (s. 235-238). Czytelnik może w ten sposób śledzić dyskusję, która została sprowokowana wygłoszonymi podczas sympozjum referatami. Szkoda jednak, że dyskusjom w trakcie przygotowania sympozjum nie nadano tematów wąskich i jasno określonych. Mogłoby to przyczynić się do sformułowania większej ilości wniosków.

Pierwszy blok dyskusyjny, zamieszczony po artykule K. Stańka, nosi tytuł *O Niepokalanym Poczęciu w odnowionej teologii*. Jako pierwszy zabrał głos T. Siudy, który zwrócił uwagę na dwie płaszczyzny aktualizacji pojmowania nauki o Niepokalanym Poczęciu: eklezjologiczną oraz antropologiczną. Część dyskusji poświęcono kwestii poruszonej przez E. Cardenasa SM, a dotyczącej różnicy w rozumieniu bezgrzeszności Maryi w chrześcijaństwie wschodnim i zachodnim. Na kanwie tego problemu K. Kowalik zwrócił uwagę na konieczność uwzględniania w nauce o Niepokalanym Poczęciu szeroko pojętego kontekstu teologicznego. Ks. A. Nadbrzeźny wskazał natomiast na drogę „deprywatyzacji” przywilejów Maryi. Chodzi o odkrycie uniwersalnego wymiaru przywilejów maryjnych. S. C. Napiórkowski obok niezbędnej potrzeby uwzględniania kontekstu chrystologicznego, pneumatologicznego, soteriologicznego, eschatologicznego, wskazał na wymóg uprawiania mariologii w kontekście antropologii relacyjnej. „Relacje budują człowieka. Można więc i prawdopodobnie należy rozważać również misterium Niepokalanego Poczęcia w kontekście relacji Matki Bożej do Osób Trójcy Świętej” (s. 66). Wysunął również postulat wykorzystania tekstu *Wspólnej Deklaracji o usprawiedliwieniu* dla interpretacji dogmatu o Niepokalanym Poczęciu. Podczas dyskusji poruszono także kwestię samoświadomości Maryi. W podsumowaniu tej części sympozjum ks. Siudy zauważył potrzebę zorganizowania naukowego spotkania, które zajęłoby się szczegółowym przedstawieniem zasygnalizowanych w trakcie dysputy nowych ujęć w nauczaniu o Matce Pana.

Drugi blok dyskusyjny (po referacie S. C. Napiórkowskiego) zatytułowany został przez redaktorów *Polska teologia Niepokalanego Poczęcia*. E. Cardenas przedłożył pod debatę ciekawą intuicję na temat ostatniej konferencji o Kolbego w Oświęcimiu. Św. Maksymilian mówił mianowicie o relacji Maryi do Trójcy Świętej. Zdaniem Cardenasa ten zaskakujący w kontekście obozu zagłady temat jest jak najbardziej słuszny i na miejscu, gdyż dotyczy godności człowieka i jego relacji z Osobami Trójjedynego. Jest to zagadnienie wymagające podjęcia, zwłaszcza we współczesnej dyskusji na temat człowieka, jego powołania i godności. Dużo miejsca podczas panelu zostało poświęcone kwestii relacji między Niepokalanym Poczęciem a wszechpośrednictwem łask w nauczaniu Kolbego. Dyskutowano także nad zagadnieniem powiązania tematu Niepokalanego Poczęcia i zmartwychwstania.

Trzecia, najkrótsza dyskusja, *Niepokalane Poczęcie w dobie teologii dialogu*, została ukierunkowana pytaniem Napiórkowskiego

o teologiczne i pastoralne wnioski wynikające z przedstawionych tekstów. W odpowiedzi, J. Moricová, z której uwagami w pełni zgodził się A. Adam, wskazała na potrzebę dowartościowania pozytywnego ujęcia nauki o Niepokalanym Poczęciu w teologii i pobożności, otwarcia się na teologię wschodnią, a także większego akcentu na antropologię. Dyskutanci stwierdzili również konieczność stosowania w duszpasterstwie pneumatologicznej zasady odnowy pobożności maryjnej. Ponadto R. Obarski wskazał na problem języka teologicznego (częsty brak zrozumienia teologicznego nauczania). Kwestią języka w teologii zajął się także K. Pek, zwracając uwagę na fakt istnienia zależności między stosowanymi przez teologów terminami na określenie danej prawdy, a na przykład jej przedstawieniami w sztuce. T. Siudy przypomniał raz jeszcze postulat uprawiania mariologii w kontekście, z otwarciem jej na inne traktaty teologiczne. Ostatni blok dyskusyjny wydaje się być najcenniejszy dzięki wielości ukazanych w nim propozycji dla teologii i duszpasterstwa.

Przy całym rozmachu lubelskiego sympozjum, którego zapisem jest książka *Niepokalana Matka Chrystusa*, zauważa się jednak pewne braki. Oprócz uwag przedstawionych w trakcie prezentacji artykułów i dyskusji, które to uwagi dotyczą raczej pracy autorów poszczególnych tekstów, kilka należy skierować do organizatorów sympozjum.

Przede wszystkim szkoda, że zabrakło uzasadnienia wyboru zaprezentowanych w referatach autorów i ich nauczania na temat Niepokalanego Poczęcia. Brak wyjaśnienia, według jakiego klucza dokonano ich wyboru sprawia wrażenie pewnego chaosu, niesprecyzowanej wizji zamierzeń i celów sympozjum.

W artykułach nie jest niestety zauważalne odniesienie do zacytowanego przez ks. Siudego w słowie wprowadzającym dokumentu PAMI („zostanie zaprezentowana zarówno historia, jak i recepcja prawdy Niepokalanego Poczęcia w Kościele” (s. 5)). Wprawdzie została przedstawiona historia, jednakże zabrakło odniesienia do recepcji. Tymczasem wydaje się, że jest to jedno z najpilniejszych zadań wymagających solidnego opracowania przez teologów. Odniesienia do postulatu Siudego można odnaleźć w artykule Kowalika, gdzie zwrócono uwagę na potrzebę pogłębionej refleksji teologicznej nad sformułowaniami użytymi w definicji dogmatu. Pozostałe referaty mogą odpowiadać na postulat Siudego natomiast w tym względzie, że przedstawiają próby mocowania się z definicją dogmatyczną podjętą przez niektórych teologów, świętych, mistyków i duszpasterzy. W tym kluczu niezwykle ważne są wnioski wypracowane przez

Grupę z Dombes przedstawione w tekście Obarskiego. Wydaje się jednak, że postulat Przewodniczącego Polskiego Towarzystwa Mariologicznego najpełniej podjęty został w dyskusjach panelowych.

Z pewnością niewątpliwym walorem pozycji jest tłumaczenie dokumentu ogłaszającego dogmat Niepokalanego Poczęcia. Czytelnik otrzymał w całości przetłumaczoną na język polski bullę Piusa IX *Ineffabilis Deus* wraz z podanym oryginałem w języku łacińskim. Tłumaczenie dokonane przez ks. Zbigniewa Wójtowicza zostało przystosowane do współczesnego języka. Tłumacz stroni od wszelkich anachronizmów. Tekst jest zrozumiały i łatwy w odbiorze, zdania płynne. Poruszanie się po tekście dokumentu dodatkowo ułatwiają pochodzące od tłumacza śródtytuły.

Na kanwie lektury recenzowanej pozycji rodzi się nieodparte przekonanie o konieczności pracy teologów nad ścisłością w języku teologicznym i ujednoczeniem definicji pojęć. Również sami prelegenci i dyskutanci podczas lubelskiego sympozjum zwrócili na to uwagę. Potrzebę ścisłości w języku i rozumieniu pojęć widać na przykładzie terminów „cześć” i „kult” stosowanych w niektórych artykułach zamiennie, a odnoszonych do form pobożności maryjnej. Wydaje się, że rozróżnienie na *latrae*, *duliae* i *hyperduliae* powinno funkcjonować także w wersji polskojęzycznej, zarówno w literaturze teologicznej, jak popularyzującej, czy w modlitewnikach, katechizmach itp. Już sama terminologia może i powinna służyć pomocą we właściwym kształtowaniu pobożności.

Przykładem wpływu języka teologicznego na pobożność ludową oraz sztukę sakralną jest umieszczone na okładce zdjęcie pochodzącej z XVIII w. statuy Matki Bożej znajdującej się w Domu Zakonnym Księży Marianów w Pradze. Niepokalanie Poczęta trzyma w swych rękach Dziecię Jezus, które wbija włócznię w głowę smoka. Jest to piękna, choć rzadko wyrażana w sztuce interpretacja zawartej w *Księdze Rodzaju* (3, 15) zapowiedzi zbawienia. Redaktorom należą się słowa uznania za wybór takiego właśnie projektu okładki, wpisującego się zarówno w coraz częściej zauważaną na nowo interpretację Rdz 3, 15, jak również w tytuł książki i zawarte w niej treści.

Niepokalana Matka Chrystusa. Materiały z sympozjum mariologicznego Lublin, 23-24 kwietnia 2004 roku to z pewnością pozycja, z pomocy której może skorzystać teolog, zwłaszcza mariolog. Całościowe i solidne tłumaczenie *Ineffabilis Deus* to dodatkowy jej atut zachęcający do tego, by książka znalazła swe miejsce w wielu biblioteczkach.

Ks. Jerzy Bajorek

Mariologia Biskupa Franciszka Hodura

promotor: Ks. Biskup prof. dr hab. Wiktor Wysoczański

Sekcja Starokatolicka ChAT w Warszawie 15 września 2005
str. 306

Z prezentacji

Napisałem rozprawę na temat mariologii ks. Franciszka Hodura. Zanim ją zaprezentuję trzeba powiedzieć kilka słów o głównym bohaterze.

Urodził się w 1866 roku niedaleko Krakowa we wsi Żarki. Jego ojcem był Jan – krawiec trudniący się jednocześnie rolnictwem, matką Marianna zd. Kossowska. Uczęszczał do Gimnazjum św. Anny – znanego pod nazwą Szkoły Nowodworskiego w Krakowie. W okresie studiów na UJ miał wspaniałych mistrzów i nauczycieli: ks. Pawlickiego, Knapińskiego, Tarnowskiego, Morawkiego, Tretiaka i Fijałka. Zdał egzaminy w większości z wynikiem „summa sum laude”.

Nie dane było F. Hodurowi ukończyć Seminarium i przyjąć wyższych święceń w ukochanym Krakowie. W wyniku strajku wraz z grupą innych kleryków został wydalony z Seminarium, a to wiązało się z przerwaniem studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim nieomal tuż przed ich ukończeniem.

W roku 1893 dwudziestosześcioletni Hodur wyjechał z Krakowa do USA. Tam, dzięki pomocy ks. Benvenuto Gramlewicza, Ordynariusz Diecezji Scranton przyjmuje go do Seminarium św. Wincentego w Betty, które prowadzone było przez Benedyktynów. Po kilku miesiącach, w dniu 19 sierpnia 1893 r. bp O’Harra udzielił mu święceń kapłańskich w katedrze św. Piotra i Pawła w Scranton.

Skierowany został przez Ordynariusza do polskiej parafii Najśłodzych Serc Jezusa i Maryi w Scranton. W niej dał się poznać jako wzorowy kapłan i doskonały organizator. W uznaniu dla jego pracy został mianowany proboszczem słowackiej parafii w Scranton i polskiej w Nanticoke. W czasie jego pracy duszpasterskiej w Nanticoke doszło do buntu w parafii Najśłodzych Serc Jezusa i Maryi w Scranton na tle finansów parafii.

Ważnym szczegółem z jego życia w tym czasie było samowolne opuszczenie parafii w Nanticoke i objęcie opieką pasterską nowej społeczności w Scranton pod wezwaniem św. Stanisława BM. Za ten czyn został przez biskupa zasuspendowany.

Hodur uznając, że sprawy, o które toczył walkę, uda mu się rozwiązać w Kurii Rzymskiej, postanowił udać się do Rzymu, by wyjaśnić problemy. Hodur stanął w obronie interesów religijnych, społecznych, kulturalnych i ekonomicznych polskich emigrantów.

W styczniu 1898 r. delegacja na czele z Hodurem udała się do Rzymu, by wręczyć papieżowi Leonowi

XIII petycję z prośbą o przeprowadzenie pewnych reform w „zarządzie Kościoła”. Scrantonianie zawarli swoją prośbę w czterech punktach:

1. nominację polskiego biskupa w episkopacie USA,
2. przyznanie parafianom w USA tych samych praw, co ma „kollator” w Europie,
3. prowadzenia finansów przez Radę Parafialną wybraną przez parafian, a przez księdza uznaną,
4. unarodowienie własności kościelnej – tj. zapisu majątku nie na biskupa, lecz na delegację wybraną przez parafian.

Uzyskali odpowiedź negatywną jesienią 1898 r. Watykan odpowiedział, że dla jednej mniejszości narodowej nie będzie tworzył specjalnego statusu kościelnego.

Swoją decyzję, popartą jednomyślnym postanowieniem parafian, Hodur przekazał bp O’Harze i M. J. Hobanowi, jak też abp. Martinellemu. 2 października 1898 r. w diecezji Scranton odczytano ekskomunikę na Hodura i skupionych wokół niego wiernych. Sam Hodur odczytał jej treść, opatrzył stosownym komentarzem i spalił pismo. Popiół kazał kościelnemu wyrzucić.

Odpowiedź Hodura i jego zwolenników była natychmiastowa: „zerwać raz na zawsze z rzymskim Kościołem”. W dniu 13 stycznia 1903 r. zarejestrowali się jako samodzielny Kościół.

W Utrechcie Hodur przyjął sakrę biskupią z rąk Gerarda Gula, Jakuba van Thiel i Mikołaja Spita i podpisał Deklarację Utrechcką Wiary.

Pisma Franciszka Hodura

Do najważniejszych należą: *Faryzeusze i Saduceusze, Nowe Drogi, Nasza Wiara, Wyznanie Wiary, Jedenaście Wielkich Zasad, Apokalipsa czyli Objawienie XX wieku, Dzieło Boże i Ludzkie, Słowa prawdy, pociechy i zachęty*. Oprócz prac sygnowanych przez Hodura znajdujemy i takie, które pisane były pod pseudonimem, bądź też takie, których datę powstania trudno ustalić ze względu na to, że prywatne archiwum biskupa Hodura nie zachowało się. Z tych prac niewątpliwie największą wartość posiadają: *Chrystus i Jego Kościół* oraz *Jaki Kościół?*

Kiedy powstawała pierwsza parafia PNKK (1897) F. Hodur nie posiadał jeszcze wizji reformy religijnej. Zmiany w doktrynie wprowadzał stopniowo argumentując to potrzebą powrotu do rzeczywistej nauki Zbawiciela, którą pragnął uwolnić od późniejszych zniekształceń.

Najwcześniej odrzucił tradycyjną naukę o grzechu pierworodnym i rzeczach ostatecznych. Okres krystalizowania się doktryny zamyka rok 1939.

Problem i problematyka

W niniejszej pracy chodzi o odczytanie mariologicznej myśli ks. Franciszka Hodura, usystematyzowanie jej w formie spójnej syntezy oraz o próbę oceny. Tak sformułowany problem implikuje szereg pytań bardziej szczegółowych: W jakim stopniu mariologia bpa Hodura wyrasta z tradycji eklezjalnej i teologii Kościoła rzymskokatolickiego? W czym różni się od niej? Jaki wpływ na poglądy Hodura miało podpisanie Deklaracji Utrechckiej Wiary? Czy można mówić, iż Hodur był starokatolikiem w poglądach mariologicznych? Jaki był jego stosunek do ogłoszonych przez Kościół rzymskokatolicki dwu nowych dogmatów maryjnych: Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i Wniebowzięcia? Odpowiedź na te pytania określa stopień oryginalności księdza Franciszka. Warto postawić też pytanie o pobożność maryjną: czy była ona chrystotypiczna, czy eklezjotypiczna? Jakie tematy rozwijał, a które pomijał? Ponadto, w jakiej mierze mariologia Hodura, skonfrontowana z obu mariologiami, jest oryginalna?

Metoda pracy

Tak określony przedmiot i cel wyznaczają metodę pracy. Trzeba przeprowadzić krytyczną analizę tekstów bpa Franciszka Hodura. Powstawały one w okresie 56 lat (od 1897 do 1953 roku) z różnych okazji, w różnych kontekstach historycznych i teologicznych. Miały przy tym różny charakter: bardziej lub mniej popularne, bardziej lub mniej kaznodziejskie, w konwencji pozytywnego wykładu lub polemiki. W trosce o poprawny wykład myśli Reformatora należy to uwzględniać. W swojej rozprawie nie ograniczam się do prostej prezentacji poglądów Hodura w dziedzinie mariologii, ale pragnę dokonać także ich oceny. W poszukiwaniu jej kryteriów zwracam się do dwu historycznoteologicznych kontekstów: tradycyjnego dla Hodura, czyli do mariologii i maryjności Kościoła macierzystego, oraz nowego, czyli do mariologii i maryjności Kościoła starokatolickiego. Pominięcie tych kryteriów nie uniemożliwiłoby wprawdzie dokonania prezentacji myśli Autora, ale nie pozwoliłoby jednak ustalić jego oryginalności. Dopiero porównanie z jednym i drugim umożliwia uzasadnioną ocenę: w jakiej mierze pozostawał rzymskim katolikiem, w jakiej stał się starokatolikiem, a w jakiej był oryginalny.

Odwoływanie się do prawosławia i protestantyzmu, bogaci oceniającą warstwę rozprawy.

Mając na uwadze fakt, że badane poglądy należą już do historii oraz to, że rozwijały się w ciągu ponad pół wieku, co apeluje o uwzględnianie

metody historycznej, brano pod uwagę genezę i rozwój referowanych poglądów. Dlatego też o układzie źródeł i opracowań zdecydowało kryterium chronologii, a nie abecadła.

Pierwszorzędne źródła rozprawy stanowią publikacje Franciszka Hodura. Zbieranie materiałów źródłowych pochłonęło wiele czasu: dwukrotny wyjazd do Scranton oraz kwerenda w Archiwach Watykańskich („Propagandy Wiary” i Tajne Archiwum Watykańskie).

Stan badań

Jak dotąd nikt nie podjął próby całościowego ujęcia problematyki mariologicznej rozwijanej przez bpa Franciszka Hodura. Prace poświęcone PNKK mają charakter głównie historyczny i socjologiczny. Zostały tutaj wykorzystane, gdyż naświetlały poszczególne aspekty genezy i rozwoju PNKK.

Układ pracy

Niniejsza rozprawa składa się z trzech rozdziałów, co uzasadnia obrana metoda: najpierw prezentacja mariologii i maryjności Kościoła, z którego Hodur wystąpił, następnie mariologia i maryjność Kościoła, do którego Hodur wstąpił (rozdział II), wreszcie prezentacja mariologii i maryjności samego Hodura. Taka „architektura” rozprawy służy ocenie oryginalności badanego Autora. Dodatkowo, najczęściej mniej istotne uwagi oceniające, formułowane będą w trakcie prowadzonych analiz.

Przed prezentacją wniosków warto sformułować trzy uwagi:

1. Różnice w nauce o Maryi między Hodurem a tradycyjną mariologią katolicką nie wypływają z różnicy zdań na Jej temat. Problemy tkwią w innych dyscyplinach dogmatycznych na pozór nie związanych z mariologią jak eklezjologia, soteriologia, eschatologia czy charytologia. Na gruncie mariologii ujawniają się z niezwykłą siłą. Nie do zlekceważenia są także pozateologiczne uwarunkowania z dominującą gdzieś postawą polemiczną. Wydaje się, że często są bardziej pierwotne, niż uwarunkowania teologiczne.

2. PNKK w całej swej historii nie walczył o zachowanie własnej tożsamości wyznaniowej. Bardzo często dochodziło i dochodzi do paradoksalnej sytuacji: inna była linia Reformatora Kościoła – wyrażana często przez uchwały Synodów, a inna była praktyka.

3. PNKK znajdował się zawsze w sytuacji Kościoła między Kościołami starokatolickimi a Kościołem rzymskokatolickim. Tradycje religijne wiernych wywodziły się z Kościoła rzymskokatolickiego, natomiast zasadnicze treści wiary i jurysdykcja zbliżały go do Kościołów starokatolickich. Budowana za życia Hodura własna tradycja kładła nacisk na rozwój myślenia teologicznego z otwarciem na nowe zdobycze naukowe. Ta dogmatyczna

otwartość F. Hodura nie znalazła zrozumienia u jego duchowych synów i córek.

A teraz najważniejsze wnioski:

Mariologia rzymskokatolicka czasów Hodura to głównie mariologia konceptualistyczna. Ten typ mariologii upatrywał chwałę Maryi w nadawaniu Jej coraz to nowych tytułów i ogłaszaniem przez papieża nowych przywilejów maryjnych. Źródłem mariologii obok teologiczno-psychologicznych spekulacji było Magisterium Kościoła.

Hodur, wbrew teologicznej tradycji Kościoła, z którego wyszedł, swoją mariologię budował na tekstach Pisma Świętego. Dla niego Objawienie Boże było jedynym i rzeczywistym źródłem prawd mariologicznych jako norma normans, tzn. Pismo Święte zawiera fundamentalną regułę wiary także w odniesieniu do mariologii.

Hodur w swojej argumentacji odważnie sięga także do tak zwanych tekstów antimaryjnych Pisma Świętego, które często w przesadnej obawie ukrywano (Mk 3,20-35 – perykopa o prawdziwej rodzinie eschatycznej Jezusa; Mk 6,1-6 – scena odrzucenia Jezusa w rodzinnym Nazarecie. Podobne problemy mamy z dwoma innymi perykopami z Ewangelii Łk 2,41-50: o odnalezieniu dwunastoletniego Jezusa w świątyni i dialogu Jezusa i Maryi z Ewangelii Jana (2,1-11)).

Zwiastowanie

Reformator z Scranton przypisywał doniosłe znaczenie Zwiastowaniu. Ono, poprzez akty dobrowolnej zgody Maryi, Jej posłuszeństwo i miłość, było miejscem, w którym reprezentantka ludzkości – Maryja – przyjęła dar Bożego Macierzyństwa. W Zwiastowaniu Maryja zostaje ostatecznie wprowadzona w tajemnicę Chrystusa. W Dziewicy Nazaretańskiej urzeczywistnia się unia hipostatyczna Syna Bożego, która jest szczytem zbawczego udzielania się Boga człowiekowi i całemu stworzeniu. Maryja wszystko ma dzięki łasce i wszystko w Niej pochodzi z łaski. Taką samą łaskę pochodzącą z miłości Boga do swego stworzenia otrzymujemy i my. Z teologicznego punktu widzenia takie spojrzenie ma ogromną wartość dla antropologii i nauki o łasce.

Odpowiedzią Maryi na dar Boga jest Jej wiara. Hodur stara się wszechstronnie rozważyć tę myśl. Zwiastowanie jest chwilą przełomową, punktem wyjścia ukazującym całą Jej drogę wiary aż po kenozę tej wiary przeżytej u stóp krzyża. Hodur zdawał sobie sprawę z tego, że prawdy o Maryi, o Jej życiu, nie można zrozumieć inaczej, jak tylko w oparciu o „klucz” wiary. To dzięki niej jest Ona doskonale zjednoczona ze swoim Synem i uczestniczy w Jego śmierci na krzyżu.

Wiara (jej rozumienie)

W przeciwieństwie do ujęć obowiązujących w jego epoce, że wiara jest uznaniem za prawdę tego, co

Bóg objawił, a Kościół podaje do wierzenia, Hodur, ujmuje wiarę szerzej i poświęca jej więcej uwagi. Wiara jest w pełni osobową reakcją na Boże zaproszenie. Odpowiedź to nic innego, jak posłuszeństwo wiary (Rz 16,28). Być posłusznym w wierze to poddać się w sposób wolny usłyszанemu słowu. To poddanie, którego gwarantem jest sam Bóg, ma swoje oparcie w prawdzie. Tak ujęta wiara znajduje w Maryi swój najdoskonalszy kształt.

Z wiarą przyjmuje zapowiedź i obietnicę przekazaną przez Gabriela wierząc, że „dla Boga nie ma nic niemożliwego” (Łk 1,37) i przez swoje „fiat” wyraża gotowość i przyzwolenie: „Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według twego słowa” (Łk 1,38). To w Jej wierze Hodur znajduje ostateczny fundament Jej wielkości i tytuł do chwały.

Współpraca

Hodur był przekonany, że świadoma współpraca Maryi z Bogiem w dziele Wcielenia należy do szczytowych aktów współpracy człowieka ze Stwórcą.

Maryja nie jest narzędziem, lecz aktywną *współpracownicą Boga* w dziele zbawienia.

Istotę współdziałania Maryi Hodur upatruje w Jej „zgodzie na życie” (Niech mi się tak stanie!) Natomiast pod krzyżem Maryja jest reprezentantką wszystkich wierzących. Ona w szczególnie sposób współpracowała ze Swoim Synem. Maryja także miała swój „krzyż”.

Fakt uczestnictwa Maryi w dokonany przez Chrystusa dziele odkupienia jest dla Hodura fundamentem i źródłem nauki o pośrednictwie.

Niewątpliwie nowością jest tzw. pośrednictwo przykładu. Maryja jako przodująca w wierze, pierwsza i najdoskonalsza uczennica Chrystusa, przykład chrześcijańskiego życia, służy Kościołowi jako wzór.

Święta

W przeciwieństwie do bratnich Kościołów Unii Utrechckiej w PNKK zachowano liczne święta maryjne w roku liturgicznym.

Hodur zdawał sobie sprawę z niewłaściwości kultu maryjnego, jego żywołości charakteryzującej tzw. pobożność ludową z jej powierzchownym traktowaniem wiary, rytualizmem, a nawet elementami zabobonu i magii. Stąd jego nieustanne nawoływanie do pobożności naśladowania Maryi i Jej cnót.

Co do nowych dogmatów

W rozwoju dogmatu, jak to przedstawia strona rzymskokatolicka, Maryja jest zasadą i pierwowzorem współpracy człowieka z Bogiem. Kościół jest miejscem, w którym pośrednictwo ludzkie staje się urzeczywistnieniem jedyne go pośrednictwa Chrystusa w Duchu Świętym.

Hodur był przekonany, że dogmat Niepokalanego Poczęcia Maryi podważa rolę Jej wolnej woli.

Maryja nie przez oczyszczenie z grzechu pierworodnego, który to Hodur odrzucał, lecz przez wiarę uczestniczy w tej samej tajemnicy wcielenia, krzyża i zmartwychwstania.

Perspektywy szerszej zgody

Mariologia odnawiana na Soborze Watykańskim II, przez Pawła VI i Jana Pawła II ma przynajmniej dwa punkty styeczne z mariologią Hodura:

1. Mariologia uprawiana jest w perspektywie biblijno-historiozbawczej.

2. Maryję trzeba ukazywać w kontekście chrystologicznym i eklezjologicznym. Ten postulat nowej mariologii Kościoła rzymskokatolickiego został zrealizowany w ikonie Maryi malowanej przez Hodura wiele lat wcześniej. Z tego też względu możliwym jest dialog, który doprowadzi do daleko idących ustaleń w dziedzinie mariologii.

Z recenzji

Metropolity prof. zw dr hab. Sawy - Michała Hrycuniaka Kierownik Katedry Prawosławnej Teologii Dogmatycznej i Moralnej ChAT

Autor przed przystąpieniem do swoich badań stawia wiele pytań, na które stara się zatem dać odpowiedź. A oto one:

- w jakim stopniu mariologia biskupa Hodura wyrasta z tradycji i teologii Kościoła rzymskiego i w czym się różni?

- czy uznać można, że biskup Hodur był wierny w poglądach mariologicznych nauce starokatolickiej?

- jaki był stosunek biskupa Hodura do nowych dogmatów maryjnych Kościoła rzymskiego tj. Niepokalanego poczęcia i Wniebowzięcia NMP?

Autor pracy uważa, że odpowiedź na te pytania określi oryginalność nauki biskupa Hodura i w ten sposób da mu możliwość oceny poglądów mariologicznych bohatera pracy.

Ks. Jerzy Bajorek przeprowadza krytyczną analizę tekstów pióra biskupa Hodura. Są to prace teologiczne, historyczne, liturgiczne, polemiczne i kaznodziejskie. Dociekania swe opiera na poglądach biskupa Hodura z tego okresu, kiedy należał on do Kościoła rzymskokatolickiego, który był dla niego Kościołem macierzystym. Ma to pomóc autorowi pracy w określeniu w jakiej mierze biskup Hodur pozostawał rzymskim katolikiem, a w jakiej mierze stał się starokatolikiem i na ile był oryginalnym w swoich dociekaniach.

Moim zaś zadaniem, jako teologa prawosławnego, jest ocena poglądów prawosławnych występujących w pracy. Na żal jest ich mało, a te które Autor przywołuje w zasadzie nie budzą zastrzeżeń.

Wypada jednak wspomnieć, że bohater pracy i jej Autor są mało zorientowani w mariologii Kościoła Prawosławnego. Nie można pisać, że w Prawosławiu „trudno szukać... opracowań problematyki maryjnej” (s. 211).

Pamiętać należy, że Prawosławie czci Dziewicę Maryję jako Czcigodniejszą od Cherubinów i bez miary Chwalebniejszą od Serafinów, przewyższającą całe stworzenie. Jest Ona Orędowniczką za cały rodzaj ludzki. Miłość i kult Matki Boskiej są duszą prawosławnej pobożności „sercem ogrzewającym i ożywiającym całą

ludzkość”, S. Bułgakow, *Prawosławie*, Warszawa 1991, s. 132.

Autorowi pracy, gwoli jasności, rekomenduję zapoznanie się chociażby z jedną pracą poświęconą nauce Kościoła Prawosławnego o Matce Boskiej ks. S. Bułgakowa; *Kupina Nieopalimaja*, Paryż 1927.

Trudno się zgodzić także ze stwierdzeniem Autora, że „Kościół Wschodu odrzuca dogmat, natomiast Kościół Zachodni uważa, że ogłosił go na podstawie wiary, którą dostrzegł w tradycji Wschodu” (s. 29, 212). Chodzi tu o dogmat Niepokalanego Poczęcia NMP.

W odpowiedzi cytuję słuszne stwierdzenie na ten temat prof. N. Nissiotisa, który w oparciu o naukę Kościoła i św. Ojców pisze: „Grzeszna natura Bogurodzicy poprzez tajemnicę wcielenia Logosu staje się czystą i bez grzechu. Tę czystość należy tylko wielbić i naśladować, a nie można jej dogmatyzować”. (Patrz: P. Evdokimov, *Prawosławie*, Warszawa, s. 145).

Oceniając całość rozprawy doktorskiej ks. Jerzego Bajorka należy podkreślić, iż mamy przed sobą rozprawę prezentującą Mariologię Kościołów rzymskokatolickiego i starokatolickiego oraz biskupa Hodura.

Czytelnik zasugerowany tematem rozprawy oczekuje wszechstronnej wykładni nauczania biskupa Hodura o Marii, Matce naszego Pana. W rzeczywistości wyszło nieco inaczej. Materiał poprzedzający rozdział trzeci, część zasadniczą pracy, jest od niego obszerniejszy.

Takie podejście Autora można tłumaczyć tylko tym, że chciał on na przykładzie nauki dwóch Kościołów uwypuklić bardziej postać lidera Polskiego Kościoła Narodowego i jego naukę. Mam też wątpliwość i chciałbym aby ją rozwiał Autor pracy. Czy biskup może wyznawać inną naukę jak jego Kościół, któremu przewodzi?

Być może problemy te wynikają z trudności uznania własnej tożsamości, o czym Ks. Bajorek pisze na str. 137.

Biskup Hodur ocenił negatywnie polską pobożność maryjną, szczególnie łatwość objawień prywatnych w tej dziedzinie. Odrzucał dwa nowe dogmaty Maryjne z 1854 i 1950 roku.

W konkluzji stwierdzić należy, że twórca Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego pozostawał pod wpływem nauki swej Matki Kościoła i teologii rzymskokatolickiej.

Z recenzji

Stanisława Celestyna Napiórkowskiego OFMConv

Ks. mgr Jerzy Bajorek wszedł na ziemię nie uprawianą. Nikt przed nim nie zainteresował się naukowo mariologicznymi poglądami ks. Franciszka Hodura, chociaż uznaje się go za twórcę Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego. Powstały już poważne studia o tym Kościele wraz z jego twórcą (studia Domagały, Kubiaka, Wysoczańskiego, Andrews, Focha, Włodarskiego czy Grotnika) kierowały się jednak ku sprawom historycznym, społecznym i politycznym, nie do teologii, a problemu mariologii w ogóle nie dostrzegano. Tak więc ks. Bajorek jest pierwszy na scenie.

Rzymskokatolicki recenzent ma obowiązek ocenić, czy wspomniany kontekst mariologii rzymskokatolickiej (rozdział I: *Rozwój dogmatu maryjnego w XIX i XX w. w Kościele rzymskokatolickim* – 73 strony) został dobrze zrobiony, czy obiektywizm prezentacji nie ustąpił przed jakąś ewentualnie ideologią. Otóż nie ustąpił. Mariologia rzymskokatolicka XIX i XX wieku została przedstawiona poprawnie, w oparciu o dobre i najlepsze opracowania przede wszystkim rzymskokatolickie. W sam raz na tym trochę się znam. Z przekonaniem stwierdzam, że starokatolik zrobił bardzo dobry wykład mariologii rzymskokatolickiej. Słusznie zostały wyeksponowane obie ostatnie dogmatyzacje: Niepokalanego Poczęcia i Wniebowzięcia, słusznie też sporo miejsca poświęcono objawieniom maryjnym. Te wydarzenia znamionowały mariologię tamtego czasu, do nich musiał ustosunkowywać się bp Franciszek. Nie mogło też zabraknąć tradycyjnego tematu duchowego macierzyństwa Maryi oraz gorącego tematu spod znaku Corredemptrix.

Rzymskokatolicki recenzent staje z jakimś zakłopotaniem wobec potrzeby oceny rozdziału poświęconego mariologii starokatolickiej. Niewątpliwie najlepszy w tym temacie jest autor recenzowanej tezy doktorskiej. Czuję się jednak uprawniony do kilku uwag metodologicznych. 1. Wykład został osadzony w szerokim i pogłębionym kontekście historyczno-eklezyjnym. Ks. Bajorek przypomina genezę starokatolicyzmu. Unikając uproszczeń maluje jego wielobarwność i różnorodność uzależnioną od tego, czy to był Kościół w Holandii, czy w Szwajcarii, czy w Niemczech, czy w Austrii, czy Czechach, czy

w USA. Tę partię rozprawy wyraźnie historyczno-kościelną dało się zrobić stosunkowo łatwo, ponieważ PNKK od tej strony został dobrze opracowany, m. in. przez Promotora rozprawy. Można było po prostu odesłać do tych opracowań, dobrze jednak, że ks. Bajorek nie poszedł tą drogą, ale przedłożył w udanej syntezie wyniki wspomnianych badań. Przypomniał historię i kościelne prawo nie dla nich samych, ale jako ważny element kontekstu mariologii bpa Hodura. Bronią się więc te strony pracy, zwłaszcza w środowisku polskim, gdzie ich tematyka pozostaje mało znana. Chociaż wydają się wykraczać poza granice tematu, poza te granice nie wykraczają. Dobrze zrobione dobrze służą celowi rozprawy. 2. Następną część „rozdziału starokatolickiego” daje wykład mariologii starokatolickiej zawartej w oficjalnych dokumentach Kościołów starokatolickich (*Tezy Bońskich Konferencji Unijnych – 1874/1875, Drugi Synod Kościoła Starokatolickiego w Niemczech – 1875, Deklaracja Utrechcka – 1884, Oświadczenie Międzynarodowej Konferencji Biskupów Starokatolickich odnośnie do zdogmatyzowania nauki o wniebowzięciu*), w pismach teologów starokatolickich, w pobożności starokatolickiej i w świętach maryjnych.

To, co dotąd powiedziałem wystarczająco wyraźnie i bez wahań przemawia za przyjęciem rozprawy ks. mgr. Bajorka. Ponieważ jednak recenzja kocha się w zdaniach oceniających, dorzucę jeszcze kilka. Najpierw wyraźnie pozytywne: Chwalona już koncepcja rozprawy (kontekstualność), klarowne i celne postawienie problemu, przekonywający dobór metody, imponująca bibliografia zestawiona uczciwie, tzn. nie tylko wymieniona, ale także wykorzystana, wystarczająco przeprowadzony *status quaestionis*, przebadanie kościelnych archiwów amerykańskich oraz Archiwum Watykańskiego, staranna analiza źródeł, solidne dokumentowanie tez, wolność od ducha polemiki, samodzielność myślenia, klarowny język, starannie przygotowany wydruk komputerowy (tylko nieliczne literówki czy inne niedopatrzania), myślenie do tyłu (historyczne) i do przodu (perspektywiczne) oraz krytyczność (cnota naukowca) także w stosunku do swoich.

Franciszek Solarz OFMConv
Sobór Watykański II a religie
niechrześcijańskie
Rozwój refleksji teologicznej
nad stosunkiem Kościoła
do religii niechrześcijańskich
w dokumentach Soboru Watykańskiego II

Kraków 2005
 praca doktorska
 o. Franciszek Solarz; pl. Wszystkich Świętych 5
 31-004 Kraków

SPIS TREŚCI s. 534

Wykaz skrótów

Literatura

Wstęp

Część I PODSTAWY RELACJI KOŚCIOŁA DO RELIGII NIECHRZEŚCIJAŃSKICH

Wprowadzenie

Rozdział I. Powszechność zbawienia naczelną zasadą

1. Potwierdzenie konieczności chrztu i „membrum ecclesiae”

2. Potrzeba nowej koncepcji zbawienia niechrześcijan

3. Zbawienie niechrześcijan a ich przyporządkowanie Kościołowi

Rozdział II. Misyjne posłannictwo Kościoła

1. Dotychczasowa praktyka misyjna a świat niechrześcijański

2. Autentyzm misyjnego świadectwa

Rozdział III. Postawa współpracy i dialogu Kościoła ze światem

1. Cele Soboru a stosunek Kościoła do religii niechrześcijańskich

2. Ukonkretniony punkt wyjścia: związki z narodem wybranym

3. Od związków z Żydami do dialogu i współpracy z innymi

4. Od ekumenizmu do braterstwa

5. Proklamowanie nowej braterskiej postawy dialogu i współpracy

Rozdział IV. Wartości religii niechrześcijańskich

1. Objawienie chrześcijańskie a wartości pozachrześcijańskie

2. Religie „przygotowaniem ewangelicznym i światłem danym przez Boga”

3. Nowa wizja Kościoła a uznanie wartości religii niechrześcijańskich

4. Religie niechrześcijańskie „preewangelizacją i służbą” dziełu misji Kościoła

5. Naturalna i nadprzyrodzona godność religii niechrześcijańskich

Część II. KU CHRZEŚCIJAŃSKIEMU ZROZUMIENIU JUDAIZMU

Wprowadzenie

Rozdział I. Kościół odnowionym ludem Bożym

1. Żydowskie korzenie Kościoła

2. Teologia Kościoła jako ludu Bożego a jego związki z Żydami

3. Wyjątkowość relacji między Kościołem a Izraelem

4. Soborowe potwierdzenie wyjątkowości relacji pomiędzy Kościołem a Izraelem

Rozdział II. Usuwanie balastu: bogobójstwo i odrzucenie przez Boga narodu żydowskiego

1. Potrzeba nowego przemyślenia zakorzenionych oskarżeń

2. Odrzucenie „oskarżeń” z racji teologiczno-historycznych

3. Redukcja odrzucenia przestrogi pastoralnej

4. Bogobójstwo i odrzucenie przez Boga nie mogą być nauczone

Rozdział III. Antysemityzm wyzwaniem dla chrześcijańskiej świadomości

1. Antysemityzm a nadchodzący Sobór

2. Żal Kościoła za krzywdy wyrządzone Żydom a potępienie niesprawiedliwości

3. Potępienie prześladowań Żydów a odrzucenie niesprawiedliwości

4. Związki Kościoła z Żydami i braterstwo wszystkich ludzi a antysemityzm

5. Ostateczne odrzucenie antysemityzmu

Rozdział IV. Eschatologiczna nadzieja Kościoła na pojednanie z Żydami

1. Troska Kościoła o nawrócenie Żydów a misterium Izraela

2. Odrzucenie prozelityzmu a nadzieja na pojednanie

3. Nadzieja na pojednanie we wspólnocie narodów

Część III. CHRZEŚCIJAŃSKIE ODNIESIENIE DO ISLAMU, HINDUIZMU I BUDDYZMU

Wprowadzenie

Rozdział I. Kościół w spotkaniu z islamem

1. Przepowiadanie Ewangelii a stosunek Kościoła do muzułmanów

2. Od ogólnych zasad ku ekumenicznemu otwarciu Kościoła wobec islamu

3. Humanistyczno-teologiczne uzasadnienie dla spotkania Kościoła z islamem
 4. Wspólnota dziedzictwa religijnego u podstaw dialogu i współpracy
- Rozdział II. Wielkie religie Wschodu a uniwersalizm Kościoła
1. Misyjna inspiracja poznawania religii
 2. Powszechne posłannictwo Kościoła a jego relacja do poszczególnych religii
 3. Opis wybranych religii podstawą określenia relacji Kościoła do każdej z nich
 4. Otwarcie Kościoła wobec hinduizmu i buddyzmu
- Zakończenie

**KAŻDY DOKTORAT
Z DOGMATYKI
ZAPROSZONY DO
PREZENTACJI W TwP!**

W dogmatyce
Koleżanki i Siostry, Koledzy i Bracia!

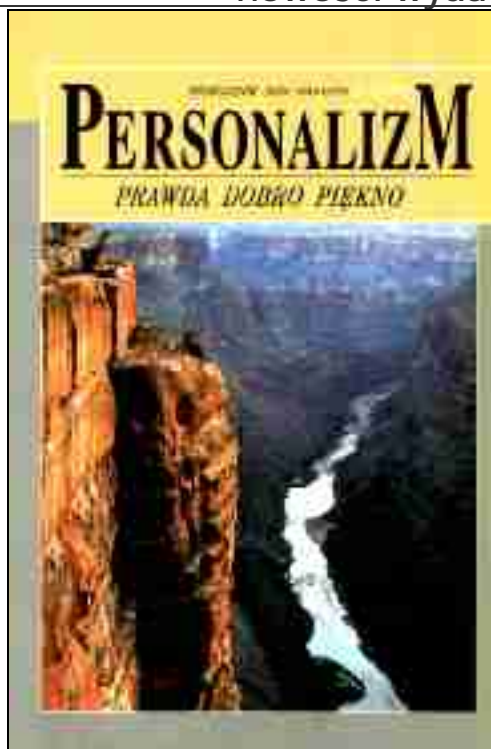
Jak zauważyliście, nasz biuletyn „Teologia w Polsce” zamieszcza bloki materiałów z doktoratów dogmatycznych (niekiedy także z obrzeży dogmatyki). Cieszą się nie tylko nowonarodzeni, ale także szerszy krąg Czytelników: postrzegają na dogmatycznym niebie wschodzące gwiazdki, a może gwiazdy; w syntetycznym a żywym słowie otrzymują esencję rozprawy.

Jak dotąd na scenę TwP wstępują niemal wyłącznie KULowcy. Nie stoi za tym szpetna pycha związanej z KULEm redakcji; raczej uginanie się pod ciśnieniem kontekstu, sytuacji... O nich się wie, oni pod ręką, z nimi przeżywa się wydarzenie... Bez trudu zatem można szepnąć: *Jeśli chcesz, żeby Pan mógł Ci błogosławić na dogmatycznej ścieżce, nie wyjeżdżaj, zanim nie przekażesz do TwP materiałów z doktoratu.* Perswazja bywa skuteczna.

Czas na krok następny w stronę ogólnopolskiego otwarcia:

**KAŻDY DOKTORAT Z DOGMATYKI
PREZENTUJE SIĘ NA ŁAMACH TwP!**

Dojrzewający doktoranci z teologii dogmatycznej niechaj o tym pamiętają; niechaj jedni drugim przypominają; niechaj będą pewni, że e-mailowy adres zamieszczony na ostatniej stronie TwP (twp-redakcja@tlen.pl) albo mój (mariolog@data.pl) tylko czeka na Wasz ruch, by pozytywnie odpowiedzieć. Głęboka cnota pokory niechaj nie powstrzyma Was od dołączenia swego zdjęcia – w imię prawdy i dobra komunikacji. Szczęśliwi promotorzy dogmatycznych doktoratów będą błogosławieni, jeśli przyłożą skutecznie rękę do wieńczenia kilkuletniej pracy odwiedzinami dogmatycznego biuletynu.

**Personalizm
Prawda Dobro Piękno
półrocznik 6/2004**

red. naczelny: Cz. S. Bartnik

adres redakcji: ul. Bazylianówka 54B; 20-160 Lublin
tel. (0-81) 747-02-02; personalizm@wp.pl

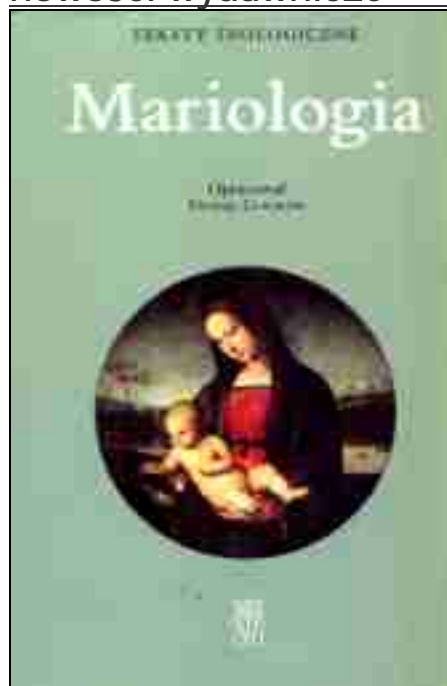
SPIS TREŚCI s. 102

Walter George Muelder, *Personalizm*
Stanisław Kurlandzki, *Personalizm Maxa Schelera*
Ralph Tyler Flewelling, *Studia personalizmu amerykańskiego*
Karol Wojtyła, *Personalizm tomistyczny*
Czesław Stanisław Bartnik, *Personalizacja Kościoła według Karola Wojtyły*
Jerzy Pałucki, *pojęcie 'Osoby' w Kościele pierwszych wieków*
Jan Krynicki, *Personalizm Williama Sterna*

**PEWIEN 90-LATEK
POWIEDZIAŁ**

Pewien 90-latek powiedział:

- Po 10 latach odczuwa się dumę.
- Po 20 latach – nadzieję.
- Po 30 – zdziwienie.
- Po 40 – smutek.
- Po 50 – przygnębienie.
- Po 60 – rozpacz.
- Po 70 – spokój.
- Po 80 – dumę.

Teksty teologiczne
Mariologia
 opracował Franz Courth
 red. naukowa edycji polskiej
 Elżbieta Adamiak

Księgarnia Św. Wojciecha – Poznań 2005
 pl. Wolności 1; 60-967 Poznań
 tel.(061) 852-91-86; handel@ksw.com.pl;
 www.ksw.com.pl

SPIS TREŚCI s. 268

Spis skrótów

Stanisław C. Napiórkowski OFMConv, *Przedmowa do wydania polskiego*

Franz Courth, *Słowo wstępne*

Wprowadzenie

ŚWIADECTWA BIBLIJNE

Prototypy w Starym Testamencie

1. Tak zwana Protoewangelia – Rdz 3,14-15

2. Znaki Emmanuela – Iz 7,10-15

Wczesne świadectwa w Nowym Testamencie

3. Urodzony z kobiety – Ga 4,4n

4. Prawdziwi krewni Jezusa- Mk 3,31-35

Dziewicza Matka według Mateusza

5. Narodziny Jezusa z mocy Ducha – Mt 1,18-25

6. Hołd magów – Mt 2,1-12

7. Ucieczka do Egiptu – Mt 2,13-15

8. Powrót do Egiptu – Mt 2,19-23

9. Odrzucenie Jezusa w Jego ojczyźnie – Mt 13,54-58

Łukaszy obraz Maryi

10. Obietnica narodzin Jezusa – Łk 1, 26-38

11. Nawiedzenie Elżbiety przez Maryję – Łk 1,39-56

12. Narodzenie Jezusa – Łk 2,1-20

13. Świadectwo Symeona i Anny o Jezusie – Łk 2,21-40

14. Dwunastoletni Jezus w świątyni – Łk 2,41-52

15. Modląca się gmina – Dz 1,12-14

Matka Jezusa według Jana

16. Wesele w Kanie jako znak – J 2,1-12

17. Przy ukrzyżowaniu Jezusa – J 19,25-27

18. Niewiasta i Smok – Ap 12,1-6

Radość kształtowania legendy Apokryficzna Ewangelia Jakuba (II w.)

19. Narodziny Maryi

STAROŻYTNOŚĆ

Wczesnochrześcijańskie próby interpretacji

Ignacy z Antiochii († ok.110)

20. Syn Boga i Maryi

21. Zrodzony z Maryi i Ducha Świętego

22. Głośno wołająca tajemnica

23. Prawdziwy człowiek

Justyn († 163/167)

24. Profetyczne świadectwo Izajasza

25. Praobrazy dziewiczej Matki

26. Ewa – Maryja

Ireneusz z Lyonu (†202)

27. Chrystus przyjął prawdziwie ciało z Maryi

28. Nieposłuszeństwo Ewy – posłuszeństwo Maryi

Tertulian (ok.150-220)

29. Dziewicza Matka nowego Adama

Wczesne świadectwa modlitwy i wiary

30. Sub Tuum praesidium

31. Boża Rodzicielka

Jeden Odkupiciel jako Bóg i człowiek

Atanazy z Aleksandrii (292-373)

32. Prawdziwa Matka Pana

33. Odkupiciel – Syn Boga i Maryi

34. Wcielenie z Dziewicy Maryi

Apolinary z Laodycei (ok. 310/315-373)

35. Jeden i ten sam jest Syn Boży i Syn Człowieczy

36. Ciało Jezusa jako świątynia Logosu

37. Jedna bosko-ludzka istota pośrednia

38. Jezus jako człowiek bez duszy

39. Matka niebiańskiego człowieka

40. Matka ciała Jezusa

Efrem Syryjczyk (ok. 306-373)

41. Matka Przedziwna

42. Pieśń Maryi do swego Dziecięcia

Epifaniusz z Salaminy (ok. 315-403)

43. Kollyridianie

44. Adoracja Boga i cześć Maryi

45. O kresie życia Maryi

46. Maryja i kapłaństwo kobiet

Jan Chryzostom (ok. 350-407)

47. Tajemnica poczęcia i zrodzenia

48. Szlachetność cnót Maryi

Hieronim (ok. 347-420)

49. Zobowiązany świadectwem biblijnym

Augustyn (354-430)

50. Dziewicza Matka jako praobraz Kościoła

51. Na cześć kobiet

W kontekście soborów Kościoła starożytnego

Sobór Konstantynopolitański I (382)

52. Poczęty z Ducha Świętego

Grzegorz z Nazjanzu (330-390)

53. Zrodzony z dziewiczej Matki

54. Uświęcona ze względu na swego Syna

55. Jedyny Zbawiciel, Syn Boga i Maryi
 56. Maryja jako Orędowniczka
Grzegorz z Nyssy (ok.335/340-ok.394)
 57. Matka w tajemnicy Wcielenia
 58. Budzące radość macierzyństwo Maryi
 59. Dziewictwo jako właściwa cnota Boskiej i niecielesnej natury
Nestoriusz (po 381-ok.451)
 60. Cierpiący Syn Boży?
 61. Współśłudze Cyrylowi pozdrowienie w Panu
 62. Jeden prosopon, dwie natury
 63. Jeden jest Syn Boga i Rodzicielka Chrystusa Maryja
Cyryl Aleksandryjski († 444)
 64. Współśłudze Nestoriuszowi pozdrowienie w Panu
 65. Dwanaście anatematyzmów przeciw Nestoriuszowi
 66. List pokojowy Cyryla do Jana Antiocheńskiego
 67. Pieśń ku czci Maryi
Sobór Efeski (431)
 68. Z akt Soboru
Proklos z Konstantynopola († 446)
 69. Cześć Maryi Bogarodzicy
Sobór Chalcedoński (451)
 70. Z Symbolu Soboru
 71. Z Listu Leona I do Flawiana
Ku końcowi epoki patrystycznej
Legenda o Transitus Maryi
 72. Śmierć, pogrzeb i przyjęcie do nieba Maryi
Hymn Akatyst (V-VIII w.)
 73. Pozdrowienie Bogarodzicy
Jan Damasczeński (ok. 650-ok. 750)
 74. Dziewicza Boża Rodzicielka
 75. Boża Rodzicielka i Dziewica
 76. Jej chwalebna śmierć
 77. Jej życiodajna śmierć
 78. W misterium Trójcy Świętej
Sobór Nicejski II (787)
 79. O czci świętych obrazów
Koran (610-632)
 80. Młodość Maryi i Zwiastowanie
 81. Dziewicza Matka Proroka
 82. Pierwotny wierzących
ŚREDNIOWIECZE
W przestrzeni scholastyki
Pseudo-Hieronim (Paschazjusz Radbert, ok. 790-ok. 859)
 83. Metodyczne podejście do wiary we Wniebowzięcie Maryi
Notker Balbulus (ok. 840-912)
 84. Hymn o Wniebowzięciu
Pseudo-Augustyn (XI w.)
 85. O wzięciu Maryi do nieba
Anzelm z Canterbury (1033/1034-1109)
 86. Córka Adama
 87. Uświęcona ze względu na swego Syna
 88. Modlitwa do świętej Maryi Dziewicy
Eadmer (1060/1064-1124/1144)
 89. O Niepokalanym Poczęciu
Bernard z Clairvaux (1090-1153)
 90. Zastrzeżenia wobec nowej nauki
Ekbert z Schönau (przed 1132-1184)

91. Modlitwa do Serca Maryi
Bonawentura (ok. 1217-1274)
 92. O uświęceniu Maryi
 93. Czysta ze względu na swego Syna
Tomasz z Akwinu (1225/1226-1274)
 94. Uświęcona w łonie matki
 95. Święto Jej poczęcia
 96. Uwolniona od grzechu
 97. Zachowana od grzechu śmiertelnego
 98. Uczestnicząca w pełni łask Chrystusa
 99. Matka i Dziewica
Jan Duns Szkot (ok. 1265/1266-1308)
 100. Odkupienie Maryi od dziedzictwa winy
Papież Sykstus IV (1414-1484)
 101. O Niepokalanym Poczęciu
Przyswojenie średniowiecznego dziedzictwa
Marcin Luter (1483-1546)
 102. Maryja pokazuje nam właściwy sposób czczenia Boga w Niej
 103. Maryja pragnie prowadzić nas nie do siebie, lecz tylko do Boga
Szkoła teologiczna karmelitów bosych z Salamanki (XVII w.)
 104. Odkupiona jako córka Adama
 105. Na drodze ku definicji
Papież Pius IX (1792-1878)
 106. Definicja dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny
John Henry Newman (1801-1890)
 107. Cześć należna Maryi
 108. Kto może czcić Ją wystarczająco?
 109. Maryja jako druga Ewa
Mathias Joseph Scheeben (1835-1888)
 110. O konieczności mariologii
 111. Osobowy charakter Maryi
 112. O Wniebowzięciu Maryi
Papież Pius XII (1876-1958)
 113. Definicja dogmatu o Wniebowzięciu Najświętszej Maryi Panny
WSPÓŁCZESNOŚĆ
W kontekście Soboru Watykańskiego II
Sobór Watykański II (1962-1965)
 114. Maryja w misterium Chrystusa i Kościoła
Papież Paweł VI (1897-1978)
 115. Maryja – Matka Kościoła
 116. Drogi odnowy kultu maryjnego
Trzecia Konferencja generalna Episkopatów Ameryki Łacińskiej w Puebla (1979)
 117. Maryja, Matka i wzór Kościoła
Papież Jan Paweł II (1920-2005)
 118. Matka Odkupiciela
Zbliżenia ekumeniczne
VIII Międzynarodowy Kongres Mariologiczny, Saragossa (1979)
 119. Wspólna cześć maryjna
IX Międzynarodowy Kongres Mariologiczny, Malta (1983)
 120. Modlitwa z Maryją
X Międzynarodowy Kongres Mariologiczny, Kevelaer (1987)

nowości wydawnicze

121. Modlitwa maryjna z centrum trynitarnego

Dokument protestantów włoskich (1988)

122. Maryja, nasza Siostra

Maryja i feminizm

Nowe spojrzenie na Maryję

123. Różnorodne drogi dojścia (W. Schöpsdau)

124. Nowe pola tematyczne (C. Halkes)

„Maryja” jako symbol religijny

125. Archetyp zamiast postaci historycznej (M. Kassel)

126. Niepokalana patriarchalnym skorumpowaniem (Ch. Mulack)

W perspektywie historycznej

127. Reprezentantka ludzkości (E. Gössmann)

128. Pozytywne i negatywne dziedzictwo (E. Gössmann)

Maryja – macierzyńskie oblicze Boga

129. Zjednoczona osobowo z Duchem Świętym (L. Boff)

130. Po stronie Jezusa (L. Boff)

131. Korektura odziedziczonej mariologii? (L. Boff)

Bibliografia

Wybrana literatura mariologiczna w języku polskim

Spis źródeł

Indeks autorów

Indeks pojęć

nowości wydawnicze

Stanisław Hareźga, Eucharystia a nawrócenie (Łk 24,13-35)

Andrzej Czaja, Eucharystia jako dar Ducha Ożywiciela
Wojciech Hanc, Eucharystia i Duch Święty

Andrzej Kaim SAC, Ku źródłom duchowości eucharystycznej. Refleksje ekumeniczne

Eleni Fotiju, Modlitwa z Ostatniej Wieczerzy w duchowości wschodu

Piotr Nikolski, Eucharystia – łączy czy dzieli? Prawosławny punkt widzenia

Dariusz Chwastek, Wieczerza Pańska – perspektywa luterkańska

Roman Pracki, Sakrament ołtarza w Kościele ewangelicko-augsburskim

Piotr Jaskóła, Symboliczne rozumienie Wieczerzy Pańskiej według Ulricha Zwingliego

Przemysław Kantyka, Święta komunია w tradycji anglikańskiej

Adam Kleszczyński, Eucharystia – jednoczy czy dzieli?

Sławomir Pawłowski SAC, Nauka Kościoła rzymskokatolickiego o Eucharystii

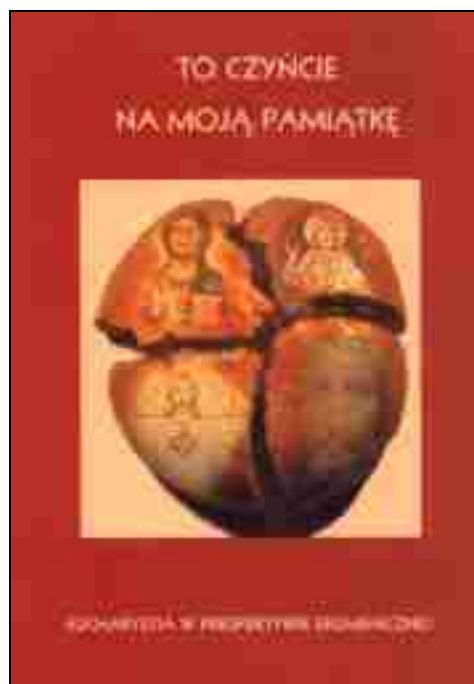
Przemysław Kantyka, Gościnność eucharystyczna według dokumentów Kościoła rzymskokatolickiego

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv, By „eucharystyczny” znaczył „ekumeniczny”

Leonard Górka SVD, Eucharystia źródło jedności i posłannictwa

Wacław Hryniewicz OMI, Czy wspólnota stołu Pańskiego jest już możliwa?

Noty o autorach

To czyńcie na moją pamiątkę Eucharystia w perspektywie ekumenicznej

pr. zbior. pod red. Leonarda Górki SVD

Verbinum – Warszawa 2005

ul. Ostrobramska 98, 04-118 Warszawa

tel.(022) 610 78 70; fax. (022) 610 77 75

www.verbinum.com.pl; verbinum@wa.onet.pl

SPIS TREŚCI s. 263

Słowo wstępne

Wykaz skrótów

POCZTA

S. ANNA ŚWIĄTEK Z LONDYNU

Drogi Ojczy! Bardzo serdecznie dziękuję za pamięć i życzenia imienninowe. To bardzo miło otrzymać parę słów z kraju, gdy jest się daleko, daleko... Właśnie, pozdrawiam z Londynu! Z tego Londynu, w którym co raz jakieś przykre wydarzenia... ("bombowe")... i proszę o modlitwę, bym szczęśliwie wróciła do kraju.

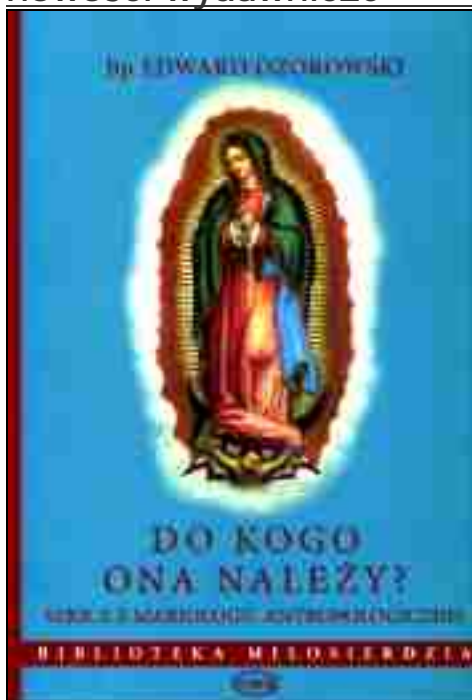
No więc w tym właśnie Londynie jestem bardzo zapracowana. Niestety, nie w dziedzinie umiłowanej teologii... Chociaż właściwie pośrednio dla niej. Szkolę mój język angielski, żeby zdać egzamin. Popołudniami pracuję, żeby móc tu żyć. Niedziele zostają mi na zwiedzanie Londynu. Przyglądam się Kościołowi anglikańskiemu, z zachwytem patrzę na ludzi o wszystkich kolorach, jakie tylko są na świecie (najwięcej jednak jest tu czarnych twarzy) i myślę sobie, że tak właśnie kolorowo będzie w niebie.

Życzę owocnej pracy, ale też i wakacyjnego wypoczynku. Z serdecznym pozdrowieniem.

S. Anna

S. Aniu! W imieniu całej naszej wspólnoty seminaryjnej – dzięki i pozdrowienia! Może raczej nie używaj metra. Przy okazji pozdrawiaj Królową.

SCN

Bp Edward Ozorowski

Do kogo Ona należy?

Szkice z mariologii antropologicznej

Seria: biblioteka Miłosierdzia, seria B, tom 3

red. serii:

Bp E. Ozorowski, Ks. Z. Jarząbek, E. Bobowska

Wybór – Białystok - Los Angeles 2005

ul. M. Curie-Skłodowskiej 3, Białystok

tel.(085) 653-76-57; wydaw_wybor@poczta.onet.pl

SPIS TREŚCI s. 67

Słowo Biskupa Gustavo Garcii-Sillera

Wstęp

1. Kobieta

2. Dziewica

3. Wybrana przez Pana

4. Niepokalana

5. Bogurodzica

6. Pielgrzymująca drogą wiary

7. Wychowawczyni

8. Współcierpiąca z Synem

9. Obecna pod krzyżem

10. Między Zmartwychwstaniem a Pięćdziesiątnicą

11. Wniebowzięta

12. Matka kościoła

13. „Błogosławić mnie będą wszystkie pokolenia”
(Łk 1,48)

Zakończenie

Posłowie

Salvatoris Mater

Kwartalnik mariologiczny

Rok VI lipiec-sierpień 2004 Nr 3(23)

ul. Klasztorna 4, 62-563 Licheń

tel.(063) 270 81 92; fax (063) 270 81 20

<http://www.maryja.pl>; mater@marianie.pol.pl

SPIS TREŚCI s. 330

Od Redakcji

Królewskość Maryi

Urszula Szwarz, *Królowa-matka w świetle tekstów Starego Testamentu*

Ks. Mariusz Rosik, „*Stoi Królowa po Twojej prawicy*” (Ps 45,10). *Czy Biblia mówi o Maryi jako Królowej?*

Stefano de Fiore SMM, *Droga Maryi od służby Panu do korony chwały*

Tadeusz D. Łukaszuk OSPPE, *Królewska godność Maryi udziałem w królewskości Chrystusa*

Danuta Mastalska, *Macierzyński charakter królewskości Maryi*

Bogusław Kochaniewicz OP, *Trzy ikony Maryi Królowej. Królewskość Maryi pięćdziesiąt lat od promulgacji encykliki „Ad caeli Reginam” Piusa XII*

Maciej Zachara MIC, *Wspomnienie Najświętszej Maryi Panny Królowej*

Justyna Sprutta, *Królewskość Maryi w ikonach*

Krzysztof Staniek, *Polski kult Maryi jako Królowej w świetle kazań koronacyjnych II połowy XX wieku*

Krzysztof Staniek, *Jan Paweł II jako koronator obrazów i figur Matki Bożej w Polsce*

Ścieżki mariologii współczesnej

Walter T. Brennan OSM, *Maryja, Służebnica Boga, w świetle teologii nowego stworzenia*

Forum

Stanisław C. Napiórkowski OFMConv, *Jak uprawiać teologię?*

Miscellanea

Joanna Kiersztejn, „*Niewiasta obleczona w słońce.*” *Wniebowzięcie Maryi w perspektywie nowotestamentowej*

Joanna Kicman, *Analiza maryjnych apokryfów asumpcjonistycznych w świetle treści zawartych w biblijnym obrazie zmartwychwstania*

Magdalena Jankowiak, *Obraz wiary we wniebowzięcie Maryi w polskiej średniowiecznej pieśni maryjnej*

Paweł Warchoń OFMConv, *Miłosierdzie w zbawieniu Maryi według nauczania Jana Pawła II*

Ks. Janusz Królikowski, *Początki różańca w Polsce*

Janusz Kumala MIC, *Geneza adhortacji „Marialis cultus”*

Recenzje

Krzysztof Kowalik SDB, „*Fulges corona*” dla doktryny niepokalanego poczęcia (K. Porczak MS, *L'apporto dell'enciclica „Fulges corona” di Pio XII per l'approfondimento teologico della dottrina sulla concezione immacolata di Maria*, Roma 2003)

Adam Wojtczak OMI, *Jan Paweł II – cały dla Boga na wzór Maryi (Totus tuus. Maria in Leben und Lehre Johannes Paulus II*, red. A. Ziegenaus, Regensburg 2004)

Dokumenty

Kongregacja Nauki Wiary. List do biskupów Kościoła katolickiego o współdziałaniu mężczyzny i kobiety w Kościele i świecie (Rzym, 31 V 2004 r.)

Informacje

Maryja na Soborze

Rocznica obrony Jasnej Góry

„Marianum” 2004

Rok VI październik-grudzień 2004 Nr 4(24)

SPIS TREŚCI s. 384

Od Redakcji

Maryja przyjmuje Syna Bożego

Kard. Joseph Ratzinger, *Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine*

Ks. Jerzy Szymik, *Wcielenie kenozą i chwałą Boga. Miejsce Theotokos*

Ks. Jarosław Woch, *Patrystyczny obraz Maryi przyjmującej Syna Bożego*

Stanisław C. Napiórkowski OFMConv, *Maryja przyjmuje. „Przyjęcie” jako kategoria metodologiczno-teologiczna*

Ks. Teofil Siudy, *Maryja przyjmuje Ducha Świętego jako źródło wszelkiego wolnego daru łaski*

Ks. Adam Skreczko, *Józef i Maryja przyjmują Chrystusa w rodzinie. Paradygmat dla współczesnej rodziny*

Ks. Waław Siwak, *Teologiczna ikona „Maryi przyjmującej” w niektórych nabożeństwach pobożności ludowej*

Krzysztof Wojcieszek, *Matka – pierwsza osoba ludzkiego spotkania (perspektywa mariologiczna)*

Ks. Ryszard Kuczer, *Boży dar wybrania i odpowiedź Maryi u podstaw mariologii Jana Pawła II*

Justyna Sprutta, *Akt wcielenia w ikonie (na podstawie wybranych ikon)*

Ścieżki mariologii współczesnej

Ks. Gianni Colzani, *Obraz Maryi na trzecie tysiąclecie*

Miscellanea

Jacek Bolewski SJ, *Niepokalana – Sofia i Maryja w Eklezji*

Ks. Janusz Królikowski, *Niepokalane poczęcie Maryi ikoną zbawienia człowieka i chwały Bożej*

Ks. Marek Chmielewski, *Niepokalane poczęcie jako model doświadczenia mistycznego*

Ks. Marek Jawor, *Łk 1,28 w relacji do niepokalanego poczęcia Maryi*

Ks. Stanisław Gręś, *Dogmat niepokalanego poczęcia w polskiej literaturze teologicznej w ciągu ostatniego pięćdziesięciolecia (1954-2004)*

Gabriel Bartoszewski OFMCap, *Błogosławiony Honorat Koźmiński jako promotor kultu Niepokalanej na ziemiach polskich*

Ks. Roman Karwacki, *Niepokalane poczęcie Maryi w wierze unitów podlaskich*

Prezentacje

Danuta Mastalska, *Niepokalana Matka Chrystusa (Niepokalana Matka Chrystusa. Materiały z sympozjum mariologicznego, Lublin 23-24 IV 2004, Częstochowa-Lublin 2004)*

Informacje

Sesja francuskich mariologów

Sympozjum AMI

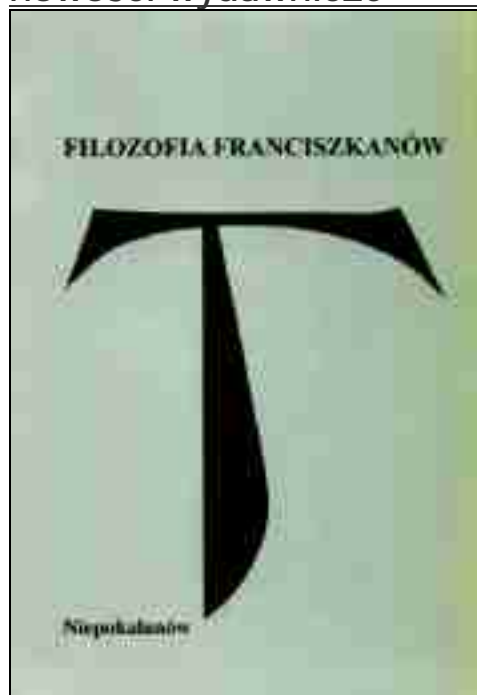
Sympozjum na „Marianum”

POCZTA**PRZYBYWA NAS!**

25 października 2004 roku Sergiusz Nikitin bronił się zwycięsko zostając doktorem teologii dogmatycznej (zob. TwP 78 s. 36nn). Dzielnie sekundował mu synek Pawełek i ślubna Pani Helena. 18 czerwca Pawełek otrzymał braciszka – Jana. Obaj, Jan (ten drugi) i Paweł (ten pierwszy), będą dogmatykami. Będą promować spuściznę Jana Pawła. Czyż może być inaczej?

DLA CHLEBA, PANIE, DLA CHLEBA

Napisała pracę magisterską nt. „Działanie Ducha Świętego w Kościele w świetle Dokumentów dialogu katolicko-luterańskiego na forum według dialogu katolicko-luterańskiego na forum światowym 1973-1981/82”. Obroniła pięknie 6 X 2004. Agnieszka SZATKOWSKA - trzeźwo myśląc o jutrze wyjechała z narzeczonym do Anglii zarobić na wesele i mieszkanie. 21 VII telefonowała pozdrawiając Koleżanki i Kolegów. Pytała, czy wszyscy marianie napisali prace. Zapewniłem, że wszyscy już wykończeni i to pięknie wykończeni.

Filozofia franciszkanów

Cz. I-III

redakcja

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv

Edward Iwo Zieliński OFMConv

seria: Biblioteka Instytutu Franciszkańskiego, t. 18

red. serii:

S.C. Napiórkowski, E.I. Zieliński, P. Anzulewicz

Wydawnictwo Ojców Franciszkanów –
Niepokalanów 2005

Niepokalanów; 96-515 Teresin

tel. (046) 861 37 01; fax. (046) 861 37 59

wof@niepokalanow.pl

SPIS TREŚCI Cz. I – s. 330
Cz. II – s. 250
Cz. III – s. 292

To już 20-ty (choć w kolejności 18-ty) tom Biblioteki Instytutu Franciszkańskiego (BIF); jego narodziny przypadają na srebrny jubileusz tej instytucji. W BIF-ie ukazały się wcześniej tak cenne pozycje, jak *Bracia Mniejsi konwentualni. Historia i życie (1209-1976)*, L. Veuthey'a *Jan Duns Szkot. Myśl teologiczna oraz Filozofia chrześcijańska św. Bonawentury*, Manselli'ego *Święty Franciszek z Asyżu* oraz dzieła zbiorowe: *Święty Maksymilian – Żydzi – masoni*, *Święta Klara z Asyżu...*, *Modlitwa franciszkańska czy Duchowość św. Franciszka*.

Filozofia franciszkanów zrodziła się z sympozjum po takim tytule zorganizowanym w Łodzi-Łagiewnikach przez Instytut Franciszkański i franciszkańskie Wyższe Seminarium Duchowne w dniach 14-16 listopada 2002 roku.

Wprowadzenie do sympozjum usprawiedliwia, po pierwsze, dziwny nieco tytuł: „Biorąc pod uwagę

dyskusyjność pojęcia ‘filozofii chrześcijańskiej’ oraz – analogicznie – filozofii franciszkańskiej – zrezygnowaliśmy z tego, co sercu miłe, na rzecz tego, co rozsądkowi bliższe. Chodzi więc o tę i taką filozofię, którą i jaką uprawiali franciszkanie (jeśli odrobinę oryginalnie, tym lepiej)” (cz. I, s. 6-7). Usprawiedliwia też architekturę całości: „Program dobrze pomyślanego sympozjum winien zawierać to, co z racji merytorycznych powinno się w nim znaleźć. Nasz program nie dorasta do tego ideału. Konstruowali go nie tylko teoretycy, ale również pragmatycy, którzy postawili pytanie: Kim i czym dysponujemy? Program dokroili do realnych możliwości. Sprosilili ludzi, którzy pracowali lub pracują w tej rozległej tematyce i pozwalają dzielić się ich wiedzą. To swoista wystawa i przegląd. Teoretycy zasadnie zarzucają, że wielu rzeczy brakuje, że proporcje zachwiane, że pominięto nazwiska i problemy ważniejsze, a wypełniono czas nawet drobiazgami...” (tamże, s. 7-8).

Część I obejmuje teksty wprowadzające: *Filozofia szkoły franciszkańskiej. Wprowadzenie bibliograficzne* (R. Prejs OFMConv, s. 11-23) oraz *Miejsce szkoły franciszkańskiej w doktrynalnych nurtach średniowiecza* (E. I. Zieliński OFMConv, s. 25-39), następnie studia nt. Roberta Grosseteste (A. Wujek SDB, *Robert Grosseteste – ojciec oksfordzkiej szkoły franciszkańskiej*, s. 43-53), Aleksandra z Hales (A. Marszelewska, *Problematyka duszy w 'Summa Theologica' Aleksandra z Hales*, s. 57-70), św. Bonawentury (P. Anzulewicz OFMConv, *Święty Bonawentura „intelektualista zaangażowany”*, s. 73-89; J. Łopat OFMConv, *Filozofia św. Bonawentury czyli o Bogu odkrywanym przez filozofię*, s. 91-132; I. Stokowska, *Wątki filozoficzne w Collationes de septem donis Spiritus Sancti św. Bonawentury*, s. 133-193; M. Wojewoda, *Problem wiary i rozumu u Augustyna i Bonawentury na tle filozofii współczesnej*, s. 195-222), Piotra Jana Olivi (A. Walko OFM, *Piotr, syn Jana Oliviego (1248-1298) – filozof*, s. 225-240), Rogera Bacona (J. Surzyn, *System wiedzy według Rogera Bacona*, s. 243-280), Bartłomieja z Bolonii (J. Luzun OFMConv, *Poglądy Bartłomieja z Bolonii jako przykład „metafizyki światła” w średniowiecznej szkole franciszkańskiej*, s. 283-309).

Część II przynosi 5 studiów poświęconych Szkotowi (E. I. Zieliński, *Bł. Jan Duns Szkot (ok. 1266-1308)*, s. 7-24; M. Koszkało, *Stryktura bytu indywidualnego i jego jednostkowieństwo według bł. Jana Duns Szkota*, s. 25-35; W. G. Salamon OFM, *Poznanie intuicyjne według bł. Jana Duns Szkota*, s. 37-49; D. Cz. Postawa OFM, *Poznanie abstrakcyjne według bł. Jana Duns Szkota*, s. 51-64; R. Kośla OFM, *Metafizyczne podstawy teorii wsobnego pochodzenia osób boskich według bł. Jana*

Dunsa Szkota, s. 65-128), 3 Ockhamowi (R. Majeran, *Filozofia bytu Wilhelma Ockhama*, s. 131-161; E. Jung-Palczewska, *Teolog Wilhelm Ockham*, s. 203-226; J. Troc, *Przeznaczenie według Wilhelma Ockhama*, s. 227-235) i 2 łączące Szkota z Ockhamem (P. Filipiak, *Stans potest sedere. Szkota i Ockhama próby rozwiązania problemu wartości logicznej zdań modalnych*, s. 163-187; M. Gensler, *Franciszkańska filozofia przyrody między Dunsem Szkotem a Ockhamem*, s. 189-202).

W części III zatytułowanej *W kierunku współczesności* pomieszczono 9 przedłożeń 6 autorów: 2 J. Łopata OFMConv (*Szkola filozofii franciszkańskiej (XIII-XIV w.)*); *Słownik mało znanych lub nieznanych autorów myśli franciszkańskiej w XIII i XIV wieku*, s. 33-75), 2 F. S. Marchewki OFM (*Modalność warunkiem realności w ujęciu Jana Dunsza Szkota i Charlesa Sandersa Peirce'a*, s. 137-151; *Warunki poznania w ujęciu Jana Dunsza Szkota i Hansa Georga Gadamera*, s. 153-177), 2 P. J. Śliwińskiego OFMConv (*Humanizm franciszkański według José Antonio Merino OFM*, s. 189-205; *O możliwości wykorzystania homomorfizmu w refleksji nad tożsamością franciszkańską*, s. 207-223).

Piszą nadto: M. Tkaczyk OFMConv (*Osiągnięcia szkoły franciszkańskiej w logice formalnej*, s. 77-136), S. C. Napiórkowski (*O dwu pięknych spotkaniach z filozofem Janem Dunsem Szkotem w teologii współczesnej*, s. 179-188) i S. Jaromi OFMConv (*Franciszkańskie inspiracje w ekofilozofii*, s. 225-243).

Dyskusje spisane z taśmy magnetofonowej zamieszczono na końcu części trzeciej (s. 245-262). Całość wykładów i dyskusji podsumował E. I. Zieliński, mówiąc m.in. „Jakie mam osobiste wrażenia po tym sympozjum? Otrzymaliśmy swoistą mozaikę. Można już w niej rozpoznać zarys całkiem przyzwoitego obrazu, ale brakuje jeszcze większości kamyków. Jest zarys, reszta czeka dopiero na wypełnienie. Są obecni: Szkot, Bonawentura, chociaż też bardzo ‘dziurawo’ przedstawieni. Pojawiają się inni autorzy, jak choćby Ockham. Z czysto historycznego punktu widzenia patrząc, zabrakło, a właściwie nie było żadnych informacji o Peckhamie, Wilhelmie z La Mare, czyli o tych bardzo głośnych franciszkanach w XIII wieku, którzy zapoczątkowali polemiczny etap w filozofii – etap korektoriów i korektoriów korektoriów itd. Zabrakło informacji o Mateuszu z Aquasparta, o Ryszardzie e Mediavilla i o wielu innych. Pojawił się u Marcina Tkaczyka Rajmund Lull. Można by zająć się Dantem? Przecież to tercjarz franciszkański. Jego poezja jest przesycona nie tylko teologią, lecz także filozofią. Potrzeba jakiegoś filozoficznego i teologicznego ujęcia systematyzującego...” (s. 264).

Dzieło zasługuje na obszerną kompetentną recenzję. Czytelnikowi pracującemu na obrzeżach tematu nasuwają się następujące uwagi:

1. Sympozjum i publikowane dzieło odsłaniają polską scenę pracujących nad filozofią franciszkanów.

2. Wokół prof. E. I. Zielińskiego tworzy się środowisko szkotystyczne (Koszkało, Salamon, Postawa). Jednak Szkot znalazł sobie przyjaciół również w innych środowiskach akademickich (Kośla po studiach rzymskich, Gensler z Uniwersytetu Łódzkiego, Marchewka ze szkoły ks. prof. Kamińskiego).

3. Spore zainteresowanie budzi Ockham (Gensler, Troc, przede wszystkim jednak Majeran). Gdyby tak nasi polscy ockhamowcy (nie koniecznie ockhamiści) przekonywająco rozjaśnili znaczenie Ockhama w narodzinach reformacji... Może by tak osobne sympozjum poświęcić tej sprawie?

4. Katowice (Surzyn) i Lublin (Gut) odsłaniają R. Bacona. Marszelewska przypomniała Aleksandra z Hales, Wujek Grossetestę. Po raz pierwszy do polskiej bibliografii wejdzie poważny i ważny tekst o metafizyce światła w średniowiecznej szkole franciszkańskiej ze szczególnym uwzględnieniem Bartłomieja z Bolonii (Lizun).

5. Wyraźnie doszła do głosu woła postrzegania filozofii franciszkanów funkcjonującej we współczesnej kulturze: (Marchewka, Jaromi, Śliwiński, Napiórkowski).

Redaktorzy nie zamieścili programu sympozjum, którego materiały publikują, a nawet nie poinformowali w słowie wstępnym, kiedy odbyło się wspomniane sympozjum. Ewidentne przeoczenie. Czytelnik zainteresowany filozofią franciszkanów a nie znający języka polskiego stwierdzi z przykrością, że nawet tytuł i spis rzeczy nie zostały podane także w innym języku. Szkoda. Nie umiemy się reklamować, chociaż nasze dzieła na reklamę zasługują.

Na końcu każdej części zamieszczono informację, że publikacja ukazuje się dzięki pomocy Franciszkanów (OFMConv) z Kolonii, stróżów grobu bł. Jana Dunsza Szkota. Miło byłoby również sponsorom od grobu Szkota w Kolonii, gdyby ułatwiono im wgląd do sponsorowanej książki.

Takie dzieło winny wieńczyć indeksy. I wieńczą. Do każdego tomu dołączono indeks osobowy i rzeczowy danego tomu. Budzą zaufanie, jako że sporządzili je filozofowie: Monika i Bartłomiej Kieresiowie oraz Roman Majeran.

Nie tylko nauczający filozofii skorzystają z nowej publikacji. Również prowadzący badania wdzięczni będą za tę pomoc.

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv

VI ZJAZD GNIEŹNIEŃSKI

EUROPA DIALOGU

BYĆ CHRZEŚCIJANINEM W PLURALISTYCZNEJ EUROPIE

16-18 WRZEŚNIA 2005

Piątek, 16 września11.00 Modlitwa

Modlitwy podczas Zjazdu prowadzą: specjalna schola oraz trzej kapelani Zjazdu: rzymskokatolicki (o. Marek Pieńkowski OP), prawosławny (ks. Doroteusz Sawicki) i ewangelicki (ks. Marek Uglorz).

Fragmety biblijne przedstawiają wybrane sceny dialogów w Piśmie Świętym

Otwarcie

Marcin Preciszewski, przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Zjazdu

Słowo powitania

Kard. Józef Glemp, Prymas Polski

Abp Jeremiasz, prawosławny arcybiskup wrocławski i szczeciński, prezes Polskiej Rady Ekumenicznej

Pozdrowienie

Stefan Mikołajczak, marszałek województwa wielkopolskiego

Przesłanie Ojca Świętego Benedykta XVI (prezentuje przedstawiciel Stolicy Apostolskiej)

Przesłanie Patriarchy Konstantynopola Bartłomieja I (prezentuje przedstawiciel Patriarchatu)

11.25 Modlitwa za Jana Pawła II i Brata Rogera. *Śpiew: „Jezu, Tyś jest światłością mej duszy”*

11.30 Dialog i kompromis jako podstawa działania Unii Europejskiej

Jarosław Pietras, minister ds. europejskich RP

11.45 Dialog Europa-Kościół: wyzwania na dziś

Ján Figel', komisarz UE ds. edukacji, szkoleń, kultury i języków

12.15 Dialog Kościół-Europa: wyzwania na dziś (perspektywa rzymskokatolicka)

Abp Henryk Muszyński, metropolita gnieźnieński

12.45 Dialog Kościół-Europa: wyzwania na dziś (perspektywa prawosławna)

Abp Ioannis Zizioulas, prawosławny metropolita Pergamonu

13.15 Obiad

14.45 Modlitwa

Jan Paweł II – mistrz dialogu

Maciej Zięba OP, prowincjał polskich dominikanów, dyrektor Instytutu Tertio Millennio

15.15 Debata o wartościach europejskich

Europa świecka, Europa chrześcijańska – wspólna Europa

Danuta Hübner, komisarz ds. polityki regionalnej UE, Mona Siddiqui, dyrektor Centrum Studiów nad Islamem, Uniwersytet Glasgow, Hanna Suchocka była premier RP, ambasador Polski przy Stolicy Apostolskiej, Rocco Buttiglione, minister ds. dóbr kultury Republiki Włoch, Aleksander Smolar, prezes Fundacji im. Stefana Batorego, Szewach Weiss, przewodniczący Światowej Rady Instytutu Yad Vashem, prowadzi **Kamil Durczok** (TVP)

Pytania z Sali

16.45 Przerwa

17.15 Modlitwa

kolegium *Debata o roli chrześcijan w kulturze współczesnej*

Kultura chrześcijańska – między odrodzeniem *christianitas* a chrześcijańskim gettem

Chantal Millon Delsol, profesor filozofii, Teresa Maria Reklewska, artystka, autorka witraży wykorzystanych w scenografii Zjazdu, bp Daniel Ciobotea, metropolita prawosławny, Jassy (Rumunia), bp Marek Izdebski, biskup Kościoła ewangelicko-reformowanego w Polsce, Myrosław Marynowycz, prorektor Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego, Lwów, Gabriel Nissim OP, Międzynarodowe Katolickie Stowarzyszenie Komunikacji Społecznej, abp Józef Życiński, metropolita lubelski, filozof prowadzi **Piotr Marciniak** (TVN 24)

Pytania z sali

17.15 Modlitwa

namiot Dialog Kościołów z Unią Europejską w kontekście traktatu konstytucyjnego UE

Danuta Hübner, komisarz ds. polityki regionalnej UE, ks. Aldo Giordano, sekretarz generalny CCEE, ks. Rüdiger Noll, dyrektor Komisji Kościół i Społeczeństwo, zastępca sekretarza generalnego KEK, Jarosław Pietras, minister ds. europejskich RP, ks. Noël

Treanor, sekretarz generalny COMECE, Tadeusz Zieliński, profesor teologii, Chrześcijańska Akademia Teologiczna
prowadzi Tomasz Dostatni OP

Pytania z sali

17.15 *Modlitwa*

aula Polska katolicka czy ekumeniczna? (tylko w języku polskim)

Zdzisław Bielecki, współprzewodniczący Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów, Jerzy Buzek, były premier RP, luteranin, ks. Michał Czajkowski, teolog katolicki, współprzewodniczący Polskiej Rady Chrześcijan i Żydów, Marek Jurek, polityk, publicysta, Michał Klinger, teolog prawosławny, były ambasador RP w Rumunii, mufti Tomasz Miśkiewicz, przewodniczący Muzułmańskiego Związku Religijnego, abp Henryk Muszyński, metropolita gnieźnieński, ks. Jan Ostryk, superintendent Kościoła ewangelicko-metodystycznego, przewodniczący Wielkopolskiego Oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej, ks. Lech Tranda, proboszcz warszawskiej parafii ewangelicko-reformowanej, Szewach Weiss, były ambasador Izraela w Polsce
prowadzi Katarzyna Kolenda-Zaleska (TVN 24)

Pytania z sali

18.45 *Kolacja (dla uczestników zjazdu)*

18.45 *(dla mieszkańców Gniezna i okolic)*

Ekumeniczne nabożeństwa biblijne w kościołach Gniezna i okolic

z homilią wygłoszoną przez duchownych różnych wyznań chrześcijańskich
(według wspólnego, specjalnie przygotowanego scenariusza)

20.00 *Koncert na rynku gnieźnieńskim*

Muzyka różnych kultur w Europie dialogu (retransmisja telewizyjna – TVP 2)

Śpiew chórów różnych wyznań chrześcijańskich (*kierownictwo artystyczne: Marcin Pospieszalski*) z przesłaniem „*Muzyka chrześcijan – muzyką jedności*” oraz krótkie świadectwa wiary: o. Daniel Ange (Kościół rzymskokatolicki), ks. Leszek Czyż (Kościół ewangelicko-augsburski), ks. Nicolae Tanase (Rumuński Kościół Prawosławny)

Na zakończenie – wspólny śpiew chórów

Sobota, 17 września

8.45 Ekumeniczne Święto Biblii

aula Nabożeństwo biblijne pod przewodnictwem duchownych różnych wyznań chrześcijańskich, z elementami teatru

9.45 *Debata ekumeniczna*

Jaki będzie ekumenizm XXI wieku?

Kard. Walter Kasper, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan

10.05 Czy Europa może oddychać jednym płucem?

Bp Hilarion, biskup Wiednia i Austrii, przedstawiciel Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego przy Instytucjach Europejskich w Brukseli.

10.25 Chrześcijańska różnorodność a jednoczenie Europy

Bp Wolfgang Huber, przewodniczący Rady Kościoła Ewangelickiego Niemiec, biskup Ewangelickiego Kościoła Berlina, Brandenburgii i Śląskich Górnych Łużyc

10.45 *dyskusja na podium*

Widzialna jedność Kościoła – jaka?

kard. Walter Kasper, bp Hilarion, bp Wolfgang Huber
prowadzi Tomasz Królak (Katolicka Agencja Informacyjna)

Pytania z sali

11.30 *Przerwa*

12.00 *Modlitwa*

Namiot Mistrzowie dialogu - świadectwa

o. Daniel Ange, twórca międzynarodowej katolickiej szkoły modlitwy i ewangelizacji „Jeunesse Lumière”, Michaela Borrmann, teolożka ewangelicka, członek wspólnoty „Chemin Neuf”, ks. Nicolae Tanase, założyciel stowarzyszenia „Pro Vita”, Irena i Jerzy Grzybowscy, „Spotkania Małżeńskie”

12.00 *Modlitwa*

Przebaczamy i prosimy o przebaczenie – dialog polsko-niemiecki w czterdziestolecie wschodniego memorandum EKD i listu biskupów polskich do biskupów niemieckich

kolegium Władysław Bartoszewski, były minister spraw zagranicznych RP, bp Josef Homeyer, biskup Hildesheim, przewodniczący COMECE, bp Wolfgang Huber, przewodniczący Rady Kościoła Ewangelickiego Niemiec, Helmut Kohl, były kanclerz Niemiec, Tadeusz Mazowiecki, były premier RP, Hans Joachim Meyer, przewodniczący

ZdK (Centralnego Komitetu Katolików Niemieckich), abp Józef Michalik, przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski

prowadzi abp Henryk Muszyński, metropolita gnieźnieński

13.30 *Obiad*

15.00-17.30 **Dialog w codzienności życia** – spotkania w grupach roboczych
pięć spotkań prowadzone będzie metodą warsztatową, pozostałe jako grupy dyskusyjne; na te same tematy rozmawiają, w ramach Gnieźnieńskiej Akademii Dialogu, uczniowie w szkołach Gniezna; podczas Zjazdu młodzież zaprezentuje owoce swoich dyskusji

WARSZTATY

- 1. Dialog w małżeństwie i rodzinie
albo *Jak pielęgnować miłość w domu na dobre i na złe?*

Prowadzący: Irena i Jerzy Grzybowski, „Spotkania Małżeńskie”,

Eksperci: Diakon Aleksandra Błahut-Kowalczyk, teolożka ewangelicka
Elżbieta Czykwin, Zakład Socjologii Edukacji Uniwersytetu Białostockiego
Lucyna i Ryszard Montusiewiczowie, KAI Izrael, Droga Neokatechumenalna
ks. Bronisław Rosik SAC, Katolickie Stowarzyszenie Antynarkotykowe KARAN
Elżbieta i Witold Kowalczykowie, „Domowy Kościół”

współpraca w prowadzeniu grup dzielenia: Anna Kurzeja, Magdalena Dalbor (Gniezno)

- 2. Dialog w społeczności lokalnej
albo *Między wójtem, plebanem i obywatelem*

Prowadzący: Przemysław Fenrych, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej

Eksperci: ks. Sławomir Kokorzycki, proboszcz w Korytowie
Adam Pastucha, przewodniczący Rady Gminy, Dębowiec k/ Skoczowa
Przemysław Radwan, Szkoła Liderów
Grzegorz Stopiński, przewodniczący Rady Miejskiej Wrocławia

- 3. Dialog w parafii
albo *Czy duchowni i świeccy mogą mieć do siebie zaufanie?*

Prowadzący: Marek Kosacz OP

Eksperci: prof. Elżbieta Firlit, socjolog religii, Szkoła Główna Handlowa
Jarosław Charkiewicz, publicysta, Prawosławny Serwis Internetowy
ks. Grzegorz Dróżdż, proboszcz w Cegłowie, Kościół Starokatolicki Mariawitów
ks. Jan Kojło, proboszcz prawosławny i dyrektor Radia Orthodoxya, Białystok
dr Maciej Lis, kurator diecezjalny Diecezji Wrocławskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego RP

- 4. Dialog na pograniczu kultur
albo *Polacy pomostem między Wschodem a Zachodem?*

Prowadzący: Krzysztof Stanowski (Lublin), Anna Bentyń (Gniezno), Fundacja Edukacja dla Demokracji

Eksperci: Malika Abdulwachabowa, działaczka czeczeńska
Ton Van Anh, redaktor wietnamskiego pisma "Cau Vong" wydawanego w Polsce
s. Anna Agnieszka, Mała Siostra Jezusa
Norbert Frejek SJ, Dom Spotkań im. Angelusa Silesiusa, Wrocław
Simon Mol, Stowarzyszenie Uchodźców RP
Agata Skowron-Nalborczyk, Zakład Islamu Europejskiego, Uniwersytet Warszawski

- 5. Dialog wolontariuszy „przykościelnych” i „świeckich”
albo *Czy potrafimy wspólnie budować społeczeństwo obywatelskie?*

Prowadzący: Piotr Czekierda, Dom Spotkań im. Angelusa Silesiusa

Eksperci: Anna Sieprawska, wiceprezes krakowskiego Klubu Inteligencji Katolickiej, koordynator programu Rzecznika Praw Obywatelskich "Edukacja dla Rozwoju"
Ewa Wunsz, koordynator ds. wolontariatu Diakonii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego
Marek Masalski, dyrektor Prawosławnego Metropolitalnego Ośrodka Miłosierdzia „Eleos”
ks. Mieczysław Puzewicz, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Lublin
Jakub Wygnański, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Forum Inicjatyw Pozarządowych

PANELE

- 6. Dialog „blokersów” i „skazanych na sukces”
albo *Czy młodzi są pokoleniem „nic”?*

Prowadzący: Szymon Hołownia, „Rzeczpospolita”

Uczestnicy: o. Daniel Ange, twórca międzynarodowej katolickiej szkoły modlitwy i ewangelizacji „Jeunesse Lumière”
ks. Leszek Czyż, Centrum Misji i Ewangelizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego
Aleksander Z. Ziolo, Warsztaty Analiz Socjologicznych
Maria Rogaczewska, doktorantka w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego

- 7. Dialog biednych i bogatych
albo *Czy jesteśmy bezradni wobec biedy?*

Prowadzący: Zdzisław Bielecki, Fundacja D.O.M.

Uczestnicy: s. Małgorzata Chmielewska, Wspólnota „Chleb Życia”
Wanda Falk, dyrektor generalny Diakonii Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego
Hanna Gronkiewicz-Waltz, była prezes Narodowego Banku Polskiego
Zenon Sroczyński, prezes firmy „Hellena”
Stefan Wilkanowicz, Fundacja Kultury Chrześcijańskiej „Znak”

- 8. Dialog w miejscu pracy
albo *Czy potrzeba nowej pracy nad pracą?*

Prowadzący: Michał Drozdek, Instytut Chrześcijańsko-Demokratyczny im. Ignacego Paderewskiego

Uczestnicy: Ewa Tomaszewska, NSZZ „Solidarność”
prof. Juliusz Gardawski, Szkoła Główna Handlowa
prof. Mieczysław Kabaj, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych
Piotr Kapela, przedsiębiorca, Chemin Neuf
Krzysztof Małdel SJ, teolog, ekspert Centrum im. Mirosława Dzielskiego
Tomasz Sadowski, przewodniczący Zarządu Fundacji „Barka”

- 9. Dialog wewnątrz Kościoła rzymskokatolickiego
albo *Czy umiemy ze sobą rozmawiać?*

Prowadząca: Anna Maruszczyk, Radio Józef

Uczestnicy: ks. Adam Boniecki, „Tygodnik Powszechny”
ks. Sławomir Czalej, „Gość Niedzielny”
Jarosław Gowin, „Znak”
Grzegorz Górny, „Frona”, „Ozon”
Marek Jurek, „Christianitas”
Marcin Przeciszewski, Katolicka Agencja Informacyjna
Mieczysław Ryba, publicysta „Naszego Dziennika”

- 10. Polskie dialogi ekumeniczne
albo *Czy polska ekumenia stoi w miejscu?*

Prowadzący: Marek Górski, Warszawskie Stowarzyszenie „Pax Christi”

Uczestnicy: Danuta Baszkowska, Stowarzyszenie Pokoju i Pojednania „EFFATHA”
ks. Marcin Brzóska, rzecznik prasowy Kościoła ewangelicko-augsburskiego
ks. Andrzej Gontarek, proboszcz parafii polskokatolickiej w Lublinie
ks. Włodzimierz Misijuk, duchowny prawosławny, były sekretarz generalny Światowej Federacji Organizacji Młodzieży Prawosławnej Syndesmos
prof. Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv, teolog katolicki, ekumenista
ks. Jan Ostryk, superintendent Kościoła ewangelicko-metodystycznego, przewodniczący Wielkopolskiego Oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej
Grzegorz Polak, publicysta, „Edipresse”
Tomasz Terlikowski, filozof, publicysta, „Ozon”
Tadeusz Zieliński, prawnik, teolog, profesor Chat, Kościół baptystyczny

- 11. Dialog wierzących z niewierzącymi
albo *W co wierzy ten, co nie wierzy?*

Prowadząca: Anna Karoń-Ostrowska, „WIĘŹ”

Uczestnicy: ks. Jerzy Bagrowicz, dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
Krzysztof Dorosz, eseista, Kościół ewangelicko-reformowany
ks. Tomáš Halík, Akademia Chrześcijańska w Pradze

Sławomir Sierakowski, Instytut Socjologii UW, „Krytyka Polityczna”
 Jerzy Sosnowski, pisarz, publicysta
 s. Zofia, Mała Siostra Jezusa

- 17.45 *Modlitwa*
Modlitwa – dialog z miłującym Ojcem
 ks. Tomáš Halík, Praga
- 18.30 *Kolacja*
- 20.00 *na rynku gnieźnieńskim*
WZAJEMNA MODLITWA ŻYDÓW, CHRZEŚCIJAN I MUŻULMANÓW
W INTENCJI EUROPY
- 20.10 wystąpienie prof. Władysława Bartoszewskiego
- 20.20 krótki spektakl (Teatr im. Aleksandra Fredry w Gnieźnie, dyr. Tomasz Szymański)
- 20.30 rozpoczęcie wzajemnej modlitwy wyznawców trzech religii
*na początku modlitwy uczestnicy otrzymują „gnieźnieńskie lampki dialogu”,
 na koniec modlitwy uczestnicy otrzymują gałązki oliwne z Jerozolimy
 (transmisja radiowa „na żywo”, retransmisja w TVP 1)*

Niedziela, 18 września

- 8.00 Msza święta w katedrze gnieźnieńskiej
- 9.30 *Modlitwa śpiewem: Psalm 133, „Oto jak dobrze i miło, gdy bracia w zgodzie żyją”*
Medytacja biblijna – Abram i Melchizedek, Księga Rodzaju 14, 17-20; prowadzi rabin
Michael Schudrich, naczelny rabin Polski
- 9.45 Debata międzyreligijna
przewodniczy: Dietger Demuth CSsR, dyrektor wykonawczy dzieła “Renovabis”
Żydzi w Europie: goście czy współgospodarze?
 rabin Jack Bemporad, dyrektor Centrum Zrozumienia Międzyreligijnego, profesor
 rzymskiego uniwersytetu Angelicum
- 10.05 Chrześcijańskie korzenie Europy a dzisiejszy pluralizm religijny
 Abp Michael Fitzgerald, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego
- 10.25 Islam w Europie czy islam europejski?
 Mustafa Cerić, wielki mufti Bośni i Hercegowiny, Reis ul-Ulema
- 10.45 *wspólna dyskusja na podium*
Chrześcijaństwo-judaizm-islam w Europie: walka czy wspólne powołanie?
 rabin Jack Bemporad, abp Michael Fitzgerald, wielki mufti Mustafa Cerić
prowadzi Krzysztof Renik (Polskie Radio)
- 11.15 Przerwa
- 11.45 Modlitwa
Debata o przyszłości religii
Kontynent postchrześcijański czy nowa wiosna Kościoła? Jaka przyszłość religii w Europie?
 José Casanova, profesor socjologii, Nowy Jork, Krzysztof Dorosz, eseista, były redaktor
 naczelny miesięcznika „Jednota”, Warszawa, Tomáš Halík, profesor socjologii i filozofii,
 Praga, Paul M. Zulehner, profesor teologii pastoralnej, Wiedeń, Iwan Żelew, profesor
 teologii, Sofia
prowadzi Zbigniew Nosowski (miesięcznik „WIEŹ”)
- 13.00 Przerwa
- 13.20 Modlitwa
 prof. Jerzy Kłoczowski, dyrektor Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej
Ojcowie europejskiej jedności – od św. Benedykta do Jana Pawła II
przewodniczy Piotr M.A. Cywiński, prezes Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie,
przewodniczący Rady Forum Świętego Wojciecha
- 13.45 *Debata o przyszłości Europy*
Europa Środkowa w zjednoczonej Europie
 Władysław Bartoszewski, były minister spraw zagranicznych RP, Ján Čarnogurský, były
 premier Słowacji, Helmut Kohl, były kanclerz Niemiec, Myrosław Marynowycz,
 współtwórca Ukraińskiej Grupy Helsińskiej, były dysydent i obrońca praw człowieka;
 Tadeusz Mazowiecki, były premier RP, Hans-Gert Poettering, przewodniczący Grupy
 EPP-ED w Parlamencie Europejskim
prowadzi Dorota Gawryluk (TVP)
- 15.00 Przyjęcie przesłania Zjazdu do Europejczyków
- 15.05 Modlitwa ekumeniczna kończąca Zjazd

Międzynarodowa Konferencja Personalistów
9-12 sierpnia 2005
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

Wtorek, 9 sierpnia

7:30 – 9:00 Śniadanie

8:00 – 9:30 Rejestracja

9:30 – 11:00 Powitanie i koronny wykład:

„Znaczenie Solidarności dla Polski, Europy i świata”

Prezydent Lech Wałęsa

11:15 – 12:35 Sesja 1

Harold H. Oliver – „Blask personalizmu w Uniwersytecie Bostońskim”

Komentator – Randy Auxier (Sala wykładowa nr 4)

William Gallois – „Kosmopolityczny podmiot obiektywny w średniowiecznej Iberii”

Komentator – Neil A. Manson (nr 6)

12:30 – 14:00 Obiad

14:00 – 15:20 Sesja 2

Richard Prust – „Odpowiedzialność za nieodpowiedzialne zachowanie”

Komentator – Benjamin Huff (nr 3)

Raymond Anderson – „Duchowość i osobowość – nowa ocena i krytyka”

Komentator – Romualdas Dulskis (nr 1)

15:30 – 16:50 Sesja 3

Mark Moller – „Prowadzenie badań na embrionach bez naruszania godności osoby: czy jest to możliwe i jakie mogą być z tym związane debaty o podmiocie obiektywnym osoby?”

Komentator – Tomas Tatransky (nr 8)

Irma Sulkunen – „Charakterystyka, wspólne zjawiska i metodologia historii osoby”

Komentator – Leen DeBolle (nr 6)

Wojciech Kaczmarek – „Teatr jako sztuka personalistyczna”

Komentator – Adam Michoński (nr 4)

17:00 – 17:30 Rejestracja

17:30 – 18:30 Kolacja

Środa, 10 sierpnia

7:30 – 9:00 Śniadanie

9:00 – 10:20 Sesja 4

Ray Boisvert – „Gospodarz / Gość = Osoba”

Komentator – Harold Oliver (nr 3)

Tomas Tatransky – „Dialogiczna natura osoby i jej ontologiczne znaczenie”

Komentator – Vladimir Krasikov (nr 6)

10:30 – 11:50 Sesja 5

Tom Buford – „Czy instytucje są osobami?”

Komentator – Irma Sulkunen (nr 4)

Benjamin Huff – „Osoba jako źródło działania”

Komentator – Phil Cronce (nr 1)

12:30 – 14:00 Obiad

13:30 – 14:40 Sesja 6

Phil Cronce – „Wartość wzorców osobowych: ocena aksjologiczna”

Komentator – William Gallois (nr 8)

R.T. Allen – „Personalizm Andrew SETHA Pringle-Pattisona i wybrane wnioski z historii”

Komentator – Jan Olof Bengtsson (nr 4)

Jan Krynicki – „Personalizm Williama Sterna”

Komentator – Krzysztof Bochenek (nr 1)

14:50 – 16:00 Session 7

Randy Auxier – „Ponowne spojrzenie na granice ewolucji”

Komentator – Jacquelyn Kegley (nr 3)

Dan Lazear – „Ontologiczny personalizm Luigiego Pareysona: od egzystencjalizmu do ontologii wolności”

Komentator – R. T. Allen (nr 6)

Pavol Macala – „Personalizm Słowian”

Komentator – Mirosław Kowalczyk (nr 2)

- 16:10 – Koronny wykład: „Godność osoby i godność narodu”
 Profesor Czesław S. Bartnik, Katolicki Uniwersytet Lubelski (AULA)
 17:30 – 18:30 Kolacja

Czwartek, 11 sierpnia

- 7:30 – 9:00 Śniadanie
 9:00 – 10:20 Sesja 8
 Neil A. Manson – „Bóg jako niematerialna (bezcielesna) Osoba”
 Komentator – Richard Beauchamp (nr 3)
 Jacquelyn Kegley – „Kształtowanie się osoby”
 Komentator – Tom Buford (nr 6)
 Robert Skrzypczak – „Personalizm Jana Pawła II”
 Komentator – Bogumił Gacka (nr 4)
 10:30 – 11:50 Sesja 9
 Leen DeBolle – „Tożsamość osobowa jako niepersonalna pasywna synteza: paradoks”
 Komentator – Richard Prust (nr 8)
 Monika Łukasiewicz – „Obrazowanie embrionu ludzkiego”
 Komentator – Marzena Samsel (nr 2)
 12:30 – 14:00 Obiad
 WOLNE POPOŁUDNIE
 17:30 – 18:30 Kolacja

Piątek, 12 sierpnia

- 7:30 – 9:00 Śniadanie
 9:00 – 10:20 Koronny wykład: „Personalizm w polityce”
 Jan Figel, Komisarz Unii Europejskiej ds. Edukacji i Kultury, Słowacja
 10:30 – 11:50 Sesja 10
 Jan Olof Bengtsson – „Nieznana wczesna historia personalizmu: europejska tradycja
 dwunastego wieku”
 Komentator – Dan Lazea (nr 4)
 John F. Hofbauer – „Realizm fenomenologiczny i tomizm: czy istnieje zbieżność
 w pytaniach dotyczących dążenia do szczęścia, sprawiedliwości i religii?”
 Komentator – Andra Lazaroiu (nr 3)
 12:30 – 14:00 Obiad
 14:00 – 15:20 Sesja 11
 Richard Beauchamp – „Organizm, ciało i osoby: refleksje na temat cielesności”
 Komentator – John F. Hofbauer (nr 6)
 Romualdas Dulskis – „Eucharystia w nauczaniu i życiu Teofiliusa Matulionisa, Apostoła
 Litwy”
 Komentator – Ray Boisvert (nr 1)
 15:30 – 16:50 Sesja 12
 Vladimir Krasikov – „Osoba jako źródło genezy religii”
 Komentator – Raymond Anderson (nr 3)
 Andra Lazaroiu – „Znaczenie/wartość życia i waga autonomicznego wyboru”
 Komentator – Mark Moller (nr 4)

WCZEŚNIEJSZE MIĘDZYNARODOWE KONFERENCJE PERSONALISTÓW

- 1991 – Mansfield College, Oxford University
 1993 – St. Mary's College, Notre Dame, Indiana
 1995 – Oriel College, Oxford University
 1997 – Charles University, Praga, Czechy
 1999 – St. John's College, Santa Fe, New Mexico
 2001 – Gaming, Austria
 2003 – University of Memphis, Memphis, Tennessee

Kopie streszczeń i pełnych wykładów będą dostępne do 1 grudnia 2005 na stronie internetowej Konferencji:

www.personalizm.pl
<http://www.cnu.edu/personsconference>

POCZTA

"Chcemy pokazać światu swój dorobek" - mówią polscy dogmatycy

Trzydniowe sympozjum teologów dogmatyków zakończyło się 21 września w Łomży. Podczas spotkania wybrany został zarząd powstającego właśnie Stowarzyszenia Dogmatyków Polskich. Jego prezesem został ks. prof. Krzysztof Góźdz z KUL. Trzydniowe Sympozjum Sekcji Dogmatycznej Teologów Polskich odbywało się w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży. Ponad 70 uczestników spotkania zgodnie uznało, że chce podjąć próbę własnej prezentacji na tle teologii europejskiej. "Chcemy pokazać światu swój dorobek" - powiedziała dr Katarzyna Parzych z Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Jej zdaniem, polscy teologowie mogą zaistnieć w Europie nie gorzej niż teologowie języka francuskiego i niemieckiego.

O trudnościach z zaistnieniem na tym szerszym forum polskiej teologii dogmatycznej mówił ks. prof. Mieczysław Ozorowski, prodziekan Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie. "Jesteśmy blokowani w Europie, trudno nam przebić się z publikacjami, ale czas to zmienić" - stwierdził ks. Ozorowski. Dogmatycy zamierzają prezentować swój dorobek przez internet i publikacje w różnych językach. Ks. Ozorowski wspomniał także o pomysłe wydania słownika w języku niemieckim, w którym znalazłyby się sylwetki zasłużonych XX-wiecznych polskich teologów. "To byłaby nasza propozycja wkładu do teologii europejskiej" - podkreślił kapłan. Sekcja Dogmatyczna Teologów Polskich liczy ponad 200 osób. Na sympozjach spotykają się one raz w roku. Tegoroczne spotkanie w Łomży poświęcone było teologom XX wieku z kręgu języka niemieckiego. Teolodzy dogmatycy mówili o dorobku takich uczonych jak: Walter Kasper, Hans Urs von Balthasar, Karl Barth, Leo Scheffczyk i Joseph Ratzinger.

za: as / Łomża, Katolicka Agencja Informacyjna
ISSN 1426-1413; data wydania: 21 września 2005
Wydawca: KAI; red. naczelny: Marcin Preciszewski

POLSKA w TCHADZIE

„Teologia w Polsce” adresowana na ks. Pawła Pietrusiaka w Rzeszowie uparcie powracała pocztą zwrotną. Aż bp Edward Białogłowski, indagowany w tej sprawie, napisał:

Ks. Paweł od dwóch lat jest wykładowcą w Czadzie: B.P. 456 N'Djamena, Seminaire Saint Luc, Tchad.

Kłaniam się nisko.

Pięękną sprawą! Przy każdej okazji, Bracie Biskupie, pozdrawiaj Brata Pawła od TwP, która niepotrzebnie się o niego niepokoiła, a teraz poleca go modlitewnemu wsparciu całej swojej rodziny. Ciekawe, co i z czego Paweł wykłada. Chciałoby się zapytać, czy Czadzianie nie studiują z polskich podręczników, np. z „Jak uprawiać teologię”...

KOCHANIEWICZ Z RZYMU – O DOŚWIADCZENIU JAKO ŹRÓDLE TEOLOGII

Wieczorny telefon z Rzymu. Bogusław dziękuje za przesłaną mu naszą książeczkę o doświadczeniu jako źródle teologii (Doświadczam i wierzę. RW KUL 1999 – Materiały z sympozjum zorganizowanym przez katedrę mariologii 25 kwietnia 1997 r.).

Bogusław słusznie zwraca uwagę, że nie ma takiej książki w literaturze światowej. I że jest coś na rzeczy. Taki Laurentin zauważył, że ludzie wierzący interpretują religijnie różne wydarzenia i to jest faktem.

Sądzę, Bracie Bogusławie, że to jest myśl godna poważnego sympozjum – Religijne interpretacje wydarzeń historycznych. Mnie zastanawia łatwość, z jaką interpretuje się je mariologicznie: Nie słyszałem, że pod Wiedniem Sobieski zwyciężył dzięki Chrystusowi, ale słyszę, że dzięki Maryi. O. Kordecki podczas oblężenia przez Szwedów klasztoru jasnogórskiego prowadził procesje teoforyczne, ale nie słyszałem interpretacji, że zwycięstwo zostało odniesione dzięki Panu Jezusowi. Kiedy Armia Czerwona zalewała Polskę i śmiertelnie zagroziła Warszawie, w intencji ocalenia odprawiano się wiele Mszy świętych, ale nie słyszałem, że Pan Jezus ocalił Warszawę, słyszę natomiast, że cudu nad Wisłą dokonała Matka Boża. Temat zatem jest! Więcej niż interesujący. Jak rodzą się takie interpretacje? Jak je weryfikować?

Kaziu Peku! Kończ szybko habilitację. Doświadczenie czeka. To polski temat. Wielki temat. Ważny temat. Nie możemy popuścić.

KOCHANIEWICZ W SPRAWIE NASZEJ MARIOLOGII

Kilka(-naście?) dni temu Bogusław dzwonił z Angelicum zaniepokojony, że redaktorzy nowego wydania „Nuovo dizionario di mariologia” nie dostrzegają Polaków i Polski. (Nie przewidzieli np. hasła „Jan Paweł II” czy „Maksymilian Kolbe”. Żadnych polskich współpracowników!). Dzisiaj dzwoni, by przekonsultować swój pomysł: - Zaproponować redaktorom dołączenie hasła „Mariologia w Europie Środkowej i Wschodniej” oraz „Doświadczenie jako źródło mariologii”. – Usłyszał, oczywiście, pełne poparcie.

KOCHANIEWICZ Z RZYMU

Po swojej habilitacji na UKSW (informacja w TwP 80) Bogusław Kochaniewicz OP dzwoni ze swojego Angelicum, by mariologicznie pogadać sobie rzymsko-włosko...

Za kilka dni odbędzie się prezentacja najnowszej książki Salvatore M. Perrella, *La Madre nella coscienza ecclesiale contemporanea. Saggi di teologia*, Pontificia Academia Mariana Internationalis, Città del Vaticano 2005, 682 s. Perella najpierw publikuje artykuły, potem układa to w książki... Ukazała się jeszcze inna ważna książka: Francesco Lepore, *L'Immacolata segno della Bellezza e dell'Amore di Dio*. Także PAMI, także w 2005 r. Nie wytrzymałem, by nie wystawiać Azariasza Hessa OFM, który właśnie w tych dniach przywiózł mi obie te książki ze Świętego Miasta. Boży człowiek!

Perella zadbał o indeksy, Lepore nie zadał sobie tego trudu. Perella kilkakrotnie odwołuje się do Napiórkowskiego: Zauważył jego rozróżnienie „pośrednictwo Chrystusa ekskluzywnie rozumiane” i „pośrednictwo Chrystusa inkluzywnie rozumiane” (s. 572 – w oparciu o artykuł w „Miles Immacolatae”; dwukrotnie zauważył tekst o mariologii i ekumenizmie z Kongresu Mariologicznego nt. „Kultu maryjnego w XX wieku”, zauważył następnie myśl o pośrednictwie w Chrystusie z artykułu w „Miles Immacolatae” oraz artykułu *Mediatio ad – Mediatio in – w „Ephemerides Mariologicae”*.

Napiszesz, bracie Polaku, w języku zachodnim, to cię zauważą, masz szansę na wejście w dyskusję i współtworzenie na tamtej scenie świata, a po polsku możesz nawet mądre rzeczy pisać, niewiele zwojujesz...

Polskie Towarzystwo Mariologiczne postanowiło opublikować książkę (książeczkę) po włosku pod firmą PAMI - Papieskiej Akademii Mariologicznej Internacjonalnej – o mariologii Jana Pawła II w przekonaniu, że wymaga tego od nas swoisty kairos: Zachód ma trudności z właściwą interpretacją myśli Jana Pawła II. Trzeba mu pomóc.

KULIGOWSKI ZATWIERDZONY

5 lipca 2005 godz. 12.40 – komórka anonsuje: „Przed chwilą otrzymałem zatwierdzenie habilitacji. Romek”

A zatem *TEOLOGIA W POLSCE* gratuluje Romkowi Kuligowskiemu z Kielc, ale także gratuluje Janowi Pawłowi II, a również sprawie humanizmu (Romek napisał rozprawę nt. *HUMANIZM W MYŚLI JANA PAWŁA II* (Kielce 2004. Wyd. *JEDNOŚĆ*, (0-41) 344-98-63; jedność@jednosc.com.pl)

WILCZA POCZTA

Witam Ojca. Dziękuję za oba krótkie liściki. Zaaferowana emocjami wokół tematów narzeczęsko-rodzinnych, nie napisałam bardziej szczegółowo, co u nas słychać. Już nadrabiam. Janek nadal katechizuje polską młodzież. Młodzież wielce zadowolona, Jan też, bo się w tej pracy spełnia, mimo nieuniknionych trudów. W tym roku Wilcza rodzina miała wybitny sezon łamania kończyn (4 razy w ciągu pół roku odwiedzaliśmy dyżurnego chirurga). Jasia też nie ominęło i złamał w maju nogę. W związku z tym wcześniej rozpoczął wakacje. Pan Bóg zadbał jednak o to, by teolog nie marnował talentów, i przysłał mu do tłumaczenia książkę o papieżu Benedykcie XVI, która ukaże się za niedługi czas. Ja nadal pracuję w Edycji Świętego Pawła, redagując książki dla dzieci. Obok wesołych, kolorowych bajek, przygotowuję również wydawnictwa dla dorosłych pracujących z dziećmi (np. Program autorski sióstr nazaretanek "Przedszkolak w świecie piękna", kazania dla dzieci autorstwa ks. biskupa Antoniego Długosza i ks. Romana Ceglarka "Słowa Jezusa prowadzą do nieba"). A poza tym staram się w 24-godzinnej dobie zmieścić pozostałe role "kobiety pracującej".

Ania skończyła piątą klasę szkoły podstawowej. Na katechezie błyszczy (prawa ręka księdza wikarego). Bardzo lubi śpiewać i chętnie występuje w rodzinnym zespole dziecięcym, który się samokrytycznie ochrzcił jako "Boże Rozrabiaki". Niestety, numer buta ma już większy od mojego, co nieuchronnie zapowiada nastolatkowe zawirowania.

Pawełek przystąpił w tym roku do pierwszej Komunii Świętej. Ogromne przeżycie dla całej rodziny. Baliśmy się trochę, czy dziecku nie spłyci się treść święta przez wpływ tego, co zewnętrzne. Ale nie, na szczęście Pan Jezus okazał się Number One, czego i sobie, i wszystkim życzymy.

Zapraszamy koniecznie do nas, gdyby Ojciec wędrował kiedyś ku Częstochowie. My staliśmy się chwilowo niezbyt ruchliwi. W Lublinie nie byliśmy całe wieki.

Pozdrawiamy i prosimy o modlitwę.
Małgosia.

KIJAS: RZYM PRZECIWKO ODESSIE

Zdzisiu Drogi! Pokój i Dobro!

Planując wielkie sympozjum III Forum Teologów Europy Środkowej i Wschodniej 27-30 września 2005 w Odessie i Jałcie - o godności człowieka i naszych prorokach (c.d.), brałem pod uwagę Ciebie jako referenta tematu godności człowieka... zob. na projekcie programu...

Znalazłeś się w nowej sytuacji. Czy mimo tego wzięłabyś ten referat?

SCN

Drogi Ojciec Profesorze,

bardzo serdecznie pozdrawiam z gorącego Rzymu. Jak co roku, już od wielu lat, posługuję sakramentem pojednania w bazylice św. Piotra. W tym roku, w roku śmierci Papieża, penitentów jest wyjątkowo dużo. Obsługuję konfesjonał z wieloma językami i w związku z tym jestem świadkiem pięknych świadectw o zmarłym Papieżu i związanych z tym nawróceń. Dziękuję Ojciec bardzo za zaproszenie na III Forum Teologów. Bardzo mi przykro, ale nie będę mógł wziąć udziału w sympozjum. W dniach 23-28 września prowadzę w Rivotorto wykłady dla naszych współbraci z obszarów Azji (Japonii, Korei Płd., Wietnamu, Australii). Od razu po tych wykładach będę jechał do Rzymu w związku z nowymi obowiązkami. Bardzo jednak proszę o nie zapominanie o mnie w latach następnych. Mam głęboką nadzieję, że w latach następnych będę bardziej dysponowany.

Oddany w Panu
ZK

JANA I ANTON ZATWIERDZENI HABILITOWANI

Coś takiego! Koniec świata! (się zbliża...) Dziś otrzymaliśmy odpowiednie dokumenty o nadaniu nam stopnia dra habilitowanego. Na razie nie wiadomo, kiedy nam uroczyste wręcza dyplomy. Ale to już tylko uroczystość. Od jutra wyjeżdżam na rekolekcje. Proszę o pamięć przed Panem.

Serdeczne pozdrowienia dla Ojca i Ani!
Jana

KS. ANTONI TOMALA

Od dnia 30 czerwca 2005 przestałem pełnić funkcję kapelana Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia (pełne 21 lat)... Zamieszkam od 5 września w Częstochowie w charakterze rezydenta, co w języku bardziej zrozumiałym trzeba by określić - „wcześniejsza emerytura”. Chciałbym jednak dalej otrzymywać „Biuletyn Informacyjny Teologia w Polsce” Na fundusz wydawniczy załączam drobną ofiarę.

Ks. Antoni Tomala TChr

Tak, tak, już nam się na zachód słoneczko skłania... Po sobie sądząc czeka Cię, Bracie Antoni, większa niż dotąd robota. A za przeliczalną pamięć o TwP, czyli „drobnej – jak piszesz – ofiarce” niech się Niebo do Ciebie dodatkowo uśmiechnie, Mężu Opatrzności! Zmianę adresu już wprowadziłem do wnętrza Brata Komputerka.

SCN

Z TwP W BIESZCZADY!

Bieszczady uśmiechnęły się kartką od Ani i Karoliny:

Drogi Ojciec! Cieszę się niesamowitymi zielonymi przestrzeniami Bieszczad. Wędruję po nich z Karoliną, która „Jak uprawiać teologię” już wkuła i bardzo pomyślnie wytłumaczyła

egzaminatorowi na UŚ w Katowicach. Coraz bardziej podoba mi się TwP! Mamy ją nawet ze sobą...

Ania Rusek, Karolina

Aniu! A podziel się z Przyjaciółmi TwP informacją o swojej pracy. Karolino, koniecznie – po inauguracji- opowiedź o teologii na Twoim Wydziale. Postaraj się o sprawozdanie...

Nie zapomnijcie o zdjęciach!

SCN

SZMYDKI I MADEJ

W klasztoru oblatów w Lublinie – miłe spotkanie z Rysiem Szmydkim OMI (były adiunkt Napiórkowskiego, potem przez 9 lat asystent generalny do spraw misji oraz świeckich przyjaciół zgromadzenia (gdzie ten Rysiu nie był i czego nie widział!), obecnie przeniesiony do Poznania) i z Andrzejem Madejem, także OMI, który reprezentuje Kościół katolicki w Turkmenistanie. Ileż Ci ludzie mają pasjonujących rzeczy do opowiedzenia... Andrzej, którego znamy w Polsce m.in. jako poetę, sprezentował lubliniakowi swój pięknie wydany tomik poezji wydany w Turkmenistanie w przekładzie, jak się domyślam, rosyjskim.

NIEWĘGŁOWSKI O POGRZEBIE BRATA ROGERA

25 août 2005, jeudi, Wspomnienie św. Ludwika „Przeżywał swoją wiarę pokornie z dnia na dzień w modlitwie, służbie ubogim i radości franciszkańskiej” (Liturgia mszalna).

Drogi Ojciec! ... TE charakterystykę św. Ludwika wziętą z wprowadzenia do Mszy świętej w pełni odnieść możemy do Brata Rogera Schutza, w którego pogrzebie miałem tę przeogromną łaskę uczestniczyć. Liturgii pełnych przepięknych pieśni (jak zawsze w Taizé) przewodniczył kard. W. Kasper. Był ks. bp W. Skworec jako przedstawiciel naszego episkopatu. Pierwszy raz widziałem biskupkę – kobietę; przypuszczam, że z Kościoła episkopalnego ze Stanów.

W piątek kończę intensywny 4-tygodniowy kurs francuskiego w Alliance Française. Za chwilę jadę do kaplicy Cudownego medalika przy Rue du Bac – medalika, który nasz Ojciec Maksymilian tak rozpowszechniał. To miejsce jest mi szczególnie bliskie, bo urodziłem się w rocznicę objawień (27 novembre 1830).

Marku Drogi! O ile dobrze pamiętam, wielkim obszarem swojego serca wrosłeś we wspólnotę w Taizé i z Twojej inicjatywy byłem świadkiem pięknego dojrzewania Twojej pracy magisterskiej o duchowym ekumenizmie wg Listów z Taizé. (A po pięknym magisterium – wyładowałaś w WSD w Katowicach. A potem święcenia, a potem fascynująca praca w duszpasterstwie... Wspominałeś jednak o podejściu do kursu doktoranckiego. Jak rozwija się Twoje pielgrzymowanie ad lauream doctorum? Zupełnie zapomniałem temat.

Czy nie uważasz, że „przejście” Brata Rogera apeluje o publikację Twojej pracy? Dołącz dopowiedzenie związane z pogrzebem Twojego Bohatera i publikuj. Nawet gdyby trzeba było dopłacić. Zamawiam 5 egzemplarzy po cenie detalicznej.

SCN

TwP 23 (2005) nr 81

Red. S.C. Napiórkowski & A. Kulczycka

e-mail: twp-redakcja@tlen.pl

Nakład 420 egz.